

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen

Asianajajan perhe- ja perintöoikeus

Pro Gradu -tutkielma

Janniina Hoppari

15.5.2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä: Janniina Hoppari

Otsikko: Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen

Ohjaaja(t): Tuulikki Mikkola

Sivumäärä: 95 sivua

Päivämäärä: 15.5.2022

Tutkielmani käsittelee lähisuhdeväkivaltaa ja huoltoriitoja. Tarkoitukseni on selvittää normipohja lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen ratkaisemisessa tuomioistuimessa, joissa on taustalla väkivaltaa sekä selvittää, miten lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet vaikuttavat tuomioistuimen päätökseen lapsen huoltomuodon, asumisen ja tapaamisoikeuden osalta.

Tutkimukseni on osin lainopillinen ja osin oikeussosiologinen. Hyödynnän tutkimuksessani yhteyshakuista lainopillista metodia voimassa olevan oikeuden systematisointiin ja tulkintaan huoltoriitoihin liittyen. Yhteishakuinen lainoppi mahdollistaa tutkimuksen tarkastelun yli oikeuden- ja tieteidenalojen rajojen. Keskeisimpinä lähteinä käytän tutkimuksessa lapsioikeudellista kirjallisuutta ja muuta oikeustieteellistä kirjallisuutta, keskeisimpiä kansallisia ja kansainvälisiä säädöksiä, erityisesti lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä siihen liittyvää lainvalmisteluaineistoa ja korkeimman oikeuden ratkaisuja sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. Lisäksi hyödynnän tutkimuksessani yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta erityisesti lähisuhdeväkivaltaan liittyen.

Koska tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita myös siitä, miten lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvää lainsäädäntöä sovelletaan käytännössä, tarkastelen tutkimuksessa myös empiiristä lähdemateriaalia. Tutkimusta varten pyysin eri kokoisia ja eri puolella Suomea sijaitsevia kärjäoikeuksia toimittamaan aikavälillä 1.12.2019-31.3.2020 riitaisina ratkaisemansa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat riidat. Kärjäoikeuden toimittivat yhteensä 150 ratkaisua, joista tutkimukseen valikoitui 25 tapausta, joissa esitettiin väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Tarkastelen empiiristä aineistoa sosiologisen laadullisen metodin avulla ja analysoin aineistoa sisällönanalyysin avulla. Tarkastelen ja tulkitsen sisällönanalyysin tuloksia yhteyshakuisen lainopin lähtökohdista.

Tutkimuksen perusteella lähisuhdeväkivallasta on tullut aikaisempaa näkyvämpää tuomioistuimen perusteluissa, sillä tutkimusaineiston tapauksissa noin puolissa tuomioistuimissa antaa lähisuhdeväkivallasta esitetyille väitteille välitöntä painoarvoa huoltoriidasta antamassaan päätöksessä. Erityisesti väitteet lapsen kohdistuvasta fyysisestä lähisuhdeväkivallasta sekä vieraannuttamisesta olivat näkyvillä tuomioistuimen päätösten perusteluissa sekä huoltoriitojen lopputuloksissa. Sen sijaan muihin kuin lapsiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta jäi tutkimuksessa edelleen varsin näkymättömäksi.

Avainsanat: lapsioikeus, lapsen huolto, lapsen asuminen, tapaamisoikeus, lähisuhdeväkivalta, huoltoriidat, lapsen etu

Sisällys

Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen.....	I
Lähteet.....	VI
Lyhenteet.....	XVII
Taulukkoluetelo	XVIII
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....	5
1.3 Tutkimusalasta, tutkimusmenetelmistä sekä tutkimusaineistoista	6
1.3.1 Lapsioikeudesta.....	6
1.3.2 Tutkimusnäkökulmasta ja käytetyistä metodeista	7
1.3.3 Tutkimusaineisto	11
1.4 Tutkimuksen rakenne	14
2 Huoltoriidat ja lähisuhdeväkivalta	16
2.1 Huoltoriitojen taustaa	16
2.2 Huoltoriitojen prosessuaaliset erityispiirteet	18
2.2.1 Huoltoriitojen erityispiirteistä yleisesti	18
2.2.2 Olosuhdeselvityksen merkitys huoltoriidoissa	20
2.3 Lapsen etu	21
2.3.1 Lapsen edun säädöspohja	21
2.3.2 Lapsen edun käsitteen tulkinnoista ja kritiikistä.....	23
2.3.3 Lapsen osallisuus ja lapsen etu.....	24
2.3.4 Suojeluperiaate ja lapsen etu	26
2.4 Erityyppiset huoltoriidat	28
2.5 Lähisuhdeväkivalta huoltoriidan taustalla	30
2.5.1 Lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot ja yleisyys	30
2.5.2 Lapsi lähisuhdeväkivallan kokijana ja näkijänä	33
2.5.3 Lähisuhdeväkivalta ongelmana huoltoriitojen taustalla	35
3 Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva päätöksenteko	38
3.1 Lapsen huolto.....	38
3.1.1 Hyvän huollon tavoitteet lapsen edun määrittäjänä.....	38

3.1.2	Huoltomuoto ja huoltajien yhteistoimintavelvollisuus	39
3.1.3	Huoltomuodon valinta – yhteishuolto vai yksinhuolto?	41
3.2	Lapsen asuinpaikka	42
3.2.1	Yleistä lapsen asuinpaikasta	42
3.2.2	Eryteisesti lapsen asuinpaikan valintaa ohjaavia kriteereitä	43
3.2.3	Edellytykset vuoroasumiselle	45
3.3	Lapsen tapaamisoikeus	46
3.3.1	Tapaamisoikeuden sääntely	46
3.3.2	Tapaamisoikeus lapsen ja vanhemman oikeutena	48
3.4	Tapaamisoikeuden toteuttaminen	49
3.4.1	Tapaamisoikeuden sisältö ja laajuus	49
3.4.2	Valvottujen ja tuettujen tapaamisten ja valvottujen vaihtojen määrääminen	50
3.4.3	Tapaamisten epääminen kokonaisuudessaan	52
4	Lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet tutkimusaineistossa	55
4.1	Lähisuhdeväkivaltaväitteistä yleisesti tutkimusaineistossa	55
4.2	Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet tutkimusaineistossa	56
4.2.1	Fyysisen lähisuhdeväkivallan väitetyt tekijät ja uhrin	56
4.2.2	Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet	57
4.3	Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet tutkimusaineistossa	60
4.3.1	Henkisestä väkivallasta, sen tekijöistä ja uhreista yleisesti	60
4.3.2	Henkisen lähisuhdeväkivallan muodot aineistossa	62
4.4	Henkisen ja fyysisen lähisuhdeväkivallan välinen suhde	64
4.5	Tulkintoja ja havaintoja lähisuhdeväkivaltaväitteistä aineistossa	65
5	Tutkimusaineiston huoltoriitojen lopputulokset	67
5.1	Taustatietoa aineiston huoltoriidoista	67
5.2	Tuomioistuimen päätökset	68
5.2.1	Tuomioistuimen päätös huoltomuodosta	68
5.2.2	Tuomioistuimen päätös lapsen asuinpaikasta	69
5.2.3	Tuomioistuimen päätös lapsen tapaamisoikeudesta	71
5.3	Kokoavia havaintoja osapuolten vaatimuksista ja huoltoriitojen lopputuloksista	73
6	Lähisuhdeväkivalta tuomioistuimen päätösten perusteluissa	75
6.1	Yleistä	75

6.2	Tuomioistuimen kannanotot esitettyihin väkivaltaväitteisiin.....	75
6.3	Tuomioistuimen arviot lähisuhdeväkivaltaväitteiden todenperäisyydestä	78
6.4	Lähisuhdeväkivallan vaikutus huoltoriidan lopputulokseen tuomioistuimen päätöksen perusteluissa	82
6.5	Tuomioistuimen perustelut lähisuhdeväkivallan vaikuttaessa huoltoriidan lopputulokseen.....	83
6.5.1	Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen huoltomuotoon ja tiedonsaantioikeuteen ...	83
6.5.2	Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen asuinpaikkaan tuomioistuimen ratkaisuisa	84
6.5.3	Lähisuhdeväkivallan vaikutus tapaamisoikeuteen tuomioistuimen ratkaisuisa ...	86
6.6	Tuomioistuimen perustelut, kun lähisuhdeväkivallan ei katsota vaikuttaneen huoltoriidan lopputulokseen	87
6.7	Keskeisiä havaintoja ja pohdintaa lähisuhdeväkivallasta tuomioistuimen päätösten perusteluissa	89
7	Johtopäätökset	93

Lähteet

Kirjallisuus

- Aaltonen, Anna-Kaisa, Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. 2., uudistettu painos. Edita 2020.
- Aaltonen, Anna-Kaisa, Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa, s. 58–75 teoksessa Kalavainen, Susanna (toim.), Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki 2004.
- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY 1989.
- Aarnio, Aulis, Onko oikeustiede yhteiskuntatiede? Lakimies 1993, s. 695–710.
- Alvesalo-Kuusi, Anne – Kumpula, Anne, Oikeussosiologia, oikeustiede ja lainoppi, s. 34–51 teoksessa Nieminen, Kari – Lähteenmäki, Noora (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus 2021.
- Amato, Paul R – Keith, Bruce, Parental Divorce and the Well-Being of Children: A Meta-Analysis. Psychological bullet 110 (1) 1991, s. 26–46.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena, Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta, s. 52–73 teoksessa Forsberg, Hannele – Ritala-Koskinen, Aino (toim.), Monen kodin lapset. Tallinna 2018.
- Auvinen, Maija, Huoltoriidat tuomioistuimissa – Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Suomalainen lakimiesyhdistys 2006.
- Danielsson, Petri – Salmi, Venla, Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 34/2013. (<http://hdl.handle.net/10138/152609>, Luettu 11.12.2020)
- Danielsson, Petri – Näsi, Matti, Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 43/2020. Helsinki 2020. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0677-3>, Luettu 26.11.2020)
- Ellonen, Noora, Kurin alaiset. Lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 103. Tampere 2012.
- Ellonen, Noora – Sariola, Heikki, Väkivallan näkeminen perheessä, s. 68–80 teoksessa Ellonen, Noora – Kääriäinen, Juha – Salmi, Venla – Sariola, Heikki (toim.), Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun

- raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.
- Ellonen, Noora – Kääriäinen, Juha – Sariola, Heikki – Helweg-Larsen, Karin – Larsen, Helmer, Adolescents' Experiences of Parental Violence in Danish and Finnish Families: A Comparative Perspective. *Journal of Scandinavian Studies in Crime and Crime Prevention* 12 (2) 2011, s. 173–197.
- Eriksson, Maria – Hester, Marianne, Violent Men as Good-Enough Fathers? A Look at England and Sweden. *Violence Against Women* 7 (7) 2001, s. 779–798.
- Ervasti, Kaijus, Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäytöstä oikeustieteessä. *Lakimies* 3/1998, s. 364–388.
- Ervasti, Kaijus, Käräjäoikeuksien sovintomenettely. Empiirinen tutkimus sovinnon edistämisestä riitaprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 207. Helsinki 2004.
- Ervasti, Kaijus, Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä. *Oikeustiede – Jurisprudentia XLIV:2011*, s. 61–132.
- Evasti, Kaijus, Laki, konflikti, tuomio – Oikeus yhteiskunnallisena ilmiönä. Edita 2012.
- Ervasti, Kaijus, *Lakimies, oikeus, yhteiskunta*. Edita 2017.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha, Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä 2008.
- Eskonen, Inkeri, Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere 2005.
- Fagerlund, Monica – Peltola, Marja – Kääriäinen, Juha – Ellonen, Noora – Sariola, Heikki, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere 2014.
- Forsberg, Hannele – Pösö, Tarja, Pelkoa hämmennystä, iloa – lapsen asema valvotuissa tapaamisissa, s. 31–55 teoksessa Kalavainen, Susanna (toim.), *Valvotut tapaamiset lapsen turvana*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki 2004.
- Forss, Anne – Säkkinen, Salla, Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2019. Tilastoraportti 20/2020. Suomen virallinen tilasto, THL. 12.06.2020. (<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020061242896>, Luettu 04.11.2020)
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Violence against women: an EU-wide survey. Main results report. 2014. (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf, Luettu 30.09.2021)

- Freeman, Michael, The Child in Family Law, s. 183–202 teoksessa Fionda, Julia (ed.) Legal Concepts of Childhood. Harts Publishing 2001.
- Freeman, Michael, Introduction, s. 1–9 teoksessa Freeman, Michael (ed.), Law and Childhood Studies. Current Legal Issues Vol 14. Oxford University Press 2012.
- Freeman, Michael, The Value and Values of Children's Rights, s. 21–36 teoksessa Invernizzi, Antonella – Williams, Jane (ed.), The Human Rights of Children. From Visions to Implementation. Taylor and Francis 2016.
- de Godzinsky, Virve, Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 267. Helsinki 2014.
- Gottberg Eva, Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano. Turku 1997.
- Gottberg, Eva, Lapsen subjektiudesta ja osallisuudesta huoltokysymyksissä ja lastensuojelussa. Defensor Legis N:o 3/2008, s. 319–334.
- Grönfors, Martti, Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. WSOY 1982.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna, Oppilaan oikeudet opetustoimessa. Lakimiesliiton kustannus 2012.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna, Uusi lapsioikeus, s. 59–76 teoksessa Husa, Jaakko – Keskitalo, Petri – Linna, Tuula – Tammi-Salminen, Eva (toim.), Oikeuden avantgarde. Juhlajulkaisu 1953–6/4–2013. Talentum 2013.
- Hakalehto, Suvianna, Lapsen edun arviointi korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuissa. Defensor Legis N:o 3/2016, s. 427–445.
- Hakalehto, Suvianna, Lapsioikeuden perusteet. Alma Talent 2018.
- Hannuniemi, Anja, Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa. Oikeussosiologinen tutkimus. 2006.
- Hautanen, Teija, Väkivalta ja huoltoriidat. Tampereen Yliopistopaino Oy 2010.
- Hart, H. L. A., The Concept of Law. Second edition. Clarendon Press 1994.
- Helin, Markku, Suomalainen avioero prosessi. Helsinki 1974.
- Helin, Markku, Lapsen huolto, s. 89–149 teoksessa Mattila Heikki (toim.), Lapsioikeuden pääpiirteet, 2. painos. Juridica Helsinki 1984.
- Helin, Markku – Linna, Tuula – Rintala, Matti, Huolto- ja tapaamispäätöksen täytäntöönpano. Kauppakaari Oy 1997.
- Helsingin hovioikeus, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2007. Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. Päivitetty 6.11.2009.
(<https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus>)

- _hovioikeudet_helsinginhovioikeus/karajaoikeuspainotteistenlaatuhankkeidenraportit/2007/adfxFnZrb/Lapsen_huolto_tapaamisoikeus_ja_elatus.pdf, Luettu 13.11.2020)
- Hester, Marianne, One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark. *Child and Family Quarterly* 3/2002 Vol. 14, s. 267-279.
- Hester, Marianne, Future Trends and Developments. *Violence Against Women in Europe and East Asia. Violence Against Women* 10 (12) 2004, s. 1431–1448.
- Hokkanen, Tiina, Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylän yliopisto 2005.
- Husa, Jaakko, Julkisoikeudellinen tutkimus. Tutkimus julkisoikeudessa harjoitettavan oikeusdogmatiikan metodologiasta. Jyväskylä 1995.
- Jaffe, Peter G – Lemon, Nancy KD – Poisson, Samantha E, *Child Custody & Domestic Violence. A Call for Safety and Accountability*. Sage Publications 2003.
- Kaitue, Sanna, – Noponen, Tanja – Slåen Anna, *Yleistä muttei yksityistä – Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen*. Edita Helsinki 2007.
- Kalavainen, Susanna, Turvallisuutta tukien – tapaamispaikkaprojekti, s. 14–31 teoksessa Kalavainen, Susanna (toim.), *Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33*. Helsinki 2004.
- Kangas, Urpo, Minun metodini, s. 90–109 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), *Minun metodini*. Werner Söderström Lakitieto Oy 1997.
- Kangas, Urpo, *Perhe- ja perintöoikeudet alkeet*. 2. uudistettu painos. Helsinki 2012.
- Karhuvaara, Marjatta – Kaitue, Sanna – Ruuhilahti, Susanna, *Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä*. THL Opas 30/2013.
- Kartovaara, Leena, *Lapset hajoavissa perheissä*, s. 93–110 teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Tilastokeskus 2007.
- Karttunen, Risto, *Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa*. Tampere 2010.
- Keskinen, Suvi, *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere University Press 2005.
- Kivivuori, Janne, *Mare Balticum -kysely Helsingissä 2002*, s. 48–52 teoksessa Ellonen, Noora – Kivivuori, Janne – Kääriäinen (toim.), *Juha, Lapset ja nuoret*

- väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007.
- Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80.
- Kurki-Suonio, Kirsti, Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Helsinki 1999.
- Kurki-Suonio, Kirsti, Kulttuurisidonnainen lapsen etu monikulttuurisessa maailmassa, s. 39–44 teoksessa Valjakka, Eeva (toim.), Näkökulmia lapsen oikeuksiin. Suomen YK-liitto. Edita 2000.
- Kurki-Suonio, Kirsti, Kotimaiset ja kansainväliset riidat lapsen huollosta. Defensor Legis N:o 5/2000, s. 748–761.
- Kurki-Suonio, Kirsti, Voiko tuomioistuin määrätä huollosta erotetulle vanhemmalle oikeuden saada viranomaiselta lasta koskevia tietoja? Lakimies 6–7/2001, s. 1089–1102.
- Kutvonen, Vilja, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä lapsiasioissa. Defensor Legis 2004/2, s. 293–295.
- Krug, Etienne – Dahlberg, Linda – Mercy, James – Zwi, Anthony – Lozano, Rafael (toim.), Väkivalta ja terveys maailmassa. Suomentanut Aila Salomaa. WHO:n raportti. Lääkärin sosiaalinen vastuu. Terveysten edistämisen keskus. Englanninkielinen alkuteos 2002.
- Kuoppamäki, Sanna-Mari – Kääriäinen Juha – Ellonen, Noora, Physical Violence Against Children Reported to the Police: Discrepancies Between Register-Based Data and Child Victim Survey. *Violence and Victims* 26 (2), s. 257–268.
- Kääriäinen, Juha, Väkivalta rikoksena, s. 41–51 teoksessa Ellonen, Noora – Kääriäinen, Juha – Salmi, Venla – Sariola, Heikki (toim.), Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.
- Lahti, Martti, Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia 41/2020. Helsinki 2020. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0674-2>, Luettu 26.11.2020)
- Linnanmäki, Kirsikka, Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa. Lapsioikeutta, sovitteluteoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus. Helsinki 2019.
- Linnavuori, Hannariikka, Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen, s. 23–51 teoksessa Forberg, Hannele – Ritala-Koskinen, Aino (toim.), Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Tallinna 2018.
- Litmala, Marjukka, Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia, s. 1–33 teoksessa Litmala Marjukka (toim.), Lapsen asema erossa. WSOY LAKITIETO 2002.

- Mahkonen, Sami, Avioero. Tutkimus avioliittolain erosäännösten taustasta ja tarkoituksesta. Suomalainen lakimiesyhdistys 1980.
- Mahkonen, Sami, Lastensuojelu ja laki. 2., uudistettu laitos. Edita Publishing Oy 2008.
- Mattila, Terhi, Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 101–130 teoksessa Konttinen, Essi – Mikkola, Tuulikki (toim.), Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa. Helsingin hovioikeus 2013.
- Melander, Ilmari, Lapsen huollosta. Vammala 1939.
- Mikkola, Tuulikki, Kansainvälinen lapsioikeus. Sanoma Pro 2012.
- Minkkinen, Panu, Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus – suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä? Lakimies 7–8/2017, s. 908–923.
- Määttä, Tapio, Monitieteisyys ympäristöoikeudessa – Oikeustieteen sisäiset ja ulkoiset yhteydet oikeustieteellisen tutkimuksen haasteena. Oikeus 2000/3, s. 333–355.
- Määttä, Tapio, Ympäristöoikeuden monitieteisyyden haaste: oikeustieteen kolmannen tehtävän hahmottelua. Lakimies 6/2004, s. 1097–1107.
- Määttä, Tapio, Metodinen pluralismi oikeustieteessä – Ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntauksat ja menetelmät, s. 135–222 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy 2016.
- Noponen, Tanja, Leikin loppu. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden oikeudelliset palvelut -projektin loppuraportti. Tukinainen ry. Ensi- ja turvakotien liitto ry 2008.
- Nousiainen, Kirsi, Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä 2004.
- Oranen, Mikko (toim.), Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Helsinki 2001.
- Oranen, Mikko, Suojellut ja valvotut suhteet, s. 9–13 teoksessa Kalavainen, Susanna (toim.), Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki 2004.
- Pajulammi, Henna, Lapsi, oikeus ja osallisuus. Talentum 2014.
- Piispa, Minna, Parisuhdeväkivalta, s. 41–81 teoksessa Piispa, Minna – Heiskanen, Markku – Kääriäinen, Juha – Sirén, Reino (toim.), Naisiin kohdistunut väkivalta

2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Heuni instituutin julkaisusarja 51. Helsinki 2006.
- Pellonpää, Matti, Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2018.
- Peuralahti, Elina, Lapsen tapaamisoikeus. Hämeenlinna 2012.
- Rautiala, Martti, Avioliitto-oikeus. Helsinki 1968.
- Rissanen, Antti, Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. Erytistarkkailussa vuoroasuminen. Yhteiskuntapolitiikka 81 (3) 2016, s. 247–255.
- Rosen, Leora N. – O’ Sullivan, Chris S., Outcomes of Custody and Visitation Petitions When Fathers Are Restrained by Protection Orders. The Case of New York Family Courts. Violence Against Woman 11 (8) 2005, s. 1054–1075.
- Savolainen, Matti, Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy 1984.
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen lakimiesyhdistys 2003.
- Sinkkonen, Jari, Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Riika 2018.
- Sinkkonen, Jari, Erilaiset liitot, erilaiset erot, s. 11–20 teoksessa Pruuki, Heli – Sinkkonen, Jari (toim.), Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki 2017.
- Sinkkonen, Jari, Vanhempien eron vaikutukset lapseen s. 21–35 teoksessa Pruuki, Heli – Sinkkonen, Jari (toim.), Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki 2017.
- Smith, J – Berthelsen D – O’Connor, I, Child adjustment in high conflict families. Child: care, health and development 23 (2) 1997, s. 113–133.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:36.
- Suokas-Cunliffe, Anne, Lapsuuden kompleksisen traumatisoitumisen seuraukset aikuisuudessa. Yleislääkäri 6/2006.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos ja pakkokeinotilasto. ISSN=2342-9151. 15 2019. Helsinki: Tilastokeskus.
(http://www.stat.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html,
Luettu 25.1.2021)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2019. Helsinki: Tilastokeskus.
(https://www.stat.fi/til/ssaaty/2019/ssaaty_2019_2020-05-08_tie_001_fi.html,
luettu 13.11.2020)

- Taskinen, Sirpa, Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes oppaita 46. Helsinki 2001.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. (<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>, luettu 25.1.2021)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1/2020.
- Toivonen, Virve-Maria, Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Alma Talent 2017.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi 2018.
- Tuori, Kaarlo, Yleiset opit: Mitä ne ovat, mitä niillä tehdään ja miten niitä kehitetään? s. 1–15 teoksessa Miettinen, Tarmo – Määttä, Tapio (toim.), III Oikeustieteen tutkija ja jatkokoulutuspäivät 6.–8.6.2002, Savonlinna. Joensuun yliopistopaino 2002.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki 2012.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki 2019.
- UNICEF and Body Shop, Behind Closed Doors. The Impact on Domestic Violence on Children. 2006.
- Valjakka, Eeva, Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus, s. 37–112 teoksessa Litmala, Marjukka (toim.), Lapsen asema erossa. WSOY LAKITIEETO. Helsinki 2002.
- Valjakka, Eeva, Vain lakiko lasta suojelee? Turun yliopiston julkaisuja 2016.
- Valkama, Elisa – Litmala, Marjukka, Lapsen huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 2006:224.
- Valkama, Elisa – Litmala, Marjukka, Lapsen huoltoriidat hovioikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 2008:234.
- Vidgren, Annikki, Erokrisi. Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.), Itke vain sydämein. Stakes raporteja 84, s. 21–34. Jyväskylä 1993.
- Virolainen, Jyrki, Lainkäyttö. Oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa. Helsinki 1995.

Wall, John, Human rights in Light of Childhood. The international journal of children's rights 16 (4) 2008, s. 523–543.

Wallerstein, Judith S. – Blakeslee Sandra, Avioeron jälkeen. Suomentanut Ritva Lassila. Englanninkielinen alkuteos 1991.

Webley, Lisa, Qualitative approaches to empirical legal research, s. 926-950 teoksessa Cane, Peter – Kritzer, Herbert (ed.), Oxford Handbook of Empirical Legal Research. Oxford University Press 2010.

Wolfe, David A – Jaffe, Peter – Wilson, Susan Kaye – Zak, Lydia, Children of Battered Women. The Relation of Child Behavior to Family Violence and Maternal Stress. Journal of consulting and clinical psychology 53 (5) 1985, s. 657–665.

Virallislähteet

CRC/C/5

Committee on the Rights of the Child. General guidelines regarding the form and content of initial reports, 20.10.1991.

CRC/C/15/Add.53

Committee on the Rights of the Child. Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations of the committee on the Rights of the Child: Finland, 13.2.1996.

CRC/C/15/Add.132

Committee on the Rights of the Child. Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention. Concluding observations of the committee on the rights of the child: Finland, 16.10.2000.

CRC/GC/2003/5

Committee on the Rights of the Child. General comment No. 5 (2003). General measures of implementation of the convention on the rights of the child (arts. 4, 42 and 44, para. 6), 27.11.2003.

CRC/C/15/Add.272

Committee on the Rights of the Child. Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations: Finland, 20.10.2005.

CRC/C/GC/8

Committee on the Rights of the Child. General comment No. 8 (2006). The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading form of punishment (arts. 19; 28, para 2; and 37, inter alia), 2.3.2007.

CTC/C/GC/13

Committee on the Rights of the Child. General comment No. 13 (2011). The right of the child to freedom from all form of violence, 18.4.2011.

CRC/C/FIN/CO/4

Committee on the Rights of the Child. Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of Convention. Concluding observation: Finland, 3.8.2011.

CRC/C/GC/14

Committee on the Rights of the Child. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), 29.5.2013.

HE 224/1982 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 114/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 252/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 88/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 7/1996 vp – HE 96/1995 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitykseen lainsäädännöksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon uudistamisesta.

LaVM 12/2018 vp – HE 88/2018 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyvistä laeista.

OM 2005:12. Oikeusturva-asiain neuvottelukunnan kertomus toiminnastaan vuonna 2005. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:12. Helsinki 2005.

OM 12/2016. Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun seurantaryhmän loppuraportti.
Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 12/2016.

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1991:36

KKO 1993:151

KKO 2001:119

KKO 2003:7

KKO 2004:76

KKO 2004:118

KKO 2004:129.

KKO 2005:41 (ään.)

KKO 2007:71

KKO 2008:69

KKO 2012:95

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut

Johanssen v. Norway (7.8.1996)

Yousef v. Alankomaat (2002)

C. v. Suomi (9.5.2006)

Lyhenteet

OikTL	laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto
HE	hallituksen esitys
HTL	laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LOS	YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus
LSL	lastensuojelulaki (417/2007)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OM	oikeusministeriö
PL	perustuslaki (731/1999)
RL	rikoslaki (39/1889)
STV	Suomen virallinen tilasto
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
TpL	laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996)
YK	Yhdistyneet kansakunnat

Taulukkoluetelo

TAULUKKO 1. VÄITETYN FYYSISEN LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TEKIJÄT AINEISTOSSA	56
TAULUKKO 2. FYYSISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA ESITETTYJEN VÄITTEIDEN UHRIT AINEISTOSSA	57
TAULUKKO 3. LAPSIIN KOHDISTUVAN FYYSISEN LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TEKIJÄT AINEISTOSSA	59
TAULUKKO 4. VÄITTEET HENKISEN LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TEKIJÖISTÄ AINEISTOSSA	61
TAULUKKO 5. HENKISEN LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VÄITETYT UHRIT AINEISTOSSA	61
TAULUKKO 6. TAPAUKSISSA ESITETYT VÄITTEET FYYSISESTÄ JA HENKISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	64
TAULUKKO 7. TUOMIOISTUIMEN RATKAISU HUOLTOMUODOSTA, KUN TAUSTALLA ON VÄITTEITÄ FYYSISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	68
TAULUKKO 8. TUOMIOISTUIMEN RATKAISU HUOLTOMUODOSTA, KUN TAUSTALLA ON VÄITTEITÄ HENKISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	69
TAULUKKO 9. TUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖS LAPSEN ASUINPAIKASTA, KUN TAUSTALLA ON VÄITTEITÄ FYYSISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	70
TAULUKKO 10. TUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖS LAPSEN ASUINPAIKASTA, KUN TAUSTALLA ON VÄITTEITÄ HENKISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	70
TAULUKKO 11. TUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖS TAPAAMISOIKEUDESTA, KUN ON ESITETTY VÄITTEITÄ FYYSISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	72
TAULUKKO 12. TUOMIOISTUIMEN PÄÄTÖS TAPAAMISOIKEUDESTA, KUN TAUSTALLA ON VÄITTEITÄ HENKISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA	73
TAULUKKO 13. TUOMIOISTUIMEN KANNANOTOT AINEISTOSSA ESITETTYIHIN LÄHISUHDEVÄKIVALTAVÄITTEISIIN	76
TAULUKKO 14. TUOMIOISTUIMEN KANNANOTOT FYYSISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA ESITETTYIHIN VÄITTEISIIN VÄITETYN TEKIJÄN JA UHRIN MUKAAN TARKASTELTUNA	77
TAULUKKO 15. TUOMIOISTUIMEN ARVIOT FYYSISESTÄ LÄHISUHDEVÄKIVALLASTA ESITETTYJEN VÄITTEIDEN TODENPERÄISYYDESTÄ	79
TAULUKKO 16. TUOMIOISTUIMEN PERUSTELUT LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VAIKUTUKSESTA HUOLTORIIDAN LOPPUTULOKSEEN	82
TAULUKKO 17. TUOMIOISTUIMEN PERUSTELUT LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VAIKUTTAESSA HUOLTOMUODON VALINTAAN	83
TAULUKKO 18. KÄRÄJÄOIKEUDEN PERUSTELUT VÄKIVALLAN VAIKUTTAESSA LAPSEN ASUINPAIKAN VALINTAAN	84
TAULUKKO 19. TUOMIOISTUIMEN PERUSTELUT VALVONNALLE	86
TAULUKKO 20. TUTKIMUSAINEISTOSSA ESIINTYNEET LÄHISUHDEVÄKIVALLAN MERKITYSTÄ VASTAAN PUHUVISTA SEIKOISTA PERUSTELUT	88

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tutkimukseni käsittelee lähisuhdeväkivallan vaikutusta huoltoriitoihin. Huoltoriidalla tarkoitan lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvää riitaa.¹

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitan tutkimuksessa väkivaltaa, jonka tekijä ja kohde ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa eli väkivalta voi kohdistua henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen henkilöön.²

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millainen vaikutus lähisuhdeväkivallalla on lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen tuomioistuimen huoltoriidoista antamissaan ratkaisuisissa.

Lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta säädetään laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, HTL, lapsen huoltolaki). Lapsen huollolla tarkoitetaan hoivaa ja huolenpitoa lapsesta lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti sekä lasta koskevaa päätöksentekoa (HTL 1 §). Lapsen tapaamisoikeudella tarkoitetaan lapsen oikeutta tavata sitä vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu (HTL 2 §). Lapsen huoltolaki on ollut voimassa vuodesta 1984 lähtien. Laki oli osa niin sanottua perheoikeudellista lainsäädäntöpakettia, joiden mukana lapsioikeuden katsotaan syntyneen Suomessa 1970 ja -80 luvuilla.³ Näiden lakien myötä lapsen oikeudellinen asema muuttui vanhempainvallasta lapsen oikeuksia korostavaan suuntaan, kun lapsen huolto erotettiin erilliseksi sääntelyn kohteeksi holhouksesta ja huolto tunnustettiin nimenomaisesti lapsen oikeudeksi.⁴ Viimeistään YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991, LOS) hyväksyminen 20.11.1989 ja sopimuksen voimaantulo Suomessa 20.7.1991 mullisti näkökulman lapselle kuuluvista

---

¹ Samaa määritelmää huoltoriidoista on käytetty oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen huoltoriitoja käsittelevässä tutkimuksessa Valkama – Litmila: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa, s. 2.

² Käytän tutkimuksessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen väkivaltakäsitteiden sanastoa, jonka tarkoituksena on ollut yhdenmukaistaa väkivallasta käytetyt termit eri asiantuntijoiden ja ammatillisten keskustelijoiden välillä. Ks. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Työpaperi 1/2020.

³ Muita lapsioikeudelliseen lainsäädäntöpakettiin kuuluneita lakeja olivat muun muassa isyyslaki (700/1975), laki lapsen elatuksesta (704/1975), laki huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (523/1975) sekä lastensuojelulaki (683/1983).

⁴ Aikaisemmin lapsen huoltoon sovellettiin vuoden 1989 holhouklakia, jossa lapsi oli alistussuhteessa huoltajaan nähden. Ks. Melander: Lapsen huollosta, s. 204–205, Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus s. 12–13 ja Helin: Lapsen huolto, s. 91.

oikeuksista.⁵ Sopimus on Suomessa voimassa laintasoisesti ja sen toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.

Lapsen huoltolain säätämisen jälkeen yhteiskunta on kuitenkin muuttunut. Perhemuodot ovat moninaistuneet avioerojen ja avoliittojen määrien kasvaessa ja monikulttuurisuus osana huoltoriitoja on yleistynyt. Lisäksi isien rooli vanhempana on vahvistunut, mikä on merkinnyt muutosta perinteisiin vanhemmuusrooleihin.⁶ Lapsen huoltolain yleisluontoisuus mahdollisti pitkään sen soveltamisen myös muuttuneessa yhteiskunnassa, mutta siinä havaitut epäkohdat aiheuttivat tarpeen lain uudistamiselle. Lapsen huoltolain osittaisuudistus astui voimaan 1.12.2019, jonka myötä laki saatettiin ajankohtaiseksi vastaamaan yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja oikeuskäytäntöä. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena oli parantaa lapsen edun toteutumista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa.⁷

Lapsen etu on keskeinen lapsioikeutta ohjaava periaate. Se on käsitteenä avoin ja joustava eli sen merkitys ja sisältö vaihtelevat tapauskohtaisesti.⁸ Huoltoriidassa tulee sekä menettelyn että ratkaisun osalta etsiä lapsen edun kannalta paras ratkaisu. LOS 3 artiklan mukaan lapsen etu on ensisijainen ratkaisukriteeri kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. Huoltolain 10 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Sen mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten 1 §:ssä ja 2 §:ssä säädetyt huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Muita lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisiä yleisperiaatteita ovat lapsen oikeus kehitykseen ja syrjimättömyyteen sekä osallisuusperiaate.⁹

Lapsen turvallinen kehitys edellyttää sitä, että lasta suojellaan kaikelta hänen hyvinvoinnilleen haitalliselta kohtelulta. Lapsen ihmisoikeuksiin kuuluu lapsen oikeus saada osakseen suojelua ja huolenpitoa (LOS 3.2). Erityinen syy lapsen suojelun tarpeelle on perheissä esiintyvä väkivalta. Lasta suojellaan lainsäädännössä kaikenlaiselta väkivallalta niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Huoltolain 1.2 §:n mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Tämä nimenomainen velvollisuus lisättiin lakiin lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä. Säännös

---

⁵ Hakalehto-Wainio: Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa, s. 510.

⁶ HE 88/2018 vp, s. 17.

⁷ HE 88/2018 vp, s. 18.

⁸ Ks. Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelessa, s. 7 ja 89–93. Lapsen edusta tarkemmin luvussa 2.3.

⁹ CRC/GC/2003/5, kohta 12.

pohjautuu LOS 19 artiklaan, jonka mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä ja välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta sekä hyväksikäytöltä. Lisäksi merkittävä sopimus on Euroopan neuvoston sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi (SopS 53/2015) eli niin sanottu Istanbulin sopimus. Siinä määrätään lapsen huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta päätettäessä ottamaan huomioon väkivalta. Sopimuksen mukaan tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen ei saa vaarantaa uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta. Suomi on sitoutunut molempiin sopimuksiin ja ne ovat Suomessa voimassa lain tasolla. Lisäksi lasta suojellaan fyysiseltä kurittamiselta huoltolain 1.3 §:ssä. Sen mukaan lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesta eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Huoltolain 10.3 §:n mukaan tehdessä ratkaisua lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta, tulee erityisesti ottaa huomioon vanhempien kyky suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Lapsen oikeuksien komitean päätelmien mukaan suurin ongelma lapsen oikeuksien toteutumisessa Suomessa on lapsiin kohdistuva perheen sisäinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö.¹⁰

Huoltoriidoissa nousee usein esille väitteitä lähisuhdeväkivallasta.¹¹ Lapset voivat altistua perheissä väkivallalle monin tavoin. He voivat nähdä, kuulla tai muutoin aistia perheenjäsenten välistä väkivaltaa ja vakavimmillaan väkivalta voi kohdistua lapseen itseensä. Lapsiin kohdistuva väkivalta on perheväkivallan yleisin muoto.¹² Väkivalta voi olla fyysistä, henkistä, taloudellista, hengellistä tai seksuaalista. Lapsiin kohdistuva fyysisen väkivallan erityinen ilmenemismuoto on kuritusväkivalta. Väkivaltaa, joka ei kohdistu suoraan lapseen itseensä saatetaan usein vähätellä, vaikka jo väkivallan näkemisen ja kuulemisen tiedetään olevan lapselle vahingollista.¹³ Erityisesti vanhempien välisen väkivallan vaikutusta lapseen vähätellään usein sillä perusteella, ettei väkivalta ole kohdistunut lapseen ja että väkivalta on vanhempien välinen asia, eikä sillä ole merkitystä vanhemmuuteen eikä näin ollen väkivallalla ei ole painoarvoa lapsen huoltoriidan

---

¹⁰ CRC/C/15/Add.272, kohta 13.

¹¹ Hautanen on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessaan havainnut, että väkivaltaväitteet ovat merkittävä taustatekijä tuomioistuimissa käsiteltävissä huoltoriidoissa. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 60. Auvisen tutkimuksessa noin joka kymmenennessä huoltoriidassa esitettiin väitteitä väkivallasta. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 275.

¹² Kääriäinen: Väkivalta rikoksena, s. 43 ja Ellonen – Sariola: Väkivallan näkeminen perheessä, s. 71.

¹³ Wolfe – Jaffe – Wilson – Zak: Children of Battered Women, s. 657–665 ja Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 44–59.

lopputulokseen.¹⁴ Tuomioistuimet ovat saaneet osakseen kritiikkiä siitä, että vanhempien välinen väkivalta jää usein näkymättömäksi huoltoriitojen käsittelyssä sekä ratkaisuisissa.¹⁵

Väkivalta aiheuttaa ongelmia lapsen huolto- ja tapaamiskäytännöissä, sillä väkivalta voi jatkua perheissä eron jälkeenkin lapsen huollon ja tapaamisoikeuden välityksellä ja huoltoriita voi myös itsessään olla kontrollin ja kiusanteon väline.¹⁶ Tasa-arvoisen vanhemmuuden ihanteen käänttöpuolena yhteishuolto voi mahdollistaa kontrollin entisen puolison elämässä.¹⁷ Tapaamiset voivat vaarantaa niin vanhemman kuin lapsenkin turvallisuuden ja mahdollistaa väkivallan jatkumisen erosta huolimatta.¹⁸ Väkivaltaa kokeneen vanhemman rooli on ristiriitainen, sillä toisaalta vanhempi on velvollinen suojelemaan lasta kaikelta väkivallalta, mutta tapaamisiin epäluuloisesti suhtautuvaa vanhempaan voidaan väittää vieraannuttavan lasta väkivaltaisesta vanhemmasta.¹⁹

Väkivaltaa ja huoltoriitoja koskeva tutkimus oli pitkään Suomessa varsin vähäistä, mutta tilanne on parantunut viimeisen 15 vuoden aikana. Maija Auvinen käsittelee vuonna 2006 ilmestyneessä väitöskirjassaan sosiaalitoimen roolia selvittäjänä, sovittelijana ja asiantuntijana huoltoriidoissa tuomioistuimissa ja yhtenä tutkimuksen aiheena on perheväkivalta ja sen merkitys huoltajuuteen.²⁰ Teija Hautanen käsittelee vuonna 2010 valmistuneessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessaan viranomaisten tapaa käsitellä väkivalta-vaikkeitä huoltoriitojen oikeusprosessissa sekä ratkaisuisissa.²¹ Vieraannuttamista huoltoriidoissa on puolestaan tutkinut väitöskirjassaan Anja Hannuniemi.²² Terhi Mattila käsittelee artikkelissaan huoltoriidoissa esitettyjä väitteitä väkivallasta ja niiden vaikutusta käsittelyyn ja tuomioistuimen ratkaisuun.²³ Erityisesti maininnan arvoinen on myös Anna-Kaisa Aaltosen

---

¹⁴ Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 148–151, 153–156, 161–167 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 67.

¹⁵ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 274–281, Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 67 sekä Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 125.

¹⁶ Karhuvaara – Kaitue – Ruuhilahti: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä, s. 23.

¹⁷ Nousiainen: Lapsistaan erillään asuvat äidit, s. 73.

¹⁸ Ks. Eriksson – Hester: Violent Men as Good-Enough Fathers? s. 779–798 ja Hester: One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark, s. 267–279.

¹⁹ Oranen: Suojellut ja valvotut suhteet, s. 9–13.

²⁰ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa.

²¹ Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat.

²² Hannuniemi: Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa.

²³ Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta.

vuonna 2009 julkaistu teos Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa ja sen myöhemmät painokset.²⁴

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tutkimuskysymykseni ovat 1) mikä on lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevan huoltoriidan ratkaisemisen normitausta, kun huoltoriidan taustalla on väkivaltaa ja 2) miten huoltoriidoissa esitetyt väitteet lähisuhdeväkivallasta vaikuttavat tuomioistuimen päätökseen lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tarkastelemalla voimassa olevaa oikeutta ja oikeustieteellistä kirjallisuutta sekä yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta. Tutkimuksen jälkimmäisessä osiossa vastaan tutkimuksen toiseen kysymykseen tarkastelemalla empiiristä aineistoa tuomioistuimen ratkaisemista huoltoriidoista, joissa on esitetty väitteitä lähisuhdeväkivallasta.

Tutkimuksen kohteena on sellaiset huoltoriidat, joissa käräjäoikeus ratkaisee vanhempien välisen erimielisyyden lapsen huollon, asumisen tai tapaamisoikeuden osalta. Tutkimuksen ulkopuolelle on siten rajattu tuomioistuinsovittelussa käsiteltävät huoltoriidat sekä sellaiset huoltoriidat, joissa vanhemmat päätyvät sovintoon kesken tuomioistuinsovittelun. Erityisesti lähisuhdeväkivallan vaikutus tuomioistuinsovitteluun ansaitsee täysin oman tutkimuksensa.²⁵ Usein huoltoriidan kohteena on tuomioistuimissa myös lapsen elatus, mutta koska lähisuhdeväkivallalla ei ole vaikutusta lapsen elatukseen, rajaan sen tutkimuksen ulkopuolelle.

Huoltoriitoihin, joihin liittyy väitteet lähisuhdeväkivallasta, liittyy usein myös lastensuojelulliset ja rikosoikeudelliset kysymykset, sillä huoltoriitaprosessin ohella on käynnissä usein myös rikosoikeudelliset ja lastensuojelulliset toimenpiteet.²⁶ Tutkimukseni käsittelee nimenomaisesti huoltoriitoja ja siihen liittyvää prosessia, joten tutkimuksen ulkopuolelle rajautuu rikosoikeudelliset ja lastensuojelulliset toimenpiteet muilta osin, kuin mitä ne toimivat näyttönä tutkimusaineiston huoltoriidoissa. Myös huoltoriitoja koskevissa väliaikais määräyksissä sekä huoltoratkaisujen täytäntöönpanoriidoissa väitteet lähisuhdeväkivallasta ovat tavanomaisia. Rajaan nämä kuitenkin tutkimuksen ulkopuolelle. Kansainvälisissä huoltoriidoissa lapsikaappauksen taustalla saattaa olla väitteitä

---

²⁴ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa.

²⁵ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty kritiikkiä sellaisten huoltoriitojen sovittelua kohtaan, joissa on esitetty väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Ks. Ervasti: Käräjäoikeuksien sovintomenettely, s. 141–142.

²⁶ Hannele Tolonen käsittelee väitöskirjassaan samanaikaisesti vireillä olevia huolto- ja huostaanotto-oikeudenkäyntejä ja lapsen prosessuaalista asemaa niissä. Ks. Tolonen: Lapsi, perhe ja tuomioistuin.

lähisuhdeväkivallasta. Kansainväliset huoltoriidat eivät kuitenkaan ole varsinaisesti tutkimuksen kohteena, mutta kansainvälisyys ja lapsikaappaukset nousevat esille osana tutkimukseen valikoituneita tapauksia.²⁷

Aikaisemmat huoltoriitoja ja väkivaltaa käsitelleet tutkimukset ovat keskittyneet pääasiassa perheissä esiintyvän fyysisen väkivallan tutkimiseen. Tutkimuksessani kiinnostuksen kohteena on lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet, sillä lähisuhdeväkivalta pitää käsitteenä sisällään myös perhe- ja parisuhdeväkivallan määritelmät, mutta ottaa paremmin huomioon sen, että lapsi voi altistua perheissä väkivallalle myös muiden lähisuhteessa olevien henkilöiden osalta, kuten vanhempien uusien kumppanien välityksellä. Lähisuhdeväkivalta voi ilmetä eri muodoissa, kuten fyysisenä, henkisenä, taloudellisena, seksuaalisena sekä hengellisenä lähisuhdeväkivallan käyttönä. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on väitteet fyysisestä ja henkisestä väkivallasta. Muut väkivallan muodot ovat osa tutkimusta siltä osin, kun niitä nousee esille muilla perusteilla tutkimukseen valikoituneissa tapauksissa.

1.3 Tutkimusalasta, tutkimusmenetelmistä sekä tutkimusaineistoista

1.3.1 Lapsioikeudesta

Oikeudenalajaottelussa tutkimuksen sijoittuu lapsioikeuden alaan. Lapsioikeudessa tarkastelun kohteena on lapsen oikeudet ja lapsen oikeudellinen asema eri yhteyksissä.²⁸ Lapsioikeudellisella sääntelyllä tarkoitetaan alaikäisen oikeudellista asemaa koskevia normeja, jotka määrittävän mitä oikeuksia lapsille kuuluu ja kenen tehtävänä on toteuttaa nämä oikeudet.²⁹ Lapsiin kohdistuu erityistä oikeudellista sääntelyä, sillä lapset kohtaavat eri oikeudellisia ongelmia kuin täysi-ikäiset.³⁰ Lasten katsotaan olevan erityisen tuen ja suojan tarpeessa, koska lapsilla ei ole vastaavaa oikeudellista toimintakykyä kuin täysi-ikäisillä.³¹ Lapsioikeuden lähtökohtana pidetään lapsen oikeuksien sopimusta.³² Muun lapsioikeuden normipohjan muodostavat muut ihmisoikeussopimukset, perustuslaki sekä muu kansallinen

---

²⁷ Ks. Kansainvälisestä lapsioikeudesta Mikkola: Kansainvälinen lapsioikeus.

²⁸ Kangas: Perhe- ja perintöoikeuden alkeet, s. 20 ja 37 sekä Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 11.

²⁹ Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 11.

³⁰ Esimerkiksi lapsen huoltolaki sekä lastensuojelulaki koskevat nimenomaisesti lapsia ja lisäksi useissa laeissa on erityisesti lapsia koskevat säädökset kuten potilaslaissa (1992/785), ulkomaalaislaissa (2004/201), rikoslaissa sekä vahingonkorvauslaissa (1974/412).

³¹ Freeman: The Value and Values of Children's Rights, s. 21–36. Ks. myös Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 13.

³² Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 14.

lainsäädäntö. Lisäksi lapsen oikeuksien komitean kommenteilla on lapsen oikeuksien sopimuksen tulkinnassa korostunut merkitys.

Oikeudenalana lapsioikeus on varsin tuore ja sen oikeudellisen identiteetin katsotaan olevan vielä kehittyvissä.³³ Lapsioikeus on noussut perheoikeuden keskiöön ja irtaantunut perheoikeudesta omaksi tutkimusalakseen.³⁴ YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen myötä ajatus lapsella olevista oikeuksista on kokenut murroksen. Lapset on alettu käsittämään itsenäisinä oikeuksien haltijoina (*beings*) verrattuna aikaisempaan näkemykseen, jossa lapset miellettiin kehittyviksi yksilöiksi, jotka ovat tulevia oikeuksien haltijoita (*becomings*).³⁵ Nykyisin lapsen oikeuksien täysimääräisen toteutumisen katsotaan vaativat sitä, että lapsella on samat oikeudet kuin aikuisilla ja sen lisäksi tunnustetaan lasten olevan kehittyviä, suojelua tarvitsevia yksilöitä.³⁶

Lapsioikeudessa on piirteitä niin yksityis- kuin julkisoikeudesta, sillä lapsen oikeuksia tarkastellaan niin suhteessa perheeseen kuin yhteiskuntaankin – lapsi on sekä perheen että yhteiskunnan jäsen.³⁷ Lapsioikeus sijoittuu eri oikeudenalojen leikkauspinnalle. Tästä monialaisuudesta johtuen lapsioikeus liittyy läheisesti esimerkiksi perheoikeuteen, hallinto-oikeuteen, valtiosääntöoikeuteen, sosiaali-oikeuteen sekä prosessioikeuteen.³⁸ Monialaisuuden lisäksi lapsioikeus on myös korostuneen monitieteistä. Lapsioikeuden keskeinen käsite ja periaate, lapsen etu, saa sisältönsä muualta kuin juridiikasta. Lapsen etu on käsitteenä niin kasvatustieteellinen, psykologinen ja psykiatrinen käsite.³⁹

1.3.2 Tutkimusnäkökulmasta ja käytetyistä metodeista

Lähestyn tutkimusta yhteyshakuisesta näkökulmasta, millä tarkoitan tieteidenvälistä ja oikeudenalojen rajat ylittävää näkökulmaa.⁴⁰ Huoltoriitoja ja lähisuhdeväkivaltaa käsittelevässä tutkimuksessani liikutaan niin lapsioikeuden saralla, sen reuna-alueilla kuin yli

³³ Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 72.

³⁴ Freeman: *The Child in Family Law*, s. 183–202 ja Kangas: *Perhe- ja perintöoikeuden alkeet*, s. 20.

³⁵ Ks. Freeman: *Introduction*, s. 1–4, Freeman: *The Value and Values of Children's Rights*, s. 21–36 sekä Hakalehto-Wainio: *Lasten oikeuden lapsen oikeuksien sopimuksessa*, s. 510.

³⁶ Wall: *Human Rights in Light of Childhood*, s. 523–543.

³⁷ Hakalehto-Wainio: *Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa*, s. 512 ja Hakalehto-Wainio: *Oppilaan oikeudet opetustoimissa*, s. 28.

³⁸ Hakalehto-Wainio: *Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa*, s. 512 ja Hakalehto: *Lapsioikeuden perusteet*, s. 15.

³⁹ Auvinen: *Huoltoriidat tuomioistuimissa*, s. 203.

⁴⁰ Tutkimusnäkökulmani vastaa pitkälti Valjakan yhteishakuista lähestymistapaa. Ks. Valjakka: *Vain lakiko lasta suojelee*, s. 32–37.

oikeudellisen kentän yhteiskuntatieteiden puolelle erityisesti lähisuhdeväkivallan ja lapsen edun osalta. Yhteyshakuinen näkökulma mahdollistaa tutkimuskysymysten tarkastelun lapsioikeuden lisäksi muista oikeudenaloista ja tieteenaloista käsin ja eri tutkimusmenetelmin. Yhteyshakuisessa tutkimuksessa tutkimusmenetelmien ja lähteiden valintaa ohjaa tutkimusongelma, eikä se, mihin oikeuden- tai tieteenalaan tutkimus sijoittuu.⁴¹

Oikeustieteellisen tutkimuksen perinteisenä ydinalueena pidetään oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia, jonka tehtäväksi on tieteiden välisessä työnjaossa muodostunut voimassa olevan oikeuden tulkinta ja systematisointi.⁴² Perinteisessä lainopissa näkökulma oikeuteen on sisäinen, jolloin oikeutta tutkitaan ikään kuin muusta yhteiskunnasta erillisenä ilmiönä.⁴³ Tutkimuksessa käyttämäni lainopillista metodia voidaan kuvailla yhteyshakuiseksi lainopiksi⁴⁴. Yhteyshakuinen lainoppi mahdollistaa lainopillisten perustehtävien lisäksi lapsioikeuden avaamisen muiden oikeudenalojen sekä tieteenalojen suuntaan ja oikeutta voidaan tutkia niin sisältä päin kuin ulkopuolelta yhteiskunnallisesta näkökulmasta.⁴⁵ Yhteyshakuisen lainopin avulla tulkitseen ja systematisoin voimassa olevan oikeuden sisältöä lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen sekä lähisuhdeväkivaltaan liittyen.

Voimassa olevan oikeuden lisäksi olen tutkimuksessa kiinnostunut siitä, miten lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä säännöksiä sovelletaan käytännössä. Tämä ei selviä yksinomaan kirjallisuutta tarkastelemalla lainopin tutkimusmenetelmin vaan tarkasteltavaksi tarvitaan empiiristä tutkimusaineistoa eli tuomioistuimen ratkaisuja. Tarkastelen tutkimuksessa empiiristä aineistoa oikeuden

---

⁴¹ Ervasti: Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäyttämiseen oikeustieteessä, s. 383. Ervastin mukaan tutkimuksessa on olennaista kysymyksenasettelun mielekkyys, eikä se, mihin oppinaineeseen tutkimus kuuluu. Ks. myös Määttä: Monitieteisyys ympäristöoikeudessa, s. 335–336, Minkkinen: Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus, s. 919 ja Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa, s. 11.

⁴² Aarnio: Laintulkinnan teoria, s. 46–61 ja Ervasti: Laki, konflikti, tuomio, s. 23–24.

⁴³ Ks. Aarnio: Laintulkinnan teoria, s. 54–61 ja Hart: The Concept of Law, s. 88–89. Ks. myös oikeusdogmatiikkaan kohdistuneesta kritiikistä ja siihen liittyvästä keskustelusta Husa: Julkisoikeudellinen tutkimus, s. 141–142. Husa on jakanut kritiikin neljään osaan 1) oikeustieteen metodit ovat riittämättömät selvittämään yhteiskunnallisesti merkittäviä ongelmia, 2) oikeustiede painottaa liiaksi sisäistä näkökulmaa oikeuteen, 3) oikeustieteen tutkimuskohteena pitäisi olla kaikki oikeudelliset ilmiöt eivätkä vain oikeusnormit ja oikeudelliset päätökset ja 4) oikeustieteestä on tehtävä todellinen tiede ja sitä on lähennettävä muihin yhteiskuntatieteisiin. Ks. kritiikistä myös Ervasti: Laki, konflikti, tuomio, s. 23–29.

⁴⁴ Ks. Määttä: Monitieteisyys ympäristöoikeudessa, s. 335, Määttä: Ympäristöoikeuden monitieteisyyden haaste, s. 1103. Yhteyshakuisesta lainopista on myös käytetty nimitystä ongelmakeskeinen lainoppi. Ks. Kangas: Minun metodini, s. 93–94, Kangas: Perhe- ja perintöoikeuden alkeet, s. 37, Hakalehto-Wainio: Oppilaan oikeudet opetustoimessa, s. 30, Määttä: Metodinen pluralismi oikeustieteessä, s. 49–56, Tolonen: Lapsi, perhe ja tuomioistuin, s. 46–47 ja Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa, s. 78.

⁴⁵ Määttä: Monitieteisyys ympäristöoikeudessa, s. 335, Tuori: Yleiset opit: Mitä ne ovat, mitä niillä tehdään ja miten niitä kehitetään? s. 3–4, Määttä: Ympäristöoikeuden monitieteisyyden haaste, s. 1103, Ervasti: Käräjäoikeuksien sovintomenettely, s. 9–10, Pajulammi: Lapsi, oikeus ja osallisuus, s. 17–19 ja Alvesalo-Kuusi – Kumpula: Oikeussosiologia, oikeustiede ja lainoppi, s. 36

yhteiskunnallisesta näkökulmasta, jolloin käytettäväksi tulevat yhteiskuntatieteiden yleiset tutkimusmenetelmät.⁴⁶ Suomalaisessa oikeustieteellisessä keskustelussa kaikki oikeutta yhteiskunnallisesta näkökulmasta tutkivat suuntaukset on yleisesti niputettu käsitteen oikeussosiologia alle.⁴⁷ Oikeussosiologian on katsottu sijoittuvan oikeustieteiden ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon, toisaalta se on osa oikeustiedettä ja toisaalta taas sosiologian osa-alue.⁴⁸ Oikeussosiologiassa oikeus tulkitaan laajemmin kuin perinteisessä lainopissa, sillä oikeus ei rajoitu voimassa olevaan viralliseen oikeuteen vaan yhteiskunnallisesta näkökulmasta oikeuteen kuuluu myös epävirallisia normijärjestelmiä ja käytäntöjä.⁴⁹

Empiirisen aineiston analysointi jakautuu määrälliseen (kvantitatiiviseen) ja laadulliseen (kvalitatiiviseen) tutkimukseen. Määrällisessä tutkimuksessa tutkimusaineisto koostuu laajasta aineistosta, jota analysoidaan tilastollisin menetelmin ja edustavan otoksen tutkimustulokset koskevat myös aineiston ulkopuolisia tapauksia. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena on pienempi joukko aineistoa, josta ei pyritä tekemään määrällisiä yleistyksiä, vaan ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja tuomaan esille sen olennaiset piirteet.⁵⁰ Koska tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat ratkaisut, sosiologisesti laadullinen eli kvalitatiivinen metodi tarjoaa parhaat mahdollisuudet empiirisen aineiston seulontaan, tutkimiseen ja analysointiin.⁵¹ Hyödynnän myös kvantitatiivista metodologiaa esittäessäni tutkimusaineiston perusteella havaintoja tutkimieni ilmiöiden yleisyydestä aineistossa.⁵²

---

⁴⁶ Ervasti: Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä, s. 68.

⁴⁷ Ervasti käyttää kaikesta oikeutta yhteiskunnallisessa kontekstissa tutkivaa suuntausta yhteiskunnalliseksi oikeustutkimukseksi, jonka alle kuuluvia tutkimussuuntauksia ovat esimerkiksi *Sociology of Law*, *Law and Society*, *Socio-Legal Studies* sekä *Empirical Studies of Law*. Ks. Ervasti: Lakimies, oikeus ja yhteiskunta, s. 11. Minkkinen käyttää oikeuden yhteiskunnallisesta tutkimuksesta nimitystä oikeus- ja yhteiskunnallinen tutkimus. Minkkinen: Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus, s. 914–917.

Ervasti: Lakimies, oikeus, yhteiskunta, s. 12.

⁴⁸ Oikeussosiologian on katsottu sijoittuvan oikeustieteiden ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon, toisaalta se on osa oikeustiedettä ja toisaalta taas sosiologian osa-alue. Ervasti: Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä, s. 68.

⁴⁹ Ervasti: Lakimies, oikeus ja yhteiskunta, s. 18–20 ja Ervasti: Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä, s. 79.

⁵⁰ Ervasti: Lakimies, oikeus ja yhteiskunta, s. 19.

⁵¹ Lainoppia ja sosiologista laadullista menetelmää on aikaisemmin yhdistänyt Auvinen sosiaalitoimen roolia huoltoriidoissa tutkivassa väitöskirjassaan. Ks. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 29–31. Laadullista sosiologista menetelmään on käyttänyt Kurki-Suonio lapsen edun tulkintoja koskevassa väitöskirjassaan. Ks. Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 497. Markku Helin on suomalaista avioeroprosessia kuvaavassa tutkimuksessaan hyödyntänyt oikeussosiologista tutkimusmenetelmää tulkittaessaan laajaa alioikeusaineistoa. Helin: Suomalainen avioeroprosessi, s. 16–17.

⁵² Ks. Eskola – Suoranta: Johdatus laadulliseen tutkimukseen, s. 164–174.

Tutkimuksessa empiiristä aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan sisällönanalyysillä.⁵³ Sisällönanalyysi on kaikkeen laadullisen aineiston analysointiin käytettävissä oleva perusanalyysimenetelmä, jonka avulla tutkimusaineisto pyritään saattamaan mahdollisimman tiivistettyyn ja yleiseen muotoon kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston systemaattisen ja objektiivisen analysoinnin ja sen avulla voidaan tarkastella tiettyjen oikeudellisten ilmiöiden luonnetta ja esiintymistä oikeustapauksissa.⁵⁴ Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen, käsittely ja analyysi sekoittuvat toisiinsa ja kulkevat rinnakkain.⁵⁵ Toteutin sisällönanalyysin siten, että koodasin tutkimusongelman kannalta relevantit kohdat aineistosta ja luokittelin koodaukset eri teemoihin käyttäen apunani Nvivo -ohjelmaa. Teemojen sisällä redusoin eli pelkistin koodatut kohdat ja ryhmittelin ne tutkimusongelman kannalta loogiseen järjestykseen etsimällä niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia ja tein niistä päätelmiä laskemalla eri koodien esiintymiä aineistossa.⁵⁶ Sisällönanalyysini on tutkimuksessa pääasiassa kuvailevaa ja tutkimustulosten tulkinta ja merkitys määräytyvät pitkälti lainopillisista lähtökohdista.⁵⁷ Olen tutkimuksessa kvantifioinut sisällönanalyysissa tuotettua aineistoa eli jatkanut analyysia kuvailemalla aineistosta saatavia määrällisiä tuloksia.⁵⁸ Aineiston suhteellisen pienestä edustavuudesta johtuen määrällisiä havaintoja ei voida kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia huoltoriitoja.

Useamman eri tutkimusmetodin yhdistämistä samassa tutkimuksessa voidaan kritisoida.⁵⁹ Yhteiskuntatieteen ja oikeustieteet voidaan nähdä metodisesti eriytyneinä, jolloin

---

⁵³ Määttä mukaan sisällönanalyysi on yksi tapa tehdä empiiristä oikeustiedettä ympäristöoikeudessa. Ks. Määttä: Metodinen pluralismi oikeustieteessä, s. 38 ja 48–49.

⁵⁴ Webley: *Qualitative approaches to empirical legal research*, s. 941–942 ja Tuomi – Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, s. 103 ja 117–118.

⁵⁵ Ervasti: *Lakimies, oikeus ja yhteiskunta*, s. 20–21.

⁵⁶ Käytin tutkimusprosessisani apuna aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemistapaa. Ks. Tuomi – Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, s. 122–127. Ks. myös Webley: *Qualitative approaches to empirical legal research*, s. 941–942.

⁵⁷ Sisällönanalyysi voi olla kuvailevaa, jossa kuvataan koodeja ja näiden suhteita toisiinsa tai analyysin avulla voidaan selittää ja luoda teorioita. Webley: *Qualitative approaches to empirical legal research*, s. 941–942. Grönforsin mukaan sisällönanalyysi tuottaa raaka-aineet teoreettiseen pohdintaan, mutta pohdinta itsessään tapahtuu tutkijan järjellisen ajattelun keinoin. Ks. Grönfors: *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*, s. 160–161.

⁵⁸ Eskola – Suoranta: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, s. 164–174 ja Tuomi – Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, s. 135–138. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistäminen samassa tutkimuksessa eli triangulaatio on varsin yleistä. Ks. Ervasti: *Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä*, s. 70.

⁵⁹ Ks. kritiikistä Eskola – Suoranta: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, s. 70–74. Vrt. Ervasti: *Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäyttämiseen oikeustieteessä*, s. 372. Ervastin mukaan ei ole estettä sille, etteikö samassa tutkimuksessa voisi käyttää hyväksi sekä lainopin menetelmiä että empiiristä lähestymistapaa.

oikeusdogmatiikka ja yhteiskuntatieteiden metodit tulisi pitää tiukasti erillään toisistaan.⁶⁰ Aarnio puolestaan on korostanut lainopin asemaa oikeustieteessä ja on pitänyt muita metodeja aputieteinä suhteessa lainoppiin.⁶¹ Määttän näkemyksen mukaan oikeustieteen tulisi uudistua ja oikeustieteessä tulisi siirtyä kohti monitieteistä ja yhteishakuista suuntaa.⁶² Lapsioikeuden korostunut monitieteisyys puoltaa metodipluralismia, sillä yksin lainopin menetelmiä hyödyntäen ei ole mahdollista päästä käsiksi kaikkiin lapsioikeuden ulottuvuuksiin.⁶³ Metodipluralismilla pyritään tutkimuksessa saamaan laajempaa ymmärrystä tutkimusongelmasta.

1.3.3 Tutkimusaineisto

Hakalehto on tiivistänyt lapsioikeudellisen tutkimuksen lähteet lautasmalliksi, joka koostuu 1) lapsen oikeuksien sopimuksesta ja muista Suomea velvoittavista ihmissopimuksista, 2) lapsiin sovellettavasta kansallisesta lainsäädännöstä, sen esitöistä ja tulkintakäytännöstä sekä oikeustieteellisestä tutkimuksesta ja 3) lapsia ja heidän hyvinvointiaan käsittelevästä muusta kuin oikeustieteellisestä tutkimustiedosta.⁶⁴ Tarkastelen seuraavaksi käyttämäni lähdeaineistoa tähän lautasmalliin sijoitettuna.

Tässä tutkimuksessa ensimmäiseen osioon sijoittuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi lapsen oikeuksien komitean antamat yleiskommentit sopimuksen tulkinnasta sekä komitean Suomelle antamat suositukset. Muita tutkimuksen kannalta merkittäviä kansainvälisiä sopimuksia ovat Istanbulin sopimus sekä Euroopan Unionin perusoikeuskirja. Jonkin verran tutkimuksessa hyödynnetään myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä.

Lautasmallin toisessa osiossa keskeisenä kansallisena lainsäädäntönä tutkimuksen kannalta toimii erityisesti lapsen huoltolaki sekä siihen liittyvä lainvalmistelu- sekä virallisaineisto ja ennakkotapaukset. Ennakkotapausten lisäksi oikeuskäytäntöä on kerätty käräjäoikeuksien ratkaisemista huoltoriidoista, joita käsittelem tarkemmin jäljempänä. Oikeuskirjallisuuden osalta käytetään lähteinä erityisesti lapsioikeudellista oikeuskirjallisuutta, joista keskeisimpinä

---

⁶⁰ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria, s. 180–182 ja Ervasti: Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä, s. 82.

⁶¹ Aarnio: Onko oikeustiede yhteiskuntatiede? s. 698 ja 709. Ks. myös Mahkonen: Avioero, s. 23.

⁶² Määttä puhuu ympäristöoikeuden tutkimuksen muutoksesta ja yhtenä suuntana Määttä mainitsee empiirisen tutkimuksen tarpeen. Ks. Määttä 2000, s. 337–340.

⁶³ Pajulammen mukaan lapsioikeudessa korostuu sen monitieteisyys eikä perinteisen lainopin metodin avulla tavoiteta kaikkia lapsioikeuden tutkimuksellisia ulottuvuuksia. Pajulampi: Lapsi, oikeus ja osallisuus, s. 18.

⁶⁴ Hakalehto-Wainio: Uusi lapsioikeus, s. 76.

lähteinä mainittakoon Maija Auvisen väitöskirja Huoltoriidat tuomioistuimissa sekä Anna-Kaisa Aaltosen lapsioikeudellinen teos Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa.

Lapsioikeus on korostuneen monitieteistä ja moniammatillista, mistä johtuen tutkimuksessa on perusteltua käyttää oikeustieteellisen kirjallisuuden lisäksi lähdemateriaalia muiltakin tieteenaloista.⁶⁵ Lautasmallin kolmannessa osuudessa tutkimuksessa on hyödynnetty erityisesti yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta sekä sosiaalitoimelle suunnattuja oppaita lapsiin, lähisuhdeväkivaltaan ja huoltoriitoihin liittyen. Yhtenä keskeisimmistä yhteiskuntatieteellisistä lähteistä käytän Teija Hautasen väitöskirja Väkivalta ja huoltoriidat.

Koska tutkimuksen kohteena on tuomioistuimissa käsiteltävät huoltoriidat, joissa esiintyy väitteitä lähisuhdeväkivaltaa, on tarpeen tarkastella kirjallisuuden ja lainsäädännön lisäksi myös empiiristä aineistoa eli tuomioistuimen ratkaisuja lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Tätä tarkoitusta varten tarjoaa käräjäoikeuksien ratkaisut runsaimman materiaalin ajankohtaisesta oikeuskäytännöstä.⁶⁶ On perusteltua tutkia nimenomaisesti käräjäoikeuksien ratkaisuja, sillä huoltoriitoja käsitellään korkeimmassa oikeudessa harvoin ja hovioikeudessa muutoksenhaun kohteena on vain noin 15 % käräjäoikeuksien ratkaisuista.⁶⁷ Vaikka alioikeuksien ratkaisut eivät lukeudu oikeuslähteisiin, niillä on lapsen huoltolain yleisluontoisuudesta johtuen ollut merkittävä rooli lapsiasioiden hyvän käsittelyn periaatteiden sekä ratkaisukriteereiden muodostumisessa.⁶⁸

Tutkimukseen kerättiin aineistoa Varsinais-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Savon, Oulun, Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuksien aikavälillä 1.12.2019–31.3.2020 antamista lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista päätöksistä. Käräjäoikeuksia pyydettiin lähettämään kyseisellä aikavälillä ratkaistut asiat,

---

⁶⁵ Kurki-Suonio on lapsen etua tutkivassa väitöskirjassaan sisällyttänyt tutkimusaineistoon muutkin kuin oikeustieteilijät, sillä tieteiden välinen keskustelu sopii kulttuurisidonnaisten lapsen edun tulkintojen tutkimiseen. Ks. Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 9.

⁶⁶ Auvisen tutkimusaineistona oli 150 lapsen huollosta ja asumisesta annettua käräjäoikeuden ratkaisua ja Hannuniemen vieraannuttamista huoltoriidoissa tutkivassa väitöskirjassa tutkimusaineistona oli 103 lapsen tapaamisoikeuden ja huollon täytäntöönpanosta annettua käräjäoikeuden ratkaisua. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 15 ja Hannuniemi: Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa, s. 58–59. Vrt. Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 497, jossa Kurki-Suonio perustelee hovioikeusaineiston käyttämistä, sillä perusteella, että riitaisia ratkaisuja on hankalaa löytää käräjäoikeuksien riidattomien ratkaisujen joukosta.

⁶⁷ Hovioikeus päätyy muuttamaan käräjäoikeuden ratkaisua huoltoriidoissa noin 32 % tapauksista. Valkama – Lasola: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa, s. 14 ja 97.

⁶⁸ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2007, s. 7.

jotka koskevat lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta.⁶⁹ Käräjäoikeuksista toimitettiin tapauksia yhteensä 150. Näistä tapauksista tutkimukseen valikoitui ne riitaisina ratkaistut tapaukset, jotka sisältävät väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Tutkimukseen valikoituneet päätökset jakautuvat käräjäoikeuksittain seuraavasti: 1) Varsinais-Suomen käräjäoikeus n=6, 2) Pirkanmaan käräjäoikeus n=5, 3) Etelä-Savon käräjäoikeus n=3, 4) Oulun käräjäoikeus n=3, 5) Kymenlaakson käräjäoikeus n=2, 6) Etelä-Karjalan käräjäoikeus n=2, 7) Satakunnan käräjäoikeus n=2 ja 8) Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus n=2. Käräjäoikeuksista kerätty empiirinen tutkimusaineisto käsittää näin ollen yhteensä 25 tapausta (n=25).

Tutkimukseen pyydettiin aluksi ratkaisuja vain Varsinais-Suomen ja Satakunnan käräjäoikeuksista, mutta toimitettujen ratkaisujen vähäisestä määrästä johtuen laajensin pyyntöni useampaan käräjäoikeuteen. Pidän 25 käräjäoikeuden ratkaisua laadullisen tutkimuksen kannalta riittävän edustettavana. Maantieteellisesti tutkimusaineisto on varsin edustava, sillä se sisältää ratkaisukäytäntöä eri kokoisista ja eri puolella Suomea sijaitsevista käräjäoikeuksista. Tutkimusaineiston suhteellisen vähäisestä määrästä johtuen tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voida tehdä tilastollisia päätelmiä eri ilmiöiden esiintyvyydestä yleisesti.

Empiirisen aineiston osalta tutkimuksen kohteena on yksinomaan käräjäoikeuden ratkaisut ja niissä esiintuodut tiedot, eikä tarkastelun kohteena ole sosiaalitoimen tekemät selvitykset tai muut prosessimateriaalit, kuten asianosaisten tai avustajien kirjelmät eikä myöskään asianosaisten esittämät todisteet muuta kuin siinä määrin miten niihin on viitattu tuomioistuimen ratkaisussa ja sen perusteluissa. Vaikka näistä olisi voinut löytyä tarkempia kuvauksia väkivallasta ja sen laajuudesta sekä myös tietoa väkivallasta, jota ei huomioida lainkaan tuomioistuimen ratkaisussa, pro gradu -tutkielman laajuuden kannalta näiden aineistojen hankkiminen olisi tuottanut kohtuutonta lisätyötä. Näin ollen tutkimuksessa tarkastelun ja analysoinnin kohteena on vain tuomioistuimen ratkaisussa esiintuodut väitteet lähisuhdeväkivallasta.

Olen aineiston keräämisessä, käsittelyssä ja tutkielman kirjoittamisessa ottanut huomioon tutkimuseettiset periaatteet⁷⁰ sekä tietoturvasäikeet. Tutkimusaineisto pitää sisällään henkilötietoja. Henkilötietojen käsittelyssä on huomioitu vastuullisuus ja lainmukaisuus koko

---

⁶⁹ Varsinaisasioina ratkaistut lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat asiakooodeilla 2510, 2520, 2530 sekä avioeron liitännäisasiolina ratkaistut lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat asiakoodilla 2621.

⁷⁰ Ks. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje vuosilta 2012 ja 2019.

tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen ajan tiedot on säilytetty turvallisesti salanasuojauksen takana ja pääsy tutkimusaineistoon on ollut vain tutkimuksen tekijällä. Käräjäoikeuksien toimittamista ratkaisuista on heti hävitetty ne tapaukset, jotka eivät valikoituneet tutkimukseen ja tutkimukseen valikoituneet tapaukset hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tuomioistuimen ratkaisemat huoltoriidat, joissa on esitetty väitteitä lähisuhdeväkivallasta pitävät sisällään paljon arkaluonteista tietoa niin lapsista kuin heidän vanhemmistaankin ja muista asianosaisista. Henkilötietoja sisältävien tietojen vuoksi sekä arkaluontoisen luonteensa vuoksi tutkimusprosessissa on ollut erityisen tärkeää kiinnittää huomiota huoltoriitojen osapuolten yksityisyyden suojaan. Tutkimuksessa aineiston sisältämät henkilötiedot ja muut tiedot, jotka saattaisivat johtaa huoltoriitojen osapuolten tunnistamiseen ovat anonymisoitu tai pseudonymisoitu mahdollisuuksien mukaan. Yksityisyyden suojan varmistamiseksi en viittaa tuomioistuimen ratkaisuihin ratkaisunumerolla vaan tunnistemuodolla T1, T2, jne. Keskityn tutkimuksessani tapausten yleisten piirteiden esittelyyn ja analysointiin ja vältän sellaisten yksityiskohtaisten tietojen paljastamista, joista ratkaisujen osapuolet olisivat tunnistettavissa. En käytä tuomioista ilmeneviä yksityishenkilöiden nimiä, vaan käytän anonyymejä viittauksia kuten ”äiti”, ”isä” ja ”lapsi”. En myöskään mainitse tutkimuksessa asianosaisten asuinpaikkoja tai ratkaisun tehnyttä käräjäoikeutta.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Johdannon jälkeen luvussa 2 käsittelen yleisesti huoltoriitoja ja lähisuhdeväkivaltaa. Tuon esille huoltoriitojen taustaa ja erityispiirteitä sekä tarkastelen lapsen edun periaatetta. Lisäksi käsittelen lähisuhdeväkivallan yleisyyttä ja sen ilmenemismuotoja, lasten näkemää ja kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ja sen vaikutuksia lapseen sekä lähisuhdeväkivallan aiheuttamia ongelmia huoltoriitojen taustalla.

Luvussa 3 käsittelen lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvää lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta. Tuon esille lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä keskeisiä säädöksiä sekä tuomioistuimen arviointikriteereitä, jotka vaikuttavat lapsen huoltomuodon, asuinpaikan ja tapaamisoikeuden ratkaisuun. Tuon esille lähisuhdeväkivallan vaikutusta lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen voimassa olevan oikeuden ja oikeuskirjallisuuden perusteella.

Luvut 4, 5 ja 6 muodostavat tutkimuksen empiirisen osuuden. Luvussa 4 käsittelen tutkimusaineistossa esiintyviä väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Selvitän, millaisia väitteitä lähisuhdeväkivallasta esitetään aineistossa, kenen väitetään olevan väkivaltainen ja kehen väitetty väkivalta kohdistuu. Tarkastelen väitteitä erikseen fyysisen ja henkisen lähisuhdeväkivallan osalta sekä tarkastelen lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotojen yhteyttä toisiinsa.

Luvussa 5 tarkastelen tuomioistuimen antamia päätöksiä lapsen huoltomuodosta, asumisesta sekä tapaamisoikeudesta tutkimusaineistossa yleisellä tasolla. Tuon ilmi taustatietoa aineiston osapuolten esittämistä vaatimuksista sekä tuomioistuinten päätöksistä. Tarkastelen tuomioistuimen päätösten yhteyttä esitettyihin väkivaltaväitteisiin yleisellä tasolla.

Luvussa 6 tarkastelen, miten tuomioistuin ottaa ratkaisujensa perusteluissa huomioon lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet. Tarkastelen sitä, ottaako tuomioistuin ylipäänsä kantaa esitettyihin väitteisiin ja miten tuomioistuin suhtautuu väitteiden todenperäisyyteen. Otan lähempään tarkasteluun ne tutkimusaineiston tapaukset, joissa tuomioistuin on perustellut antamaansa ratkaisua lähisuhdeväkivallalla sekä sellaiset tapaukset, joissa tuomioistuin on tulkinnut lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet ainakin osittain tosiksi, mutta perustellut ratkaisussaan, ettei lähisuhdeväkivallalla ole vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen. Luvut 4, 5 ja 6 rakentuvat siten, että kerään keskeisimmät tutkimushavainnot lukujen loppuun. Luvussa 7 tuon esille tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset.

2 Huoltoriidat ja lähisuhdeväkivalta

2.1 Huoltoriitojen taustaa

Huoltoriitojen määrä on Suomessa 2000-luvun kasvun jälkeen pysynyt melko vakiintuneena.⁷¹ Vuosittain tuomioistuimet käsittelevät riitaisina arviolta noin 1 300–2 000 tapausta.⁷² Riitaisina käsitellyistä asioista merkittävä osa on uusintariitoja.⁷³ Kaikista lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista asioista noin 10 % päättyy tuomioistuimen käsiteltäväksi ja riitaisia näistä tapauksista on arvioiden mukaan noin puolet.⁷⁴ Riitaisista tapauksista noin kolmasosa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista tapauksista käsitellään tuomioistuimissa sovittelumenettelyssä ja noin puolet kärjäoikeuksissa käsitellyistäkin huoltoriidoista päättyy vanhempien asiassa tekemään sovintoon.⁷⁵

Huoltoriidoista puhuttaessa on syytä pitää mielessä, että suurin osa vanhemmista pystyy keskenään sopimaan lasta koskevista asioista.⁷⁶ Vanhempien välinen sopimus voidaan vahvistaa kunnan sosiaalitoimessa tai tuomioistuimessa. Vuonna 2019 sosiaalitoimi vahvisti 45 181 sopimusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.⁷⁷ Huoltoriitaoikeidenkäynnit ovat kuitenkin tutkimusten ja selvitysten mukaan vaikeutuneet, monimutkaistuneet ja pitkittyneet.⁷⁸ Yksi tekijä muutoksen taustalla on yhteiskunnan tasa-arvoistuminen ja isien herääminen huoltajuuskysymyksissä, joka on saanut aikaan väittelyä ja kiistelyä isien ja äitien

---

⁷¹ OM 12/2016, s. 19. Vuodesta 2006 alkaen kärjäoikeuksien käsittelemien huoltoriitojen määrät ovat pysyneet melko vakaana. Vrt. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat kärjäoikeuksissa, s. 22 ja Valkama – Lasola: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa, s. 11–12. Huoltoriidat kasvaneet 10 vuoden aikana.

⁷² Oikeusministeriön julkaisun mukaan vuodesta 2006 riitaisina kärjäoikeuksiin on päätynyt noin 2 000 lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvää riitaa. Ks. OM 12/2016, s. 19 ja s. 32. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan kärjäoikeuksissa käsiteltiin vuonna 2015–2017 keskimäärin 3 200 lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa, joista riitaisia oli noin 1 300. Ks. LaVM 12/2018.

⁷³ Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat kärjäoikeuksissa, s. 82. Tutkimuksen tapauksista noin 25 % vanhemmilla oli aiempia huoltoriitoihin liittyviä oikeudenkäyntejä taustalla. Valkama – Lasola: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa, s. 11, jonka mukaan 44 % lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista asioista oli ensiratkaisuja.

⁷⁴ HE 114/2004, s. 10 mukaan tuomioistuimeen päättyy käsiteltäväksi noin 10 % kaikista huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista asioista ja näistä puolet ovat riitaisia. Valkama – Lasola: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa, s. 11 mukaan noin 9 % osuus huolto- ja tapaamissopimuksista käsitellään tuomioistuimissa. Litmala: Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia, s. 33 mukaan noin 4–5 % tapauksista riitautuu. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat kärjäoikeuksissa, s.32 ja Valkama – Lasola: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa, s. 16 noin 4–5 %.

⁷⁵ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa 49 % huoltoriidoista päättyi vanhempien sovintoon asiassa. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa, s. 19. Ks. myös HE 88/2018 vp, s. 5.

⁷⁶ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 12.

⁷⁷ Forss – Säkkinen: Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportissa 20/2020.

⁷⁸ Ks. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat kärjäoikeuksissa, s. 3, Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 3, OM 12/2016, s. 19 sekä Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa, s. 110.

oikeuksien välillä.⁷⁹ Riitaisten tapausten keskimääräinen käsittelyaika tuomioistuimissa on noin yhdeksän kuukautta.⁸⁰ Yksi syy pitkiin käsittelyaikoihin on olosuhdeselvitysten laatimisten kuluva aika, sillä yli puolissa tuomioistuinten käsittelemissä huoltoriidoissa päädytään pyytämään olosuhdeselvitys sosiaalitoimelta.⁸¹

Huoltoriidan taustalla on usein lapsen vanhempien ero.⁸² Vanhempien ollessa ja asuessa yhdessä lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta ei ole yleensä tarpeen riidellä. Ero voi olla aikuisen elämän yksi suurimmista kriiseistä ja sen kokemiseen liittyy voimakas tunneskaala, johon voi kuulua vihaa, katkeruutta, itseinhoa, pelkoa, syyllisyyttä, surua, epätoivoa ja ahdistusta.⁸³ Eroprosessiin liittyy psykologisia, juridisia, sosiaalisia, taloudellisia ja vanhemmuuteen liittyviä ulottuvuuksia.⁸⁴ Parisuhteen päättyessä eroon osapuolet voivat menettää paljon konkreettisia asioita, kuten rakkauden kohteen, seksikumppanin, ihmissuhteita, omaisuutta, elintason sekä perheen yhteiset ajanviettotavat sekä yhteiset tulevaisuuden suunnitelmat.⁸⁵ Erotessa vanhempien parisuhde päättyy, mutta suhde lapseen jatkuu. Suhde lapseen kuitenkin muuttuu, sillä lapsen kanssa vietetty aika jaetaan toisen vanhemman kanssa.⁸⁶

Vanhempien lisäksi ero vaikuttaa myös merkittävästi lapseen. Vanhempien avo- tai avioeron kokee vuosittain noin 30 000 lasta.⁸⁷ Lapsen suhde vanhempiinsa muuttuu väistämättäkin, sillä lapsi ei voi enää viettää päivittäin aikaa molempien vanhempiensa kanssa. Lisäksi lapsella voi olla edessään mahdollisen asuinpaikan muutoksen myötä päiväkodin, koulun, harrastusten ja ystäväpiirin vaihtuminen.⁸⁸ Siihen, miten lapsi kokee vanhempiensa eron vaikuttaa lapsen ikä, kehitystaso, persoonallisuus ja kasvuhistoria.⁸⁹ Suurin osa lapsista selviytyy kuitenkin vanhempien erosta hyvin. Positiivisesti lapsen selviytymiseen vanhempien erosta vaikuttaa kummankin vanhemman yhteistyössä toteutettu vanhemmuus

---

⁷⁹ Sinkkonen: Erilaiset liitot, erilaiset erot, s. 13–14.

⁸⁰ HE 88/2018 vp, s. 5. Kaikkien tapausten keskimääräinen käsittelyaika oli 6 kuukautta ja riidattomien tapausten 4 kuukautta.

⁸¹ Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa, s. 46–48. Tutkimuksen aineiston tapauksista 55 % pyydettiin olosuhdeselvitys sosiaalitoimelta. Käsittelem olosuhdeselvityksiä tarkemmin luvussa 2.2.2.

⁸² Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 1–3.

⁸³ Vidgren: Erokriisi, s. 23.

⁸⁴ Ks. Taskinen: Lapsen etu erotilanteissa, s. 3 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 1.

⁸⁵ Taskinen: Lapsen etu erotilanteissa, s. 14–15.

⁸⁶ Eron jälkeistä vanhemmuutta on Suomessa tutkinut Tiina Hokkanen. Ks. Hokkanen: Äitinä ja isänä eron jälkeen.

⁸⁷ Kartovaara: Lapset hajoavissa perheissä, s. 93.

⁸⁸ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 1.

⁸⁹ Taskinen: Lapsen etu erotilanteissa, s. 12

eron aikana ja sen jälkeen, lapsen informointi erosta ja tulevasta sekä positiivisen suhteen ja kuvan säilyttäminen molempiin vanhempiin eron jälkeen.⁹⁰ Negatiivisesti lapsen selviytymiseen puolestaan vaikuttaa etävanhemman poissaolo, vanhempien riitaisuus, taloudelliset vaikeudet, lähivanhemman ongelmat sopeutumisessa ja psyykkisessä hyvinvoinnissa sekä stressaavat elämänmuutokset kuten muutto toiselle paikkakunnalle. Erityisen ongelmallista lapselle on vanhempien jatkuva riitely, lapsen vetäminen mukaan riitoihin sekä väkivallan alituinen uhka.⁹¹ Vanhempien jatkuva riitely on lapselle haitallista myös silloin kun lapsen vanhemmat ovat yhdessä.⁹²

Kaikki huoltoriidat eivät kuitenkaan ole välittömässä yhteydessä lapsen vanhempien eroon. Vanhempien välille saattaa syntyä kiistoja vuosia eron jälkeenkin esimerkiksi vanhempien elämässä tapahtuvien muutosten kuten uuden kumppanin ja asuinpaikan muutoksen johdosta. Jonkin verran riitoja syntyy myös sellaisten vanhempien välille, jotka eivät ole koskaan olleet keskenään parisuhteessa.

2.2 Huoltoriitojen prosessuaaliset erityispiirteet

2.2.1 Huoltoriitojen erityispiirteistä yleisesti

Riitaisa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva asia käsitellään riita-asiana oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) säännösten mukaisesti (OK 8:4). Muiden riita-asioiden käsittelystä huoltoriidat eroavat kuitenkin monin tavoin. Tavallisessa riita-asiassa tuomioistuimien ratkaisee käsillään olevan asian lopullisesti, mutta lasta koskevassa asiassa ratkaisu ei kuitenkaan saa lainvoimaa ennen lapsen täysi-ikäisyyttä. Ratkaisujen on oltava muutettavissa, jotta lapsen etu voidaan toteuttaa lapsen tilanteen muuttuessa.⁹³ Sama asia voi tulla käräjäoikeuden käsiteltäväksi yhä uudelleen, joka mahdollistaa jopa vuosia jatkuvan oikeudenkäyntikierteen.⁹⁴ Huoltoriidoissa on poikkeavaa myös se, että lapsen etua

⁹⁰ Ks. Karttunen: Isän ja äidin välissä, s. 76 ja 100. Karttunen kokoaa useita tutkimuksista yhteenvedona lasten pääsääntöisesti selviytyvän vanhempien erosta psyykkisesti kohtuullisen hyvin.

⁹¹ Ks. Karttunen: Isän ja äidin välissä, s. 100 ja Sinkkonen: Vanhempien eron vaikutukset lapsiin, s. 25–27 ja 31.

⁹² Amato – Keith: Parental Divorce and the Well-Being of Children: A Meta-Analysis, s. 26–46. Amaton ja Keithin meta-analyysin mukaan lapset, jotka elävät high-conflict perheissä voivat huonommin kuin lapset avioeronperheissä.

⁹³ Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 110.

⁹⁴ Aaltonen kritisoi sitä, ettei lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä ratkaisun muuttamisen kynnystä nostettu, vaikka kroonistuneiden huoltoriitojen vuoksi kynnys nostamiselle olisi ilmeinen tarve. Ks. Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa, s. 6. Ks. myös Hannuniemi: Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa, s. 95–96. Hannuniemen mukaan huoltoriitojen pitkittyminen johtuu oikeusjärjestelmästä itsestään.

arvioitaessa kiinnostus kohdistuu tulevaisuuteen ja menneellä on merkitystä vain suhteessa tähän tulevaan.⁹⁵ HTL 10.1 §:n mukaan lapsen etu on nimittäin arvioitava sen mukaan, miten huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa.

Huoltoriidoissa myös tuomarin rooli poikkeaa tavallisista riita-asioista. Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevassa riita-asiassa sovinto ei ole sallittua eli riita-asia on indispositiivinen.⁹⁶ Oikeusvaikutus edellyttää tällöin päätöksen vahvistamista tuomioistuimelta tai muulta viranomaiselta. Tuomarin prosessijohdollinen rooli korostuu, sillä on tuomarin velvollisuus varmistaa, että lapsen etu toteutuu oikeudenkäynnissä ja päätöksenteossa. Tuomioistuimen on valvottava lapsen edun toteutumista myös tilanteissa, joissa vanhemmat pyytävät tuomioistuinta ratkaisemaan asian sopimallaan tavalla.⁹⁷

Lapsen etu läpäisee prosessuaalisesti lasta koskevan oikeudenkäynnin, ja sen luonteen on tarkoitus ilmetä kaikissa prosessiperiaateissa, joita lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevassa oikeudenkäynnissä noudatetaan.⁹⁸ Huoltoriitojen kannalta keskeisiä prosessiperiaatteita ovat virallisperiaate, prosessijoutisuus sekä nopean täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun saaminen. Huoltolain 17.1 §:ssä säädetty mahdollisuus väliaikaismääräysten tekemiseksi ilmentää nopean täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun periaatetta.⁹⁹ Väliaikaismääräyksellä suojellaan lapsen asemaa ja turvataan lapsen etu oikeudenkäynnin aikana.¹⁰⁰

Lasta koskevassa asiassa lapsi itsessään ei ole oikeudenkäynnin asianosainen, vaikka päätöksen oikeusvaikutukset koskevatkin lasta. Alaikäisellä ei ole oikeutta saada huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa vireille tuomioistuimessa, sillä huoltolain 14 §:n mukaan lapselle ei kuulu vireillepano-oikeutta. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia voi tulla vireille tuomioistuimessa lapsen toisen vanhemman, molempien vanhempien, huoltajan

---

⁹⁵ Ks. Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus, s. 79–82 ja Kurki-Suonio: Kotimaiset ja kansainväliset riidat lapsen huollosta, s. 749.

⁹⁶ Jako dispositiivisiin ja indispositiivisiin asioihin ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, vaan huoltoriitojen on katsottu olevan relatiivisesti indispositiivisia. Ks. Virolainen: Lainkäyttö, s. 285–293 ja Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 39 sekä KKO 2005:41 (ään.).

⁹⁷ Ks. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 39, Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 114–115 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 205–207.

⁹⁸ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 37–38.

⁹⁹ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 38. Väliaikaismääräykset ovat varsin yleisiä johtuen huoltoriitojen pitkästä kestosta. Ks. HE 88/2018 vp, s. 5.

¹⁰⁰ Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus, s. 199.

tai sosiaalilautakunnan hakemuksella.¹⁰¹ Sosiaalitoimen vireillepano-oikeus ja puhevalta lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa tuovat sosiaalitoimelle merkityksellisen ja vahvan roolin asian selvittämisessä, joka on yksi huoltoriitojen erityispiirteistä.¹⁰² Lisäksi sosiaalitoimen roolia korostaa se, että tuomioistuimen on tarvittaessa hankittava sosiaalitoimelta olosuhdeselvitys (HTL 16 §).

Huoltoriitojen ratkaisemista leimaa myös monitieteellisyys. Huoltoriitojen pääasiallinen ratkaisuperuste, lapsen etu, on avoin normi, joka saa pääsisältönsä muualta kuin juridiikasta ja sen tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi kulttuuriset, moraaliset, kasvatustieteelliset ja psykologiset tekijät.¹⁰³ Tämän vuoksi huoltoriitaa ei voida ratkaista juridisessa tyhjiössä, vaan tietoa tarvitaan eri tieteenaloilta. Tämä on herättänyt keskustelua ja kritiikkiä sen puolesta, onko tuomioistuin lainkaan oikea taho ratkaisemaan huoltoriitoja. Tuomioistuimen tärkein tehtävä on kuitenkin tarjota oikeusturvaa asianosaisille ja tuomioistuimella on paremmat valmiudet ratkaista lasta koskeva asia puolueettomasti ja objektiivisesti.¹⁰⁴

2.2.2 Olosuhdeselvityksen merkitys huoltoriidoissa

Huoltolain 16 §:n mukaan tuomioistuimen on tarvittaessa hankittava selvitys sosiaalilautakunnalta lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa. Selvitys tulee hankkia sen kunnan sosiaalilautakunnalta, jossa lapsella taikka lapsen vanhemmilla tai muulla asiaan osallisella on asuinpaikka (HTL 16 a §). Olosuhdeselvitys pyydetään huoltoriitojen yhteydessä noin 55 % tapauksista ja vuonna 2019 olosuhdeselvityksiä tehtiin yhteensä 1 208.¹⁰⁵ Keskimäärin olosuhdeselvityksen laatimiseen menee aikaa noin kuusi kuukautta.¹⁰⁶

Olosuhdeselvityksen tarkoituksena on oikeudenkäyntiaineiston täydentäminen objektiivisesti siten, että päätöstä tehtäessä voidaan ottaa huomioon kaikki lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen olennaisesti liittyvät tosiseikat.¹⁰⁷ Sosiaalitoimen selvityksen merkitys on

---

¹⁰¹ Ks. KKO 2012:95. Ratkaisun mukaan HTL 14 §:ssä on tyhjentävästi lueteltu ne tahot, joilla on oikeus panna vireille lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva hakemus.

¹⁰² Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 9. Sosiaalitoimen roolia huoltoriidoissa on erityisesti selvittänyt Auvinen väitöskirjassaan *Huoltoriidat tuomioistuimissa – Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana ja asiantuntijana*.

¹⁰³ Ks. Gottberg: *Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano*, s. 2 ja Aaltonen: *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa*, s. 8–9. Lapsen etua kulttuurisesta näkökulmasta on tutkinut väitöskirjassaan Kurki-Suonio. Kurki-Suonio: *Äidin hoivasta yhteishuoltoon*.

¹⁰⁴ Ks. Aaltonen: *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa*, s. 7.

¹⁰⁵ Valkama – Litmala: *Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa*, s. 46 ja Forss – Säkkinen 2020 *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportissa 20/2020*.

¹⁰⁶ Valkama – Litmala: *Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa*, s. 48.

¹⁰⁷ Savolainen: *Lapsen huolto ja tapaamisoikeus*, s. 214.

asian ratkaisemisen kannalta oleellinen, sillä tuomioistuimen mahdollisuudet saada tietoa lapsen olosuhteista ovat rajoitetut. Sosiaalitoimi näyttäytyy selvityksen osalta tiedon hankkijana ja välittäjänä.¹⁰⁸ Merkittävästä roolistaan huolimatta sosiaalitoimen ei ole tarkoitus asettua päätöksentekijän rooliin olosuhdeselvitystä laatiessaan, vaan päätöksentekeminen kuuluu yksinomaan tuomioistuimelle.¹⁰⁹ Tuomioistuimet kuitenkin aikaisemmin noudattaneet olosuhdeselvitysten suosituksia varsin tarkasti.¹¹⁰ Tuomioistuimella on myös mahdollisuus pyytää selvityksen tekijä kuultavaksi tuomioistuimessa suullisesti (HTL 16 a §). On kuitenkin huomioitavaa, että selvityksen tekijää kuullaan oikeudessa todistajana eikä asiantuntijana, sillä olosuhdeselvitys ei ole asiantuntijalausunto eikä sosiaalitoimella ole asiantuntija-asemaa oikeudenkäynnissä.¹¹¹

Tuomioistuimen harkintavaltaa ei ole selvityksen tarpeellisuutta arvioitaessa rajoitettu.¹¹² Tuomioistuimen tehtävänä on kuitenkin varmistaa lapsen edun toteutuminen ja se, että ratkaisun kannalta kaikki olennainen näyttö on saatavilla.¹¹³ Olosuhdeselvitys voidaan siis jättää pyytämättä, jos tuomioistuin saa riittävän näytön muuta kautta eikä selvityksen pyytämättä jättäminen vaaranna lapsen etua.¹¹⁴

2.3 Lapsen etu

2.3.1 Lapsen edun säädöspohja

Lapsen etu on lapsioikeuden tärkein ja keskeisin periaate ja se on ensisijainen kriteeri kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. LOS 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. YK:n perusoikeuskirjan 24 artiklan mukaan kaikissa lasta koskevissa viranomaisten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo lapsen

¹⁰⁸ Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 87 ja 99.

¹⁰⁹ Ks. Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 87–88. Vaikka sosiaalitoimella on käytettävissään tarpeellinen asiantuntemus sekä olosuhdetiedot, oikeusturvanäkökulmasta olisi ongelmallista antaa päätäntävalta sosiaalitoimelle. Sosiaalitoimi työskentelee tiiviissä yhteydessä perheen kanssa, joten päätöksentekoa ei voitaisi tehdä puolueettomassa asetelmassa.

¹¹⁰ Ks. Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus, s. 216, Helin: Suomalainen avioeroproessi, s. 128 sekä Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 527

¹¹¹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 211 ja Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 118.

¹¹² Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus, s. 218.

¹¹³ Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus, s. 218 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 293–295.

¹¹⁴ HE 88/2018 vp, s. 63 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 293–295.

oikeuksien sopimuksen toteutumista sekä antaa yleiskommentteja sopimuksen artiklojen tulkinnasta. Yleiskommentissaan nro 14 lapsen oikeuksien komitea on tarkentanut lapsen edun käsittävän kaikki lapsen oikeuksien sopimuksen oikeudet.¹¹⁵

Lisäksi yleiskommentissa komitea luonnehtii lapsen edun käsitettä kolmitasoiseksi. Lapsen etu on ensinnäkin lapsen subjektiivinen oikeus, joka on suoraan sovellettavissa ja johon voidaan suoraan vedota. Toiseksi se on perustavanlaatuinen tulkintaperiaate, jonka mukaan lapsen etu ohjaa säännösten tulkintaa. Sen mukaan useammasta mahdollisesta tulkintavaihtoehdoista on valittava se, joka parhaiten toteuttaa lapsen etua. Kolmanneksi lapsen etu on menettelysääntö. Tämä tarkoittaa sitä, että lasta koskevassa päätöksenteossa on arvioitava päätöksen vaikutuksia lapseen. Lasta koskevassa päätöksessä on perusteltava, miten lapsen etu on otettu ratkaisussa huomioon ja miten lapsen etua on punnittu.¹¹⁶

Lapsen edun ensisijaisuudesta säädetään myös kansallisella tasolla. Huoltolain 10.1 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Arvioidessaan lapsen etua, tuomioistuimen on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten 1 ja 2 §:ssä säädetty huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Lakivaliokunta on mietinnössään tuonut esille käsityksen siitä, lapsen etu tulisi käsittää koko lapsen huoltolain läpileikkaavana päätöksentekoa ja toimintaa ohjaavana tulkintaperiaatteena, jota tulee arvioida tapauskohtaisesti kunkin lapsen kohdalla.¹¹⁷ Lastensuojelulain 4.1 §:n mukaan arvioitaessa lastensuojelun tarvetta ja toteutusta on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Vastuu lapsen edun toteuttamisesta on lähtökohtaisesti lapsen vanhemmilla, mutta myös yhteiskunta on vastuussa lapsen edun toteutumisesta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antaa jäsenvaltioilleen myös huomautuksia ja kehotuksia oikeuksien toteutumisesta. Suomi on saanut lapsen oikeuksien komitealta toistuvasti huomautuksia siitä, ettei lapsen edun periaatetta ymmärretä riittävällä tasolla ja ettei periaatetta oteta riittävästi huomioon kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa.¹¹⁸ Antamissaan suosituksissa komitea on kehottanut Suomea ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin sen turvaamiseksi, että lapsen etu otetaan asianmukaisesti huomioon kaikessa

---

¹¹⁵ CRC/C/GC/14, kohta 4.

¹¹⁶ CRC/C/GC/14, kohdat 6 ja 36–37. Ks. myös Toivonen: Lapsen oikeudet ja oikeusturva, s. 82–84.

¹¹⁷ LaVM 12/2018, s. 4.

¹¹⁸ YK:n Suomelle vuosina 116, 2005 ja 2011 antamat suositukset CRC/C/15/Add.53, kohta 13, CRC/C/15/Add.272, kohta 21 ja tuoreimpana CRC/C/FIN/CO/4, kohta 27.

lasta koskevassa päätöksenteossa.¹¹⁹ Lisäksi komitea on nostanut esille sen, että kaikkien tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten tulisi perustaa tuomioiden ja päätöstensä oikeudelliset perustelut lapsen edun periaatteeseen.¹²⁰

Kansainvälisellä tasolla lapsen edusta säädetään myös Euroopan Unionin perusoikeuskirjan 24 artiklassa, jonka mukaan kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole erityisiä säännöksiä koskien lapsen etua, mutta EIT on korostanut ratkaisukäytännössään lapsen edun ensisijaisuutta.¹²¹

2.3.2 Lapsen edun käsitteen tulkinnoista ja kritiikistä

Lapsen etu on käsitteenä avoin ja joustava, joka saa tarkemman sisältönsä tapauskohtaisesti.¹²² Sen tulkintaan vaihtelee yksittäistapauksissa ja käsitys lapsen edusta vaihtelee niin aikakausittain kuin kulttuureittain.¹²³ Perinteisesti lapsen etua on tulkittu hyvinvointiperusteisesta näkökulmasta, mutta nykyään lapsen etua tarkastellaan enemmän oikeusperusteisesta näkökulmasta. Oikeusperusteisesta näkökulmasta lapsen etu käsitetään laajemmin kuin hyvinvointiperusteisesta näkökulmasta, sillä oikeusperusteisessa näkökulmassa lapsen hyvinvoinnin lisäksi käsite kattaa kaikkien lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.¹²⁴

Lapsen edun käsite on saanut osakseen myös kritiikkiä, sillä sitä on pidetty liian avoimena ja tulkinnanvaraisena.¹²⁵ Lapsen etu voi olla myös käsitteen ristiriitainen tilanteissa, joissa käytettävissä olevat ratkaisuvaihtoehdot ovat joko kaikki lapsen edun mukaisia tai vastaavasti kaikki ongelmallisia lapsen edun kannalta. Lisäksi lapsen edulla voidaan perustella keskenään päinvastaisiakin ratkaisuvaihtoehtoja.¹²⁶ Hakalehdon mukaan lapsen edun sisällön ei ole tarkoitus olla lähtökohtaisesti epämääräinen, vaan lapsen edun arvioinnin tulee aina perustua

¹¹⁹ CRC/C/FIN/CO/4, kohdat 26 ja 27, CRC/C/15/Add.272, kohdat 20 ja 21 ja CRC/C/15/Add.132 kohdat 25 ja 26.

¹²⁰ CRC/C/FIN/CO/4, kohta 27.

¹²¹ Ks. esim. *Johanssen v. Norway* 7.8.1996.

¹²² Savolaisen mukaan lapsen edulle tulee jokaisessa yksittäisessä tilanteessa antaa se merkitys, mitä sen kussakin yksittäisessä tapauksessa katsotaan vaativan. Ks. Savolainen: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus, s. 16.

¹²³ Ks. Kulttuurisesta lapsen edusta Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Ks. myös Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 15.

¹²⁴ Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa, s. 82–89.

¹²⁵ Ks. kritiikistä Kurki-Suonio: Kulttuurisidonnainen lapsen etu, s. 40. Kurki-Suonion mukaan lapset etu saattaa jäädä sisällöttömäksi iskulauseeksi. Ks. myös Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 199–200, Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 100 ja Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa, s. 89–93.

¹²⁶ Ks. Linnanmäki: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa, s. 89–90.

oikeusnormeihin ja tarkoituksena on turvata lapsen perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräinen toteutuminen.¹²⁷

Lapsen etu ei ole myöskään ainoa lasta koskevaan päätöksentekoon vaikuttava asia. Lapsen etu on ensisijainen, muttei ylivoimainen ratkaisuperuste.¹²⁸ Lapsen etu saattaa olla ristiriidassa muiden henkilöiden etujen tai oikeuksien kanssa, esimerkiksi vanhempien oikeuksien ja velvollisuuksien kanssa.¹²⁹ Ristiriidat on ratkaistava tapauskohtaisesti. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin mukaan lapsen etua arvioitaessa huomiota tulee kiinnittää ainakin lapsen näkemyksiin, lapsen identiteettiin ja taustaan, perhesuhteiden vaalimiseen, lapsen huoltoon, lapsen suojaamiseen, lapsen turvallisuuteen, lapsen mahdolliseen haavoittuvaan asemaan sekä lapsen oikeuteen terveyteen ja koulutukseen.¹³⁰

2.3.3 Lapsen osallisuus ja lapsen etu

Lapsen etu liittyy läheisesti lapsen osallisuus-oikeuteen, sillä lapsen edun arviointi edellyttää sitä, että lapsi saa osallistua ja ilmaista mielipiteensä itseään koskevan asian käsittelyssä.¹³¹

Lapsen osallistumisoikeus lasta itseään koskevissa asioissa on hänen perus- ja ihmisoikeuksiinsa kuuluva. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen oikeudesta tulla kuulluksi säädetään sopimuksen 12 artiklassa, ja se on yksi neljästä lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista, joiden kautta sopimusta tulee tulkita.¹³² Perustuslaissa 6.3 §:ssä säädetään lapsen oikeudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Huoltolain 11 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti lapsen kehitystaso huomioon ottaen, eikä siitä saa aiheutua haittaa lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle. Lisäksi lapselle tulee selittää mielipiteen selvittämisen tarkoitus.

---

¹²⁷ Hakalehto: Lapsen edun arviointi korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuissa, s. 445. Ks. myös Toivonen: Lapsen oikeudet ja oikeusturva, s. 81. Toivosen mukaan lapsen edun käsite ei ole lastensuojelulaissa avoin ja epämääräinen vaan melko tarkkaan määritelty oikeudellinen käsite.

¹²⁸ Toivonen: Lapsen oikeudet ja oikeusturva, s. 117.

¹²⁹ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 199.

¹³⁰ Ks. CRC/C/GC/14, kohdat 52–79.

¹³¹ de Godzinsky: Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä, s. 1 ja Pajulammi: Lapsi, oikeus ja osallisuus, s. 181–194. Ks. myös CRC/C/CO4, kohta 27.

¹³² Ks. CRC/C/5, kohta 13.

Riidattomissa asioissa on ensisijaisesti lapsen vanhempien velvollisuus selvittää lapsen mielipide.¹³³ Riitaisissa tapauksissa lasta kuullaan ensisijaisesti sosiaalitoimessa olosuhdeselvityksen laatimisen yhteydessä. Huoltolain 16.3 §:n mukaan sosiaalilautakunnan tulee keskustella lapsen kanssa henkilökohtaisesti olosuhdeselvitystä hankkiessaan, mikäli se on lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen mahdollista, lapsi suostuu kuulemiseen ja kuuleminen ei ole ilmeisen tarpeetonta.¹³⁴ Lapsen kuuleminen on mahdollista myös tuomioistuimen toimesta.¹³⁵ Huoltolain 15 a §:n mukaan lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, mikäli se on tarpeen lapsen mielipiteen selvittämiseksi ja lapsi sitä pyytää tai lapsi siihen suostuu. Alle 12-vuotiasta lasta voidaan kuitenkin kuulla henkilökohtaisesti ainoastaan, jos se on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi ja siitä ei aiheudu lapselle merkittävää haittaa.

Lapsen kuuleminen, lapsen tahto ja lapsen etu ovat kaikki eri käsitteitä, eikä niitä tule sekoittaa toisiinsa.¹³⁶ Lapsen kuulemisella tarkoitetaan lapselle varattua tilaisuutta kertoa oma näkemyksensä, mielipiteensä ja toiveensa lapsen huolto, asumista ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa. Lapsen tahto voi ilmetä tai olla ilmenemättä kuulemisessa, sillä lapsella on oikeus, mutta ei velvollisuutta tuoda mielipidettään esille. Lapsen etu on tärkein lasta koskevan asian ratkaisuharkintaa ohjaava periaate. Lapsen tahto ei aina vastaa lapsen etua.¹³⁷

Lapsen mielipiteen painoarvo vaihtelee käsiteltävästä asiasta riippuen. Lapsella voi olla itseään koskevissa asioissa itsemääräämisoikeus, myötämääräämisoikeus tai lapsen mielipiteellä voi olla informatiivinen merkitys.¹³⁸ Tyypillisimmin lapsen huolto, asumista ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa lapsen mielipiteellä on vaikutusta informaationa eli sillä on vaikutusta lapsen edun tulkinnassa tai se on ratkaisuharkintaan vaikuttavaa tietoa.¹³⁹

Lapsen tahdon merkitystä punnitessa tulee kiinnittää huomiota lapsen ikään ja kehitystasoon.

---

¹³³ HE 88/2018 vp, s. 23.

¹³⁴ Lain esitöiden mukaan kuuleminen on tarpeetonta esimerkiksi tilanteessa, jossa on kyse vain huoltomuodon muutoksesta tai kun selvitystä on pyydetty vain suppeasti rajatusta kysymyksestä. HE 88/2018 vp, s. 64.

¹³⁵ Lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä kynnystä lapsen kuulemiselle tuomioistuimessa alennettiin. Hallituksen esityksen mukaan lasta voidaan kuulla tuomioistuimessa esimerkiksi silloin, kun lapsen kuulemisesta sosiaalitoimessa on kulunut aikaa tai kun olosuhteet ovat sen jälkeen muuttuneet. HE 88/2018 vp, s. 62.

¹³⁶ LaVM 7/1996, s. 3.

¹³⁷ Ks. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 383–384, Gottberg: Lapsen subjektiudesta ja osallisuudesta huoltokysymyksissä ja lastensuojelussa, s. 333, Pajulammi: Lapsi, oikeus ja osallisuus, s. 181 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 350–351.

¹³⁸ Helin: Lapsen huolto, s. 103.

¹³⁹ Ks. Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa s. 389–390. Lapsella on kuitenkin itsemääräämisoikeus lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa (TpL 2 §).

Huoltoriidoissa keskeisenä ikänä on pidetty 12 vuoden ikää.¹⁴⁰ Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä lapsen mielipiteen painoarvon merkitys on kuitenkin vaihdellut.¹⁴¹

Harkittaessa lapsen mielipiteen painoarvoa, käytetään usein myös *informed consent* -periaatteen kriteereitä eli niin sanottua oppia tietoisesta suostumuksesta.¹⁴² Sen mukaan, jotta lapsen mieliteellä olisi arvoa päätökseen lapsen iän ja kehitystason lisäksi edellytetään, että lapsella on asianmukaiset tiedot asiasta sekä päätöksen seurauksista, lapsi on harkinnut asiaa huolellisesti ja lapsi on ilmaissut mielipiteensä ilman pakkoa, taivuttelua tai manipulointia.

2.3.4 Suojeluperiaate ja lapsen etu

Lapsen oikeus suojeluun on yksi lapsioikeuden ja lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisimmistä periaatteista.¹⁴³ LOS 3 artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. LOS 6 artiklan 2 kohdan mukaan sopijavaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti. EU:n perusoikeuskirjan 24 artiklan mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Lastensuojelulain (2007/417, LSL) 1 § mukaan lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

---

¹⁴⁰ Mahkonen on esittänyt kritiikkiä lainsäädännössä esitettyjen ikärajojen epä johdonmukaisuutta kohtaan. Ks. Mahkonen: Lastensuojelu ja laki, s. 98–115.

¹⁴¹ Ks. KKO 2001:110 ja KKO 2008:69. Tapauksessa KKO 2001:110 annettiin merkittävä painoarvo 12- ja 14-vuotiaiden lasten mielipiteelle, sillä huoltopäätöstä ei olisi mahdollista panna täytäntöön vasten lasten tahtoa. Tapauksessa KKO 2008:69 puolestaan oli kyse 13- ja 16-vuotiaan lapsen mielipiteiden vaikutuksesta tapaamisoikeuden vahvistamiseen. Lapset eivät olisi halunneet tapaamisoikeuden vahvistamista yksityiskohtaisesta, mutta korkein oikeus vahvisti vanhempien välisen sopimuksen ja korosti täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun aikaansaamista. Jälkimmäinen tapaus on saanut osakseen kritiikkiä. Kritiikki kohdistuu erityisesti siihen, että korkeimman oikeuden ratkaisu ei ole täytäntöön pantavissa, mikäli yli 12-vuotiaat lapset vastustavat täytäntöönpanoa. Ks. kritiikistä Pajulammi: Lapsi, oikeus ja osallisuus, s. 64–65 ja Hakalehto: Lapsen edun arviointi korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuisa, s. 442. Vrt. *C. v. Suomi* 9.5.2006, jonka mukaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että tapauksessa KKO 2001:110 korkein oikeus antoi liian suuren painoarvon lasten mielipiteille loukatun samalla isän oikeutta perhe-elämän suojaan.

¹⁴² Ks. Helin – Linna – Rintala: Huolto- ja tapaamispäätöksen täytäntöönpano, s. 62, Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 244–254 sekä Pajulammi: Lapsi, oikeus ja osallisuus, s. 228–235. Myös korkein oikeus on soveltanut *informed consent* -periaatteen lähtökohtia tapauksissa KKO 2004:76 ja KKO 2004:129.

¹⁴³ Ks. CRC/C/5, kohta 13.

Yksi syistä lasten suojelun tarpeelle on lasten kokema väkivalta perheissä. Lapsen oikeuksien komitea on loppupäätelmässään vuonna 2005 nostanut esille huolen siitä, että Suomessa lapsen oikeuksien toteutumisen yksi suurimmista ongelmista on lapsiin kohdistuva perheen sisäinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö.¹⁴⁴ Lasta suojellaan perheissä tapahtuvalta väkivallalta niin kansainvälisellä kuin kansallisella tasolla.

Merkittävä kansainvälinen sopimus, josta lasta suojellaan väkivallalta, on lapsen oikeuksien sopimus. Sen 19 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Lapsen oikeuksien komitea on antanut yleiskommentin nro 13 artiklaa 19 koskien. Sen mukaan minkäänlainen lapsiin kohdistuva väkivalta ei ole oikeutettua, riippumatta siitä minkä laatuista väkivallasta on kyse.¹⁴⁵ Lapsen etua tulkittaessa on erityisesti otettava huomioon velvollisuus lasten suojelemisesta kaikenlaiselta väkivallalta.¹⁴⁶ Lisäksi komitea on täsmentänyt lapsen suojaamista kasvatustarkoituksessa tehdyltä väkivallalta yleiskommentissa nro 8, joka käsittelee lapsen oikeutta tulla suojelluksi ruumiilliselta rangaistukselta ja muilta julmilta tai halventavilta rangaistusmuodoista.¹⁴⁷ Lisäksi merkittävä lapsia väkivallalta suojaava kansainvälinen sopimus on Istanbulin sopimus. Sen 31 artiklan jäsenvaltioiden tulee varmistaa, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta.

Kansallisessa lainsäädännössä lasta suojataan väkivallalta esimerkiksi perustuslaissa, rikoslaissa sekä lapsen huoltolaissa. Perustuslain 7 § mukaan jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen sekä turvallisuuteen. Lapsen kohdistuva fyysinen väkivalta on aina rikos ja niistä rangaistaan rikoslain (29/1889, RL) 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvina rikoksina tai 20 luvun seksuaalirikoksina. Myös henkinen väkivalta voi olla rikos, ja se voi tulla rangaistavaksi esimerkiksi kunnianloukkauksena (RL 24:1 §), laittomana uhkauksena (RL 25:7 §) tai vainoamisena (25:7 a §). Lisäksi lasta

---

¹⁴⁴ CRC/C/15/Add.272, kohta 13.

¹⁴⁵ Ks. CRC/C/GC/13, kohta 3 a.

¹⁴⁶ Ks. CRC/C/GC/13, kohta 61.

¹⁴⁷ CRC/C/GC/8.

suojellaan väkivallalta lapsen huoltolain 1 ja 10 §. Lapsen huoltolain 1.2 § mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. HTL 1.3 kielletään lapsen alistaminen, fyysinen kurittaminen sekä muutoin loukkaava kohtelu. Huoltolain 10.3 § mukaan tehdessä päätöstä lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta tulee erityisesti ottaa huomioon lapsen suojeleminen väkivallalta 1 § mukaisesti.

Vastuu lapsen suojelusta on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla. Lapsen huoltolain 4 § mukaan huoltajan tehtävä turvata lapsen kehitys ja turvallisuus lain 1 § mukaisesti. LOS 19 artiklan mukaan lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Perheyhteyden periaatteen mukaisesti lähtökohtaisesti perheellä on päätävä valta lasta koskevissa asioissa. EIS 8 artiklassa turvataan jokaisen oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Toissijaisesti vastuu lasten suojelusta on yhteiskunnalla, sillä lapsella on perheissään oikeus saada suoja väkivallalta ja huonolta kohtelulta (LOS 9 artikla ja LSL). Lapsen kohdatessa väkivaltaa perheissään ovat vastakkain lapsen suojelun periaate ja perheyhteyden periaate.¹⁴⁸

2.4 Erityyppiset huoltoriidat

Lapsen vanhemmat saavat usein ratkaistua lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat kysymykset sovinnollisesti ja erimielisyydetkin saadaan usein ratkaistua muualla kuin tuomioistuimissa. Tuomioistuimen käsittelemissäkin huoltoriidoissa vanhempien konfliktien taso vaihtelee ja vain pieni osa huoltoriidoista päättyy pitkään ja kroonistuneeseen huoltoriitakierteeseen. Auvinen on sosiaalitoimen roolia huoltoriidoissa tutkivassa väitöskirjassaan jakanut riitatapaukset niiden taustasyiden perusteella kolmeen eri tyyppiin: tasapeliriitoihin, psykososiaalisiin riitoihin sekä patologisiin riitoihin.¹⁴⁹

Tasapeliriidat ovat yleisin riitatyyppi, joita on noin puolet kaikista tuomioistuimissa käsiteltävistä riidoista. Tasapeliriidoissa riidat käydään tasavertaisen vanhempien kesken. Molemmilla vanhemmilla on hyvä huoltajuuskyky ja he ovat tasavahvoja ehdokkaita lapsen huoltajiksi. Vanhempien väliset erimielisyydet ovat lieviä eikä heidän riitansa taso ole patologisoitunut. Riidat liittyvät tyypillisesti keskinäiseen yhteistyökykyyn ja

---

¹⁴⁸ Ks. Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 434–435. Ks. myös Toivonen: Lapsen oikeudet ja oikeusturva, s. 89–91.

¹⁴⁹ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 254–259.

vuorovaikutussuhteisiin, kasvatustyyliin, ympäristöolosuhteisiin sekä lasten toivomuksiin ja hyvinvointiin.¹⁵⁰

Psykososiaalisissa riidoissa puolestaan toisen tai molempien vanhempien huoltajuuskyky on alentunut psykososiaalisista ongelmista johtuen. Huoltajuuskykyä alentavia seikkoja ovat esimerkiksi psyykkiset sairaudet ja muut mielenterveyden häiriöt, alkoholismi, päihteiden väärinkäyttö sekä väkivaltaisuus. Usein taustalla on psykososiaalinen moniongelmaisuus, jolloin taustalla on useita huoltajuuskykyä alentavia tekijöitä, jotka vaikuttavat toisiinsa. Väkivaltaisuus voi olla osa muita ongelmia tai yksinään riidan taustasyä.¹⁵¹

Patologisissa riidoissa vanhemmilla on niin syviä erämielisyyksiä, että riita ovat eskaloitunut suureksi konfliktiksi. Vaikeista huoltoriidoista voidaan käyttää myös termiä *high conflict* -riidat. Patologisissa riidoissa vanhemmat ovat poikkeuksellisen tiukkoja omista näkemyksissään ja perheissä vallitsee vaikea psyykinen ylikuormitus, joka voi oireilla hoitoa vaativana psykosomaattisena oireiluna. Patologisiin riitoihin voidaan luokitella myös ne riidat, joiden taustalla on lapsikaappaus, huostaanotto tai inestiväitteitä. Riita luokitellaan patologiseksi myös tilanteissa, joissa lapsi on tarvinnut mielenterveydellistä apua ja hoitoa.¹⁵²

Kolmijako ei kuitenkaan ole luokittelultaan tyhjentävä, sillä osa riidoista ei sovi mihinkään luokkaan ja osa sopii useampaan kuvaukseen. Auvisen omassa aineistossa tällaisia tapauksia oli noin 10 % aineistosta.¹⁵³ Lisäksi psykososiaalisten ja patologisten riitojen määrittely on vaihdellut tutkimuskohtaisesti, minkä vuoksi psykososiaalisten ja patologisten riitojen prosentuaalinen osuus on vaihdellut merkittävästi tutkimuskohtaisesti.¹⁵⁴ Väkivaltaväitteitä sisältävät huoltoriidat voidaan lähtökohtaisesti luokitella mihin tahansa kolmesta riitatyyppistä. Riitatyyppin määrittely on tapauskohtaista ja sen arviointiin vaikuttaa väkivallan laatu, määrä ja väkivallan kohde sekä muut kuin väkivaltaan liittyvät seikat.

---

¹⁵⁰ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 255, 258–259.

¹⁵¹ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 255–256.

¹⁵² Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 254–259.

¹⁵³ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 257–258.

¹⁵⁴ Auvisen tutkimuksessa psykososiaalisten riitojen osuus oli 41 % ja patologisten riitojen osuus 9 %. Ks. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 258–259. Oikeuspoliittisen laitoksen tutkimuksessa puolestaan patologisten riitojen osuudeksi arvioitiin käräjäoikeuksissa 15 % ja hovioikeuksissa 34 %. Eroa selittää se, että oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa krooniseksi huoltoriidaksi määriteltiin kaikki riidat, joissa perheillä oli taustalla useita lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä oikeudenkäyntejä. Ks. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat hovioikeudessa, s. 55.

Riitojen luokittelulla on merkitystä arvioitaessa erityyppisiin riitoihin parhaiten soveltuvaa käsittelytapaa. Tasapeliriidoissa on parhaimmat edellytykset onnistuneeseen sovitteluun ja joustaviin ratkaisuihin. Psykososiaalisissa riidoissa puolestaan keskeistä on tiedonhankinta eri viranomaisilta. Erityisesti keskiössä on sosiaalitoimen selvitys, mutta tietoa voi olla tarpeen hankkia myös lastensuojelusta, poliisilta tai päihde- ja terveydenhuollosta. Patologisissa riidoissa huoltoriitakerre on jatkunut yleensä jo pidempään, joten tietoa on kertynyt jo paljon eri viranomaisilta. Uudet selvitykset saattavat vain tarpeettomasti pitkittää prosessia ja ensisijaisesti vanhempia tulisi ohjeistaa hakemaan apua itselleen ja lapselle.¹⁵⁵

2.5 Lähisuhdeväkivalta huoltoriidan taustalla

2.5.1 Lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot ja yleisyys

Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jonka tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa eli lähisuhdeväkivalta kohdistuu henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen henkilöön. Se voi ilmetä eri muodoissa, kuten fyysisenä, henkisenä, taloudellisena, seksuaalisena tai hengellisenä vallankäyttönä. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on väitteet fyysisestä ja henkisestä väkivallasta.

Fyysinen väkivalta on ruumiillisen koskemattomuuden tahallista loukkaamista esimerkiksi läpsimällä, lyömällä, potkimalla, kuristamalla, repimällä, kiinnipitämisellä tai liikkumisen estämisellä.¹⁵⁶ Yksi nimenomaisesti lapsiin kohdistuva fyysisen väkivallan ilmenemismuoto on kuritusväkivalta, joka on kasvatustarkoituksessa lapseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa.¹⁵⁷ Lapsen oikeuksien komitea on yleiskomentissaan nro 8 kuvannut lapsen ruumiilliseksi rangaistukseksi sellaisen toiminnan, jossa rankaisemiseen käytetään fyysistä voimaa ja sillä pyritään aiheuttamaan kipua tai vaivaa. Merkitystä ei ole sillä, onko kipu tai vaiva ollut vähäistä. Ruumiillista kuritusta on edellä mainittujen tekojen lisäksi myös esimerkiksi ravistelu, nipistäminen, tukistaminen, epä mukavaan asentoon pakottaminen sekä pakkosyöttö.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Ks. Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 13–14.

¹⁵⁶ Kaitue – Noponen – Släen: Yleistä muttei yksityistä, s. 13.

¹⁵⁷ Ks. Ellonen: Kurin alaiset, s. 31. Lapsiin kohdistuva fyysinen kurittaminen täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Ks. KKO 1993:151.

¹⁵⁸ CRC/C/GC/8, kohta 11. Komitean mukaan ruumiillisen rankaisemisen kieltö ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kurittamiseen puuttuminen oikeudellisesti olisi aina lapsen edun mukaista. Komitea korostaa ennen kaikkea vanhemmille annettavaa tukea ja koulutusta. Ks. CRC/C/GC/8, kohta 40.

Henkinen väkivalta puolestaan ilmenee psyykkisen hyvinvoinnin tahallisenä vahingoittamisena. Se voi olla esimerkiksi pilkkaamista, nöyryyttämistä, alistamista, mitätöintiä, eristämistä, uhkailua ja kontrollointia. Vanhemman lapsen kohdistama henkinen väkivalta voi olla vahingollista vuorovaikutusta, pelottelua, piittaamattomuutta sekä lapsen altistamista väkivallalle.¹⁵⁹ Henkisen väkivallan erityisiä ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi vainoaminen, vieraannuttaminen ja tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen. Vieraannuttamisessa toinen vanhempi omalla käytöksellään vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta esimerkiksi tapaamisia ja yhteydenpitoa estämällä.¹⁶⁰ Henkistä väkivaltaa on hankala tunnistaa, sillä se alkaa tyypillisesti huomaamattomasti ja pahenee ajan kuluessa.¹⁶¹

Lähisuhdeväkivallalle on tyypillistä eri väkivallan muotojen kietoutuminen yhteen siten, että väkivallan tekijä ei käytä vain yhtä väkivallan muotoa vaan useita.¹⁶² Lähisuhdeväkivalta alkaa usein pieninä, vähäpitoisilta vaikuttavina tekoina, mutta suhteen edetessä väkivaltateot muuttuvat vakavammiksi ja väkivalta on monimuotoisempaa. Mitä kauemmin väkivalta suhteessa kestää, sitä toistuvampaa ja vakavampaa väkivalta tyypillisesti on, sillä tutkimusten mukaan väkivalta eskaloituu pitkään jatkuessaan.¹⁶³ Lähisuhdeväkivalta myös kasaantuu, sillä väkivallan tekijä ei erikoistu perheessä vain kumppaniin tai lapsen kohdistuvaan väkivaltaan, vaan väkivallan tekijä on yleisesti altis käyttämään väkivaltaa eri osapuoliin.¹⁶⁴ Lasten kohdalla väkivallan näkemisellä on vahva korrelaatio myös väkivallan kohteeksi joutumiselle.¹⁶⁵ Perheissä, joissa esiintyy vanhempien välistä väkivaltaa, on jopa kymmenkertainen riski myös lapsen kohdistuvaan vakavaan väkivaltaan, verrattuna perheisiin, joissa ei esiinny vanhempien välistä väkivaltaa.¹⁶⁶ Perheissä, joissa esiintyy aikuisten välistä väkivaltaa, on myös yleisempää kuritusväkivallan käyttö.¹⁶⁷

---

¹⁵⁹ Ks. CRC/C/GC/13, kohta 21.

¹⁶⁰ HE 88/2018 vp, s. 35.

¹⁶¹ Kaitue – Noponen – Släen: Yleistä muttei yksityistä s. 16.

¹⁶² Ks. Kaitue - Noponen – Släen: Yleistä muttei yksityistä s. 21.

¹⁶³ Ks. Piispa: Parisuhdeväkivalta, s. 55–56.

¹⁶⁴ Kivivuori: Mare Balticum -kysely Helsingissä 2002, s. 51–52.

¹⁶⁵ Ellosen 0–12-vuotiaiden lasten vanhemmille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan 65 % väkivaltaa nähneistä lapsista olivat itse joutuneet myös väkivallan kohteiksi. Ellonen: Kurin alaiset, s. 101–102. Ks. myös Ellonen – Kääriäinen – Sariola – Helweg-Larsen – Larsen: Adolescents' Experiences of Parental Violence in Danish and Finnish Families, s. 187–193.

¹⁶⁶ Kivivuori: Mare Balticum -kysely Helsingissä 2002, s. 51–52. Kyselytutkimuksessa havaittiin voimakas korrelaatio vanhemman nuoreen kohdistaman väkivallan sekä vanhempien välisen väkivallan kanssa. Tutkimuksen mukaan perheissä, joissa lapsi näkee vanhempien välistä väkivaltaa, lapsen riski kokea vakavaa väkivaltaa on lähes kymmenkertainen niihin perheisiin verrattuna, joissa ei esiinny vanhempien välistä väkivaltaa.

¹⁶⁷ Ellonen – Sariola: Väkivallan näkeminen perheessä, s. 78–80.

Lähisuhdeväkivalta perheissä on siis aina riski siihen, että väkivalta kohdistuu tai tulee kohdistumaan myös lapseen.¹⁶⁸

Lähisuhdeväkivallan yleisyyttä voidaan Suomessa arvioida poliisin tietoon tulleena rikollisuutena, kuten rikosilmoitusten ja kotihälytysten määrillä sekä kansallisilla uhritutkimuksilla. Lähisuhdeväkivalta on suurimmaksi osaksi piilorikollisuutta, minkä vuoksi uhritutkimukset antavat kattavamman ja laajemman kuvan lähisuhdeväkivallan yleisyydestä.¹⁶⁹ Suurin osa pari- ja lähisuhdeväkivallan aikuisista uhreista on naisia.¹⁷⁰ Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) vuonna 2014 julkaiseman tutkimuksen mukaan jopa 53 prosenttia suomalaisista naisista on kokenut fyysistä tai henkistä väkivaltaa nykyisen tai entisen kumppaninsa tekemänä.¹⁷¹ Vuoden 2012 rikosuhritutkimuksen mukaan 10 % naisista ja 6 % miehistä on kokenut väkivaltaa nykyisessä parisuhteessaan.¹⁷² Vuosina 2010–2018 nykyisen tai entisen parisuhdekumppanin surmaamaksi joutui 134 naista ja parisuhdekumppaninsa surmaamaksi joutunut nainen oli toiseksi yleisin henkirikoksen uhri.¹⁷³

Lapsiin kohdistuu selvästi enemmän väkivaltaa kuin aikuisiin ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitetaan poliisille harvemmin kuin aikuisiin kohdistuvasta väkivallasta.¹⁷⁴ Suurin osa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta tapahtuu perhepiirissä.¹⁷⁵ UNICEFin vuonna 2006 julkaiseman tutkimuksen mukaan arvioilta 61 000 suomalaista altistuu väkivallalle perheessään.¹⁷⁶ Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksen mukaan 1–2 prosenttia suomalaisista

---

¹⁶⁸ Ellonen: Kurin alaiset, s. 102

¹⁶⁹ Esimerkiksi vuoden 2019 kansallisen rikosuhritutkimuksen tulosten mukaan vähintään läimäisyn käsittävästä väkivallasta on vuosien 2013–2019 välillä ilmoitettu poliisille 10–13 % tapauksista. Danielsson – Näsi: Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia, s. 15. Rikosuhritutkimuksen mukaan vain 10 % naiseen kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta ilmoitettiin poliisille ja miehiin kohdistuvasta väkivallasta 3 %.

¹⁷⁰ Tilastokeskuksen vuoden 2019 tilastojen mukaan viranomaisten tietoon tulleista pari- ja lähisuhdeväkivaltarikosten aikuisista uhreista 76,8 prosenttia oli naisia. Rikos- ja pakkokeinotilasto 2019, Tilastokeskus.

¹⁷¹ FRA: Violence against women: an Eu-wide survey.

¹⁷² Danielsson – Salmi: Suomalaisen kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.

¹⁷³ Yleisin henkirikostyyppi on ystävän tai tuttavien surmaama mies. Nykyisen tai entisen kumppaninsa surmaamaksi joutui puolestaan 42 miestä vuosina 2010–2018. Lahti: Henkirikoskatsaus 2020.

¹⁷⁴ Ks. Kääriäinen: Väkiältä rikoksena, s. 43. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitetaan poliisille noin 1–3 prosentista tapauksista. Ks. Kuoppamäki – Kääriäinen – Ellonen: Physical Violence Against Children Reported to the Police: Discrepancies Between Register-Based Data and Child Victim Survey, s. 257.

¹⁷⁵ CRC/C/GC/13, kohta 72 d.

¹⁷⁶ UNICEF: Behind Closed Doors.

lapsista on kokenut vakavaa väkivaltaa vanhempiensa taholta viimeisen vuoden aikana.¹⁷⁷
 Vuosina 2010–2018 surmattiin 44 alle 15-vuotiasta lasta.¹⁷⁸

2.5.2 Lapsi lähisuhdeväkivallan kokijana ja näkijänä

Lapset altistuvat perheissä väkivalalle monella eri tavalla. Lapset voivat altistua väkivallalle epäsuorasti näkemällä tai kuulemalla muihin perheenjäseniinsä kohdistuvaa väkivaltaa sekä nähdä väkivallan aiheuttamia jälkiä. Lasta voidaan käyttää myös viestiviejänä väkivaltatilanteissa. Vakavimmillaan väkivalta kohdistuu suoraan lapseen itseensä.¹⁷⁹

Lähisuhdeväkivallan kokemisen ja näkemisen vaikutukset lapseen riippuvat monesta tekijästä kuten lapsen iästä ja sukupuolesta, väkivallan määrästä ja laadusta, kestosta ja sen seurauksista, suojaavien tekijöiden määrästä sekä muiden mahdollisten riskitekijöiden olemassaolosta.¹⁸⁰ Lapsiin kohdistuva väkivalta aiheuttaa niin lyhyen kuin pitkän ajan terveysvaikutuksia. Väkivalta vaarantaa lapsen fyysisen ja henkisen terveyden, hyvinvoinnin, turvallisuuden sekä emotionaalisen kehityksen ja voi aiheuttaa kognitiivisia vaurioita.¹⁸¹ Lapsi voi väkivallan seurauksena vammautua, sairastua fyysisesti tai psyykkisesti ja lapsen kehitys voi häiriintyä.¹⁸² Lisäksi lapsi voi kokea hylätyksi tulemisen tunnetta, stressiä, pelkoa ja ahdistusta.¹⁸³ Kiintymyssuhde väkivaltaiseen vanhempaan on ristiriidassa, sillä lapsi joutuu turvautumaan häntä kaltoinkohtelevaan vanhempansa.¹⁸⁴ Lisäksi lapsen altistuminen väkivallalle voi aiheuttaa lapselle myös traumaperäisen stressihäiriön kehittymisen.¹⁸⁵ Lähisuhdeväkivalta on erityisen haavoittavaa ja traumatisoivaa, sillä tekijä on uhrille läheinen henkilö ja lapselle kaikista vahingollisinta on kaltoinkohtelu läheiseltä ihmisiltä, joiden tulisi suojella lasta.¹⁸⁶

Lapseen kohdistuvan väkivallan negatiiviset vaikutukset ovat usein hyvin tiedossa, mutta lapsen näkemän väkivaltaa ja sen vaikutuksia lapselle usein vähätellään, vaikka jo väkivallan

¹⁷⁷ Fagerlund – Peltola – Kääriäinen – Ellonen – Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013, s. 49 ja 53.

¹⁷⁸ Lahti: Henkirikoskatsaus 2020, s. 27. Lapsista 18 oli poikia ja 26 tyttöjä. Uhrin biologinen äiti oli tekijänä 55 % tapauksista ja uhrin isä 39 % tapauksissa.

¹⁷⁹ Karhuvaara – Kaitue – Ruuhilampi: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä, s. 23.

¹⁸⁰ Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 48–49.

¹⁸¹ Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Työpöytäpaperi 1/2020, s. 8. Ks. myös CRC/C/GC/13, kohta 15 a.

¹⁸² Ks. Suokas-Cunliffe: Lapsuuden kompleksisen traumatisoitumisen seuraukset aikuisuudessa, s. 9.

¹⁸³ Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 53.

¹⁸⁴ Suokas-Cunliffe: Lapsuuden kompleksisen traumatisoitumisen seuraukset aikuisuudessa, s. 9.

¹⁸⁵ Ks. Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 52–53.

¹⁸⁶ Kaitue – Noponen – Släen: Yleistä muttei yksityistä, s. 53.

näkeminen tai muutoin aistiminen on lapselle haitallista.¹⁸⁷ Väkiälyä saatetaan vähätellä sillä, että lapsi on ollut nukkumassa tai eri huoneessa väkiälytekojen alkaessa, pienet lapset eivät ole ymmärtäneet tilannetta tai sillä, että väkiäly ei ole suoraan kohdistunut lapsiin.¹⁸⁸ Tutkimuksissa lapsen äidit ovat arvioineet lasten näkemää väkiälyä alakanttiin.¹⁸⁹

Väkiälyllä näkemisestä voi seurata lapselle monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä oireita kuten masennusta, aggressiivisuutta sekä erilaisia oppimis- ja käyttäytymishäiriöitä.¹⁹⁰

Lähisuhdeväkiäly vaikuttaa lapseen välillisesti myös siten, että väkiälyä kokeneen vanhemman kyky toimia vanhempana voi heikentyä.¹⁹¹ Väkiälyä kokenut vanhempi voi traumatisoitua, masentua tai väsyä kokemaansa tilanteeseen, jolloin vanhempi ei välttämättä suoriudu tavanomaisista kotiaskareista eikä pysty huolehtimaan lapsen tarpeista ja turvallisuudesta.¹⁹² Lähisuhdeväkiälyä kokenut vanhempi saattaa käyttää epäjohdonmukaisia kasvatuskäytäntöjä ja käyttää kasvatuksessa kovempia rangaistuksia ja toisaalta taas lähisuhdeväkiälyllä seurauksena vanhempi voi käyttäytyä lasta kohtaan ylisuojelevasti.¹⁹³ Väkiälyllä vanhemman tapaamiset voivat olla lapselle ja lapsen kehitykselle haitallisia ja aiheuttaa pitkäaikaisia ongelmia.¹⁹⁴

Myös väkiälyllä vanhemman kyky toimia vanhempana voi olla heikentynyt. Väkiälyä käyttävällä vanhemmalla on todennäköisemmin mielenterveysongelmia, puutteita itsehillinnässä ja vanhempi reagoi lapseen vihamielisemmin ja ärtyneemmin. Lapsi saa osakseen vähemmän tukea ja hellyyttä ja häneen saatetaan kohdistaa epärealistisia odotuksia.¹⁹⁵ Lapsen ja väkiälyllä vanhemman välinen suhde on usein ristiriitainen, sillä toisella hetkellä vanhempi voi näyttäytyä mukavana ja välittävänä vanhempana kun taas toisella hetkellä uhkaavana ja väkiälyllä vanhempana.¹⁹⁶

---

¹⁸⁷ Wolfe – Jaffe – Wilson – Zak: Children of Battered Women, s. 657–665.

¹⁸⁸ Oranen: Perheväkiälyllä varjossa, s. 44–48.

¹⁸⁹ Eskonen: Perheväkiälyllä lasten kertomana, s. 29.

¹⁹⁰ Ks. Kaitua – Nojonen – Släen: Yleistä muttei yksityistä, s. 24.

¹⁹¹ Ks. Keskinen: Perheammattilaiset ja väkiälyllä vanhemman ristiriidat, s. 303–310 ja Piispa: Parisuhdeväkiälyllä, s. 76.

¹⁹² Keskinen puhuu traumatisoitumisen heikentämisestä äitiydestä. Ks. Keskinen: Perheammattilaiset ja väkiälyllä vanhemman ristiriidat, s. 303–310.

¹⁹³ Ks. Smith – Berthelsen – O’Connor: Childs adjustment in high conflict families, s. 113–133, Piispa: Parisuhdeväkiälyllä, s. 75 ja Karhuvaara – Kaitue - Ruuhilahti: Lähisuhdeväkiälyllä vanhemman kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä, s. 25.

¹⁹⁴ Hester: One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark, s. 267–277.

¹⁹⁵ Krug – Dahlberg – Mercy – Zwi – Lozano: Väkiälyllä ja terveys maailmassa: WHO:n raportti, s. 88 ja Karhuvaara – Kaitue - Ruuhilahti: Lähisuhdeväkiälyllä vanhemman kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä, s. 25.

¹⁹⁶ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkiälyllä vanhemman ristiriidat, s. 316–322.

2.5.3 Lähisuhdeväkivalta ongelmana huoltoriitojen taustalla

Väkivalta aiheuttaa usein ongelmia huolto- ja tapaamiskäytäntöihin. Tuomioistuimissa käsiteltävissä huoltoriidoissa nousee usein esille väitteitä lähisuhdeväkivallasta.¹⁹⁷ Auvisen tutkimuksessa väkivaltaväitteitä nousi esille vähän yli 10 % kärjäoikeuksien lapsen huoltoa ja asumista koskevissa ratkaisuista.¹⁹⁸ Lapsiasiainvaltuutetun vuoden 2005 kertomuksessa huoltoriitoihin liittyvissä yhteydenotoissa tuotiin esille perättömistä ilmiannoista aiheutuneita ongelmia, tapaamisten tahallista vaikeuttamista ja tarkoituksenhakuista vieraannuttamista toisesta vanhemmasta sekä perheväkivaltaan liittyviä kysymyksiä.¹⁹⁹

Vanhempien välinen väkivalta saatetaan ohittaa sillä ajatuksella, että se on ollut parisuhteen aikainen ongelma, joka päättyy eroon. Lähisuhdeväkivalta ei kuitenkaan aina pääty parisuhteen päättyessä eroon. Erotilanne itsessään on riskitilanne naiselle kokea väkivaltaa.²⁰⁰ Parisuhteen aikana väkivaltaisesti käyttäytyneistä miehistä noin kolmasosa jatkavaa väkivaltaista käyttäytymistä ja uhkailua myös eron jälkeen ja joissain tapauksissa väkivalta, uhkailu ja häirintä alkavat vasta eron jälkeen.²⁰¹ Eron jälkeen väkivalta ja kontrolli voivat jatkua myös lapsen huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden kautta ja huoltoriita itsessään voi olla keino kontrolloida ja ohjata toista vanhempaa.²⁰² Myöskään lapsen mahdollinen pelko väkivaltaista vanhempaa kohtaan ei välttämättä pääty vanhempien eroon.²⁰³

Väkivallan hiljaista hyväksyntää kuvastaa myös se, että vanhempien välinen väkivalta nähdään usein vain vanhempien väliseen suhteeseen vaikuttavana tekijänä ja sen merkitystä lapselle vähätellään, jos väkivalta ei suoraan kohdistu lapseen.²⁰⁴ Lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä kysymyksiä saatetaan tarkastella täysin erillisinä kysymyksinä isän äitiin kohdistamasta väkivallasta.²⁰⁵ Keski-sen tutkimuksessa haastateltujen perheneuvolan työntekijöiden mukaan väkivaltaa käyttäneet miehet olivat keskittyneempiä

¹⁹⁷ Ks. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 60. Hautasen mukaan väkivaltaväitteet ovat merkittävä taustatekijä suomalaisissa kärjä- ja hovioikeuksissa käydyissä huoltoriidoissa.

¹⁹⁸ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 275. Tutkimuksen 128 tapauksesta väkivaltaan vedottiin 16 tapauksessa.

¹⁹⁹ Sosiaali- ja terveysministeriö: Lapsiasianvaltuutetun toimintakertomus vuodesta 2005, s. 25.

²⁰⁰ Wallerstein – Blakesle: Avioeron jälkeen, s. 33–35.

²⁰¹ Naisuhritutkimuksen kyselyyn vastanneista kymmenesosalla väkivalta, uhkailu tai häirintä oli alkanut vasta eron jälkeen. Piispa: Parisuhdeväkivalta, s. 58–59.

²⁰² Jaffe – Lemon – Poisson: Child Custody & Domestic Violence, s. 61.

²⁰³ Karhuvaara – Kaitue – Ruuhilanti: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä, s. 24.

²⁰⁴ Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 44–48.

²⁰⁵ Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 93.

entiseen parisuhteeseensa ja kumppaninsa tekemisiin kuin lapsiinsa. Suhde lapsiin näyttäytyi toisarvoisena ja suhde rakentui isän ehdoilla.²⁰⁶

Tasa-arvoisen vanhemmuuden ihanne tuo mukanaan myös ongelmia lähisuhdeväkivallan näkökulmasta.²⁰⁷ Lapsen huoltolain ihanteena on vanhempien yhteishuolto, mutta yhteishuolto ei lähtökohtaisesti sovellu tilanteisiin, joissa vanhempien suhteen taustalla on väkivaltaa. Yhteishuollon katsotaan edellyttävän sellaista yhteistoimintakykyä, jota väkivaltaisen suhteen osapuolilla keskenään ei ole. Väkivaltaisissa suhteissa taustalla on usein vallan epätasapaino, jossa toinen vanhemmista on alisteisessa suhteessa toiseen. Koska yhteishuolto edellyttää yhteydenpitoa toiseen vanhempaan ja lapsen asioista sopimista, yhteishuolto mahdollistaa kontrolloinnin ja toisen elämään puuttumisen myös eron jälkeen.²⁰⁸

Väkivalta voi jatkua eron jälkeen myös lapsen tapaamisoikeuden avulla. Tapaamiset voivat vaarantaa niin vanhemman kuin lapsenkin turvallisuuden.²⁰⁹ Tapaamisten alkaessa ja päättyessä lapsen hakemisen ja palauttamisen yhteydessä lapsen vanhempien kohtaaminen voi äityä riidaksi tai väkivallaksi toista vanhempaa kohtaan. Lisäksi tapaamisten aikana lapsi voi joutua väkivallan kohteeksi tai lapsi voi muilla tavoin altistua väkivallalle esimerkiksi näkemällä väkivaltaa.²¹⁰ Yksi yleisimmistä syistä valvottujen tapaamisten määräämiselle on huoli lähivanhempaan kohdistuva väkivallasta.²¹¹ Ongelmaa on omiaan lisäämään se, että kynnys tapaamisten epäämiselle on oikeuskäytännössä asetettu korkealle.²¹²

Lisäksi huoltoriidoissa voidaan esittää tekaistuja tai liioiteltuja väitteitä väkivallasta. Taustalla voi olla ajatus toisen vanhemman mustamaalaamisesta tuomioistuimelle oman aseman

---

²⁰⁶ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 318. Ks. myös Rosen – Sullivan: Outcomes of Custody and Visitation Petitions When Fathers Are Restrained by Protection Orders, s. 1069.

²⁰⁷ Nousiainen: Lapsistaan erillään asuvat äidit, s. 73.

²⁰⁸ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 291–292, Nousiainen: Lapsistaan erillään asuvat äidit, s. 71–76, Hautanen: Väkipalta ja huoltoriidat, s. 25, Karhuvaara – Kaitue – Ruuhilaiti: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä, s. 32–35 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 36.

²⁰⁹ Hester: One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark, s. 267–277. Artikkelissa tutkitaan Englannissa ja Tanskassa tehtyjä tapaamisoikeussopimuksia tapauksissa, joissa on taustalla perheväkivaltaa sekä käynnissä olevaa seurantatutkimusta.

²¹⁰ Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 93, Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 292 ja Hautanen: Väkipalta ja huoltoriidat, s. 25.

²¹¹ Kalavainen: Turvallisuutta tukien – tapaamisprojekti, s. 17, Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 180–182 ja Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 113.

²¹² Ks. myös Hannuniemi: Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa, s. 95. Hannuniemi kritisoi sitä, ettei yhteiskunta pysty suojelemaan vainon kohteita tehokkaasti, sillä lakiin ei ole varattu mahdollisuutta tapaamisoikeuden poistamiseen ääritilanteissa.

parantamisesta huoltoriidassa.²¹³ Erityisesti äiteihin kohdistuu väitteitä tekaistuista rikosilmoituksista, hakeutumisesta turvakotiin ilman syytä sekä lähestymiskiellon hakemisesta oman asemansa parantamiseksi huoltoriidoissa. Vaikka tarkoituksenhakuisia väitteitä väkivallasta ilmenee, tavanomaisempaa on kuitenkin Aaltosen mukaan liioitella yksittäisiä väkivaltatilanteita.²¹⁴ Väkivallasta esitetyt väitteet tulee kuitenkin aina ottaa vakavasti. Erityisesti äitien esittämiin väitteisiin väkivallasta suhtaudutaan usein ylimalkaisesti ja ne pyritään sivuttamaan kiusantekona.²¹⁵

Väkivaltaa kokeneen vanhemman rooli on ristiriitainen. Vanhempien ollessa yhdessä väkivaltaa kokevan vanhemman voidaan katsoa epäonnistuneen lapsen suojelemisessa kaikelta väkivallalta.²¹⁶ Eron jälkeen taas lastaan suojeleva vanhempi saattaa näyttäytyä yhteistyökyvyttömältä ja vieraannuttavalta vanhemmalta, mikäli vanhempi suhtautuu lapsen ja väkivaltaa käyttäneen vanhemman välisiin tapaamisiin epäluuloisesti.²¹⁷ Väkivaltaa kokenut vanhempi voidaan leimata ylisuojelevaksi, joka heijastaa omat pelkonsa lapseen ja vanhempi voi kokea syyttelyä siitä, ettei osaa erottaa vanhempien välistä suhdetta vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta.²¹⁸ Jos taas lapselle tapahtuu tapaamisten aikana, erityisesti äitejä on vastuutettu teosta ja kyseenalaistettu miksi lapsi on päästetty tapaamiseen.²¹⁹ Väkivaltaa kokeneilta äideiltä edellytetään myös aktiivista toimintaa isän ja lapsen välisen suhteen muodostamiseksi ja ylläpitämiseksi, vaikka isä olisi täysin passiivinen.²²⁰

---

²¹³ Valjakka: Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus, s. 79–80 ja Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 114 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 69.

²¹⁴ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 69.

²¹⁵ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 315 ja Noponen: Leikin loppu, s. 59–62.

²¹⁶ Hester: Future Trends and Developments, s. 1441–1445.

²¹⁷ Hester: One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark, s. 267–277. Hesterin mukaan äitien tapaamisten estämisen taustalla on usein todellinen pelko lapsiin tai heihin itseensä kohdistuvasta väkivallasta. Ks. myös Oranen: Suojellut ja valvotut suhteet, s. 9–13.

²¹⁸ Ks. Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 291–297.

²¹⁹ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 310–316. Tutkimuksessa perheneuvolan työntekijät odottivat puheissaan äitien suojelevan lapsia väkivallan uhalta myös tapaamisten yhteydessä, kun taas väkivaltaisesti käyttäytyneen isän toimitavat jäivät puheessa sivuun.

²²⁰ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 323–330. Ks. myös Forsberg – Pösö: Pelkoa, hämmennystä ja iloa, s. 40–42. Tutkimuksessa valvottujen tapaamisten yhteydessä äidit joutuvat suostuttelemaan pelkääviä lapsia jäämään tapaamisiin.

3 Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva päätöksenteko

3.1 Lapsen huolto

3.1.1 Hyvän huollon tavoitteet lapsen edun määrittäjänä

Lapsen edun toteutumista voidaan arvioida hyvän huollon tavoitteiden toteutumisen avulla.²²¹

Lapsen huollosta säädetään huoltolain 1 §:ssä, joka samalla määrittää hyvän huollon tavoitteet. Hyvän huollon tavoitteisiin kuuluu 1) lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti, 2) myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lisäksi myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava²²², 3) hyvä hoito ja kasvatustarpeiden sekä ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito, 4) turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia vastaava koulutus, 5) lapsen suojeleminen kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä, 6) kasvatustarpeiden siten, että lapsi saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä, 7) lasta ei saa altistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti ja 8) lapsen itsenäistymisen ja vastuullisuuteen ja aikuisuuteen kasvamisen tukeminen ja edistäminen.

Lapsen huollolla tarkoitetaan sekä lapselle kuuluvaa oikeutta saada osakseen lapsen huoltolaissa mainittuja tavoitteita vastaavaa huolenpitoa kuin myös huoltajan velvollisuutta huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä tarpeellisesta valvonnasta ja huolenpidosta lapsen huoltolain edellyttämällä tavalla.²²³ Huollon käsitettä voidaan pitää sisällöltään moraalisena, sosiaalisena ja ideologisena tavoitenormina, kuten myös lapsen edun käsitettä.²²⁴ Hyvän huollon kriteerien lisäksi säännöksen katsotaan olevan myös vanhempien asenteisiin suuntautuva kasvatustavoite, joiden tarkoituksena on pyrkiä vaikuttamaan vanhempien ja huoltajien asenteisiin yleisellä tasolla. Hyvän huollon tavoitteet ilmaisevat myös lapsen

---

²²¹ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 205.

²²² Hallituksen esityksen mukaan muita tärkeitä ihmissuhteita voisi olla sisaruussuhdetta vastaava läheinen suhde tai suhde sellaiseen henkilöön, joka on tosiasiallisesti huolehtinut lapsen hoidosta ja kasvatuksessa, esimerkiksi lapsen suhde vanhempien puolisoihin tai heidän lapsiinsa. HE 88/2018 vp, s. 34.

²²³ Ks. Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 179–180.

²²⁴ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 208.

huoltolain hengen, joka tulee ottaa huomioon lakia sovellettaessa esimerkiksi tuomioistuimen päätöksenteossa sekä sosiaalitoimen sopimuskäytännössä.²²⁵

3.1.2 Huoltomuoto ja huoltajien yhteistoimintavelvollisuus

Lapsen huoltajia ovat lapsen vanhemmat tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu (HTL 3.1 §). Lapsen huoltajan tehtäviin kuuluu lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen, päätöksenteko lasta koskevissa asioissa sekä lapsen edunvalvojana toimiminen. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista (HTL 4.1 §). Huoltomuodolla tarkoitetaan lasta koskevaa päätöksenteko- ja edustusvaltaa.²²⁶

Yhteishuollossa lasta koskeva päätöksenteko- ja edustavalta on uskottu molemmille vanhemmille yhteisesti. Lapsen huoltolain lähtökohtana on huoltajien yhteistoiminta lapsen huoltoon kuuluvissa tehtävissä sekä lasta koskevassa päätöksenteossa (HTL 5 §). Huoltajien yhteisen päätöksentekovallan piiriin kuuluu ainakin lapsen asuinpaikasta päättäminen, päivähoito, koulutus, harrastukset, lapsen etu- ja sukunimi, lapsen uskontokunta, lapsen passi, lapsen terveyden- ja sairaanhoito sekä lapsen kansalaisuus. Huoltajien yhteistoimintavelvollisuus ei kuitenkaan ole ehdoton tilanteissa, joissa ratkaisun viivästyminen olisi haittaa lapselle ja huoltaja on estynyt osallistumasta lasta koskevaan päätöksentekoon esimerkiksi matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi.²²⁷ Yksinhuollossa puolestaan lasta koskeva päätöksenteko- ja edustusvalta kuuluu yksin lapsen huoltajalle. Lähivanhempi on se vanhempi, jonka luona lapsi asuu ja lähivanhemmalla on pääasiallinen vastuu lapsen tosiasiallisesta huollosta. Etävänhempi tai tapaava vanhempi on se vanhempi, jonka luona lapsi ei asu, mutta jota lapsi tapaa. Etävänhempi vastaa lapsen tosiasiallisesta huollosta silloin, kun tapaa lasta.

Yhteishuollon ja yksinhuollon väliin sijoittuu rajoitettu yhteishuolto, jolla tarkoitetaan huoltajien välisiä tehtävänjakomääräyksiä. Tehtävänjakomääräyksistä voidaan päättää vain huoltajien kesken. Yksinhuollossa huolto on aina jakamaton ja toisen vanhemman vähäinenkin myötämääräämis-oikeus katsotaan lapsen huolloksi, joka perustuu huoltajan

---

²²⁵ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 21 ja Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 181.

²²⁶ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 22.

²²⁷ Huoltajat voivat kuitenkin päättää vain yhdessä asioista, joilla on merkittävä vaikutus lapsen tulevaisuuden kannalta. Ks. HE 224/1982 vp, s. 14.

asemaan.²²⁸ Työnjakomääräyksen avulla yhteisen huollon ulkopuolelle voidaan rajata sellaisia huollon osa-alueita, jotka aiheuttavat ristiriitoja vanhempien välille ja yhteishuolto voidaan säilyttää muilta osin. Näin työnjakomääräykset lisäävät vanhempien mahdollisuuksia sopuratkaisuun pääsemiseen, erityisesti tapauksissa, joissa vanhemmilla on ollut erimielisyyksiä yksittäisissä lasta koskevissa asioissa.²²⁹ Huoltajien välisistä tehtävänjakomääräyksistä voidaan päättää sosiaalitoimen vahvistamalla sopimuksella (HTL 7.5 §) tai tuomioistuimen päätöksellä (HTL 9.4 §).²³⁰

Lapsen huoltajalla on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki, JulkL, 621/1999) mukaan oikeus saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja.

Tehtävänjakomääräyksistä poiketen tuomioistuin ja sosiaalitoimi voivat vahvistaa tiedonsaantioikeuden vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja.²³¹ Tiedonsaantioikeus on mahdollista rajata koskevaan myös vain tiettyjä tahoja, kuten esimerkiksi päiväkotia tai koulua.²³²

Tiedonsaantioikeus mahdollistaa huollosta erotetulle vanhemmalle mahdollisuuden seurata lapsen elämää myös tilanteissa, joissa vanhempien tulehtuneista väleistä johtuen tiedon saaminen suoraan lähivanhemmalta ei ole mahdollista ja tiedoilla voi olla myös merkitystä lapsen terveydestä huolehtimiseksi tapaamisten aikana.²³³ Lisäksi tiedonsaantioikeus voi mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisen suhteen kehityksen ja samalla kannustaa huollosta erotetun vanhemman sitoutumista lapsen elämään ja vanhemman rooliin.²³⁴ Toisaalta taas tiedonsaantioikeutta voi olla mahdollista käyttää myös muihin tarkoituksiin kuin lapsen elämän seuraamiseen, esimerkiksi kiusantekoon tai tietojen hankkimiseen lapsen lähivanhemmalta lapsen terveystietojen kautta. Tuomioistuimen tulee tapaamisoikeutta harkitessaan ottaa huomioon mahdollisuus lasta koskevien tietojen väärinkäyttämiseen.²³⁵

---

²²⁸ Ks. Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 39, Valjakka: Lapsen huolto, s. 67 sekä Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 38–39.

²²⁹ Ks. Kurki-Suonio: Voiko tuomioistuin määrätä huollosta erotetulle vanhemmalle oikeuden saada viranomaisilta lasta koskevia tietoja, s. 1089–1090.

²³⁰ Sosiaalitoimen toimivaltaa laajennettiin lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä mahdollisuudella vahvistaa huoltajien välisiä sopimuksia tehtävänjakomääräyksistä.

²³¹ Ennen lapsen huoltolain uudistusta tiedonsaantioikeudesta ei ollut säädetty laissa, vaikka oikeuskäytännössä tehtiin päätöksiä tiedonsaantioikeudesta. Ks. KKO 2003:7.

²³² HE 88/2018 vp, s. 42.

²³³ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 42.

²³⁴ HE 88/2018 vp, s. 19.

²³⁵ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 42.

3.1.3 Huoltomuodon valinta – yhteishuolto vai yksinhuolto?

Lapsen huoltolain yksi keskeinen pääsääntö on yhteishuollon ensisijaisuus riippumatta siitä, ovatko lapsen vanhemmat yhdessä vai eivät.²³⁶ Yhteishuollon ihanteen taustalla on ajatus siitä, että lapsella on oikeus saada huoltoa kummaltakin vanhemmaltaan. Yhteishuolto onkin oikeuskäytännössä muodostunut vahvaksi pääsäännöksi, jopa lain alkuperäistä tarkoitusta vahvemmin.²³⁷ Yhteishuollon ihanteesta huolimatta yhteishuollon merkitys vanhempien ja lapsen arkielämässä voi tosiasiaassa jäädä varsin nimelliseksi.²³⁸ Yhteishuollolla voi kuitenkin olla merkittävä psykologinen vaikutus sille vanhemmalle, jonka luona lapsi ei asu.

Yhteishuolto voi näin kannustaa etävanhempaa olemaan enemmän lapsen elämässä mukana eri osoitteista huolimatta ja parantaa siten lapsen ja etävanhemman välistä suhdetta.²³⁹

Lapsen huoltoa koskeva asia tulee ratkaista ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti (HTL 10.1 §). Lapsen etua harkitessaan huoltomuodon osalta tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota erityisesti siihen, miten hyvän huollon kriteerit ja lapsen tapaamisoikeus sekä tapaamisoikeuden tavoitteet toteutuvat jatkossa. Tuomioistuimen tehtävänä on siis arvioida yhteishuollon toimivuutta ja toteutumista tulevaisuudessa. Tuomioistuimiin on kuitenkin kohdistunut kritiikkiä yhteishuollon liian kaavamaisesta määrittämisestä myös sellaisille vanhemmille, joiden välillä ei ole edellytyksiä toimivalle yhteishuollolle sekä lapsen yksilöllisen edun arvioinnin sivuuttamisesta yhteishuoltoa määrätessään.²⁴⁰

Usein huoltoriidoissa on sekä yhteishuoltajuuden puolesta että sitä vastaan puhuvia seikkoja. Yhteishuolto on pääsääntöisesti määrättävä yksimielisille vanhemmille, kunhan tällainen päätös ei ole vastoin lapsen etua (HTL 10.4 §). Yhteishuoltoa ei taas lähtökohtaisesti suositella vanhemmille, jotka ovat erimielisiä lapsen huoltomuodosta, sillä yhteishuolto edellyttää vanhemmilta yhteistyökykyä lasta koskevissa asioissa.²⁴¹ Vanhempien väliset riidat voivat olla haitallisia lapsen kehitykselle ja pahimmillaan yhteishuolto vain ylläpitää vanhempien välisiä erimielisyyksiä.²⁴² Vanhempien väliset riidat eivät kuitenkaan ole ehdoton

²³⁶ Savolainen: Lapsen huolto, s 28–29, Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 26 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 31.

²³⁷ Ks. HE 224/1982 vp, s. 16. Hallituksen esityksessä yhteishuoltoa suositellaan lähtökohtaisesti vain yksimielisille vanhemmille, sillä erimielisten vanhempien ei katsota pystyvän toimimaan yhdessä huoltajina tarpeeksi tyydyttävästi.

²³⁸ Hokkanen: Äitinä ja isänä eron jälkeen, s. 91.

²³⁹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 33.

²⁴⁰ Ks. kritiikistä Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 27–29, Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 510 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 32–34.

²⁴¹ HE 224/1982 vp, s. 16

²⁴² Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 529–530.

este yhteishuollolle, vaan arviontiin vaikuttaa vanhempien välisen konfliktin taso ja kesto sekä riidan taustalla olevat syyt.²⁴³ Vanhempien riitaisuuksista huolimatta yhteishuolto voi olla mahdollinen tilanteissa, joissa vanhemmat pystyvät keskinäisistä riidoistaan huolimatta keskustelemaan ja sopimaan lapsen huoltoon liittyvistä asioista, ovat yhtä mieltä lapsen elämän suurista kysymyksistä ja pystyvät asettamaan lapsen edun omien ristiriitajensa edelle.²⁴⁴ Lisäksi yhteishuolto voidaan määrätä tapauksissa, joissa yhteishuollon toimivuuteen liittyy epäilyksiä, mutta joissa yksinhuoltovaatimuksen tarkoituksena on toisen vanhemman poissulkeminen lapsen elämästä ja lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmastaan.²⁴⁵

Yhteishuoltoa vastaan puhuu puolestaan se, että vanhempien välinen riita on patologisoitunut. Yhteishuollon toteutumisen ennusteeseen vaikuttaa negatiivisesti se, etteivät vanhemmat pysty asettamaan lapsen etua omien ristiriitajensa edelle, eivätkä pysty keskustelemaan ja sopimaan lapsen huoltoa koskevista asioista ja ovat erimielisiä lapsen tulevaisuuteen vaikuttavista merkityksellisistä asioista. Muita yhteishuoltoa vastaan puhuvia seikkoja voi olla toisen huoltajan huoltajuuskyvyn alentuminen esimerkiksi päihdeongelman tai mielenterveysongelmien seurauksena. Lähtökohtaisesti toisen vanhemman toiseen kohdistama väkivalta on este yhteishuoltajuudelle, erityisesti jos väkivalta on ollut luonteeltaan vakavaa ja toistuvaa.²⁴⁶

3.2 Lapsen asuinpaikka

3.2.1 Yleistä lapsen asuinpaikasta

Lapsen asuinpaikalla on usein suuri merkitys niin lapsen vanhemmille kuin lapselle itselleen ja usein vanhempien eron jälkeiset erimielisyydet koskevatkin nimenomaisesti lapsen asuinpaikan valintaa. Lapsen virallisella asuinpaikalla on merkitystä myös moniin yhteiskunnallisiin palveluihin ja etuuksiin, kuten asumistukeen, koulukuljetuksiin, terveydenhoitopalveluihin sekä lapsilisään. Lapsen virallinen asuinpaikka on se, joka on kirjattu väestörekisteriin lapsen kotipaikaksi. Vaikka lapsen huoltolain uudistuksen

---

²⁴³ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 34.

²⁴⁴ HE 88/2018 vp, s. 56–57. Ks. myös Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 34–35. Aaltonen on listannut tekijöitä, jotka puoltavat huollon määrittämistä yhteisenä vanhempien välisistä erimielisyyksistä huolimatta.

²⁴⁵ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 35.

²⁴⁶ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 36–37.

yhteydessä lakiin kirjattiin mahdollisuus vuoroasumiseen, lapsella voi kuitenkin olla vain yksi virallinen kotipaikka.²⁴⁷ Käsittelen vuoroasumista tarkemmin kappaleessa 3.2.3.

Yhteishuollossa olevan lapsen vanhemmat päättävät lapsen asumisesta yhdessä ja yksinhuoltaja puolestaan tekee päätöksen lapsen asumisesta itse. Huoltomuodosta poiketen lapsen vanhemmat voivat sopia lapsen asuinpaikasta vapaamuotoisesti eli sopimusta ei tarvitse vahvistaa sosiaalitoimessa tai tuomioistuimessa, mutta ilman vahvistamista sopimus ei ole täytäntöön pantavissa tuomioistuimessa. Mikäli vanhemmat eivät pääse lapsen asumisesta yksimielisyyteen, tuomioistuin voi vanhemman hakemuksesta tehdä päätöksen lapsen asuinpaikasta. Tuomioistuin voi määrätä lapsen asumaan toisen vanhempansa luokse tai vuorotellen kummankin vanhempansa luokse. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä lapsen asumaan oheis- tai sijaishuoltajaksi määrätyn henkilön luona (HTL 9.2 §)

Riippumatta lapsen huoltomuodosta ja siitä, kumman vanhemman luona lapsi asuu, lähihuoltajalla on kuitenkin muuttoon liittyvä ilmoitusvelvollisuus. Lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä lakiin kirjattiin vanhemman velvollisuus ilmoittaa muutosta toiselle vanhemmalle tilanteissa, joissa muutolla olisi vaikutusta lapsen huollon ja tapaamisoikeuden toteutumiseen (LHL 5 a §). Muutosta tulee ilmoittaa hyvissä ajoin, mahdollisuuksien mukaan kolme kuukautta ennen aiottua muuttoa. Ilmoitusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole tilanteissa, joissa ilmoituksen tekemättä jättäminen on välttämätöntä lapsen tai muuttavan vanhemman henkeen, terveyteen tai vapauten kohdistuvan uhan vuoksi.²⁴⁸ Mikäli yhteishuollossa oleva lapsi muuttaa ilman toisen vanhemman suostumusta tai jos muutosta ei ilmoiteta tarvittaessa toiselle vanhemmalle, vanhempi voi tehdä hakemuksen tuomioistuimelle lapsen asuinpaikan muuttamisesta.

3.2.2 Erityisesti lapsen asuinpaikan valintaa ohjaavia kriteereitä

Lapsen asuinpaikkaa määrätessä tulee ottaa huomioon ennen kaikkea lapsen etu. Lapsen etua määriteltäessä tulee ottaa huomioon se, miten lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat säädökset ja tavoitteet toteutuvat tulevaisuudessa (HTL 10.1 §). Lisäksi lapsen huoltolaissa säädetään, että lapsen asumista koskevassa asiassa tulee ottaa huomioon erityisesti lapsen ikä

---

²⁴⁷ Kotikuntalain (201/1994) perusteella henkilöllä voi olla vain yksi asuinpaikka, vaikka hänellä olisi käytössään useampia asuntoja.

²⁴⁸ Esitöiden mukaan tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, jossa toinen vanhempi kohdistaa toistuvasti väkivaltaa lapseen tai lapsen toiseen vanhempaan ja väkivallan uhriksi joutuneen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä olla ilmoittamatta muutosta etukäteen. HE 88/2018 vp, s. 38.

ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset sekä lapsen erityistarpeet, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys sekä vanhempien kyky ottaa yhdessä vastuu lasta koskevista asioista ja suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta (HTL 10.3 §). Lisäksi lähihuoltajuutta harkittaessa tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota siihen, että lapsen myönteinen suhde kumpaankin vanhempaan säilyy myös jatkossa.²⁴⁹

Yksi keskeinen lapsen asuinpaikan valintaa ohjaava kriteeri on lapsen vakiintuneiden olosuhteiden säilyttämistä koskeva status quo -periaate. Vakiintuneilla olosuhteilla voidaan tarkoittaa niin lapsen fyysistä kasvuympäristöä kuin myös lapsen emotionaalisia suhteita.²⁵⁰

Vakiintuneiden olosuhteiden säilyttäminen nähdään lapsen edun mukaisena ratkaisuna ja lapsen olosuhteiden tarpeeton muuttaminen puolestaan vahingollisena lapselle.²⁵¹

Arvioitaessa lapsen lähihuoltajuutta, huomiota tulee kiinnittää lapsen luonteeseen ja taipumuksiin sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi on kiintynyt erityisesti häntä ensisijaisesti hoitavaan vanhempaan tai muuhun aikuiseen.²⁵² Lapsen iällä ja kehitystasolla on erityinen merkitys harkittaessa lapsen asuinpaikka, sillä pienelle lapselle ihmissuhteiden ja elinympäristön pysyvyys on erityisen tärkeää.²⁵³

Myös lapsen mielipiteelle tulee antaa painoarvoa asumista koskevassa päätöksenteossa (HTL 11.1 §). Lapsen toivomukset ja mielipide tulee selvittää siten kuin se on lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen mahdollista. Vaikka lapsen mielipide tulee ottaa huomioon, lapsi ei kuitenkaan itse tee päätöstä asuinpaikastaan.

Usein päätös lapsen asuinpaikasta tehdään vanhempien välillä, jotka ovat kumpikin kykeneviä toimimaan lapsen lähihuoltajina. Joissakin tilanteissa kuitenkin vanhemman kyky toimia lähihuoltajana voi olla alentunut esimerkiksi lapsen huollon laiminlyönnin, päihderiippuvuuden, mielenterveysongelmien tai väkivaltaisuuden seurauksena. Huoltajuuskyvyn alentuminen voi olla esteenä lapsen lähihuoltajuudelle.²⁵⁴ Vanhemman väkivaltainen käyttäytyminen, riippumatta siitä onko väkivalta kohdistunut suoraan lapseen,

---

²⁴⁹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 75–79.

²⁵⁰ Ks. Savolainen: Lapsen huolto, s. 95, Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 350 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 96.

²⁵¹ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 232.

²⁵² Kiintymyssuhdeteoriasta ks. Sinkkonen: Kiintymyssuhteet elämänkaareissa.

²⁵³ Ks. HE 88/2018 vp, s. 57.

²⁵⁴ Ks. tarkemmin huoltajuuskyvyn alentumisesta Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 56–79.

toiseen vanhempaan tai muihin henkilöihin, on lähtökohtaisesti este lähihuoltajuudelle, sillä väkivaltaisen vanhemman kyky toimia hyvänä vanhempana on usein rajoittunut.²⁵⁵

Molempien vanhempien käyttäytyttyä väkivaltaisesti painoarvoa voidaan asettaa vanhemman suhtautumiseen omalle käytökselle sekä avun hakemiselle.

3.2.3 Edellytykset vuoroasumiselle

Lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä lakiin kirjattiin säännökset vuoroasumisesta.²⁵⁶

Vuoroasumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi asuu vähintään 40 % kalenterivuodesta kummankin vanhempansa luona.²⁵⁷ Vuoroasumisen lisääminen lainsäädäntöön koettiin tarpeelliseksi, sillä vanhemmuuden jakautuessa aiempaa tasa-arvoisemmin vanhempien välillä, vuoroasuminen on yleistynyt eroperheissä.²⁵⁸ Vuoroasuminen jakaa mielipiteitä niin sen puolesta kuin sitä vastaan. Parhaimmillaan vuoroasuminen mahdollistaa molempien vanhempien läsnäolon lapsen arjessa siten, että saa viettää yhtä paljon aikaa kummankin vanhempansa kanssa ja läheinen suhde säilyy molempiin vanhempiin. Vuoroasumisen on myös katsottu lisäävän yhdenvertaisuutta vanhempien välillä ja tukevan erityisesti isien aktiivista roolia lapsen elämässä.²⁵⁹ Toisaalta taas vuoroasuminen ei sovellu kaikille lapsille. Jatkuva asuinpaikan vaihtaminen ja tavaroiden kuljettaminen voivat aiheuttaa lapselle stressiä ja juurettomuuden tunnetta.²⁶⁰ Yhdenvertaisuuden käänköpuolena vuoroasumista on kritisoidu lliasta vanhempikeskeisyydestä, johon päädytään vanhempien tarpeita ajatellen.²⁶¹

Tuomioistuin voi päättää lapsen vuoroasumisesta (HTL 9.1,3 §). Vuoroasumiseen sovelletaan lähtökohtaisesti samoja arviointikriteereitä kuin asumisen arviointiin yleisestä, joita käsittelin kappaleessa 3.5.2. Vuoroasumisen määräämisen lähtökohtana tulisi aina olla lapsen

²⁵⁵ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 62–69

²⁵⁶ Ennen uudistusta vuoroasuminen oli mahdollista toteuttaa siten, että toisen vanhemman tapaamisoikeus vahvistettiin niin laajaksi, että se vastasi vuoroasumista. Nyt tieto vuoroasumisesta merkitään väestötietojärjestelmään huollon sisältöä koskevana tietona.

²⁵⁷ HE 88/2018 vp, s. 20. Vrt. Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 109–112. Aaltonen kritisoi vuoroasumisen määrittämistä tiukasti prosenttiluvuilla, sillä se voi vahvistaa jäykkää näkemystä lapsen ajan minuuttitarkasta tasan jakamisesta vanhempien välillä ja mahdollistaa prosenttirajalla kikkailun esimerkiksi tavoitteena maksaa mahdollisimman vähän elatusapua. Tällöin on riskinä, että lapsen etu ja näkemys jäävät toissijaisiksi.

²⁵⁸ Vuonna 2016 noin 20 % kaikista sosiaalitoimen vahvistamista asumissopimuksista koskivat vuoroasumista. Forss – Säkkinen: Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2019.

²⁵⁹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 111.

²⁶⁰ Linnavuori: Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen, s. 43. Tutkimuksessa muuttaminen ja siihen liittyvä tavaroiden pakkaaminen, siirtäminen ja unohtaminen ilmenivät tyypillisimmiksi ikäviksi puoliksi vuoroasumisessa.

²⁶¹ Rissanen: Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen, s. 248. Kritiikkiä esittää myös Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 370.

yksilöllinen etu ja tapauskohtainen harkinta, eikä vuoroasumiseen tulisi päätyä yksinomaan vanhempien välisenä kompromissina.²⁶² Vuoroasuminen edellyttää lähtökohtaisesti yhteishuoltoa, sillä lapsen viettäessä pitkiä aikoja molempien vanhempiensa luona huoltajuus voi käytännönsyistä olla tarpeen esimerkiksi lapsen terveydenhuollon kannalta.²⁶³

Vuoroasuminen on vaativa asuinmuoto lapselle ja se vaatii lapselta hyvää sopeutumiskykyä sekä joustavuutta. Tämän vuoksi vuoroasumista koskevassa päätöksenteossa tulee kiinnittää huomiota lapsen luonteeseen ja taipumuksiin sekä erityistarpeisiin. Vuoroasumista ja sen soveltuvuutta arvioitaessa lapsen iällä ja kehitystasolla on korostunut merkitys.

Ihmissuhteiden ja elinympäristön pysyvyys on erityisen tärkeää pienen lapsen kehityksen kannalta ja tämän vuoksi vuoroasumista ei lähtökohtaisesti suositella alle 3-vuotiaille lapsille.²⁶⁴ Vuoroasumisen mielekkyyteen vaikuttaa merkittävästi vanhempien välisten asuinpaikkojen etäisyys toisistaan.

Vuoroasuminen ei sovellu kaikkiin tilanteisiin. Vuoroasumista ei lähtökohtaisesti suositella vanhempien välien ollessa riitaiset, sillä vuoroasuminen edellyttää vanhemmilta keksimääräistä enemmän yhteistyökykyä ja kommunikointia lasta koskevissa asioissa.²⁶⁵ Sama koskee tilanteista, joissa vanhempi on käyttäytynyt väkivaltaisesti lasta tai toista vanhempaa kohtaan. Tällaisessa tilanteessa vuoroasumisen ei voi lähtökohtaisesti voi olla lapsen edun mukainen ratkaisu.²⁶⁶

3.3 Lapsen tapaamisoikeus

3.3.1 Tapaamisoikeuden sääntely

Lapsen huoltolain 2 § 1 momentissa säädetään tapaamisoikeuden sisällöstä.

Tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain olla sen vanhemman luona, jonka luona hän ei asu tai tavata tätä vanhempaa muualla taikka pitää tähän yhteyttä muulla tavoin.²⁶⁷

Tapaamisoikeuden tarkoituksena on tukea lapsen ja sen vanhemman välistä suhdetta, jonka

---

²⁶² Ks. Kurki-Suonio: Äidin hoivasta yhteishuoltoon, s. 319.

²⁶³ HE 88/2018 vp, s. 43.

²⁶⁴ HE 88/2018 vp, s. 57.

²⁶⁵ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 366–368 ja Autonen-Vaarniemi: Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta, s. 52.

²⁶⁶ Ks. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 240 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 123.

²⁶⁷ Muita tapoja pitää yhteyttä ovat esimerkiksi yhteydenpito puhelimitse, videopuheluin tai muiden sähköisten viestintämenetelmien avulla. HE 88/2018 vp, s. 36.

luona lapsi ei asu. Lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta nähdään tärkeänä, että lapsella on hyvä ja läheinen suhde molempiin vanhempiinsa. Hyvin toimivan tapaamisoikeuden katsotaan edistävän myönteistä ja läheistä suhdetta myös lapsen ja lähivanhemman välillä.²⁶⁸

Lapsen huoltolain 2 § 2 momentin mukaan lapsen kummankin vanhemman on omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen. Tämä edellyttää lapsen lähivanhemmalta tapaamisten sallimista ja tapaamista koskevien sopimusten ja päätösten noudattamista. Lisäksi lähivanhemmalta edellytetään myötävaikutusta lapsen ja etävanhemman yhteydenpitoon.²⁶⁹ Myös tapaavan vanhemman tulee myötävaikuttaa tapaamisten toteutumiseen ja huolehtia siitä, että lapsen oikeus tavata häntä toteutuu sopimuksen tai päätöksen mukaisesti.²⁷⁰ Jos tapaava vanhempi laiminlyö tapaamista koskevat velvollisuutensa, häntä vastaan ei voida ryhtyä täytäntöönpanotoimiin, sillä tapaamishaluttoman vanhemman pakottaminen lapsensa tapaamisiin ei katsota olevan lapsen edun mukaista. Tapaamisoikeuden laiminlyönti voi kuitenkin olla peruste tapaamisoikeudesta annetun ratkaisun muuttamiselle ja se voi estää tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon tapaavan vanhemman osalta.²⁷¹

Myötävaikutusvelvollisuuteen kuuluu myös se, että kummankin vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle (HTL 2.2 §). Hallituksen esitöissä tällaisina asioina on mainittu toista vanhempaa koskevien kielteisten tietojen ja mielikuvien välittäminen lapselle.²⁷² On kuitenkin huomioitavaa, että velvoite välttää haitan aiheuttamista lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle koskee vain lapsen kasvatusta. Velvoite ei rajoita vanhempia tekemästä muita valintoja, kuten avioeron hakemista, vaikka se aiheuttaisikin haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle.²⁷³

Lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä lapsen huoltolakiin otettiin säännös lapsen oikeudesta tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa (HTL 9 c §). Aikaisemmin tapaamisoikeus voitiin vahvistaa vain lapsen ja tämän vanhemman välille. Edellytyksenä

---

²⁶⁸ HE 88/2018 vp, s. 35–36. Ks. myös Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 204–205.

²⁶⁹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 130.

²⁷⁰ HE 2018/88 vp, s. 36.

²⁷¹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 130–131.

²⁷² HE 2018/88 vp, s. 37.

²⁷³ HE 2018/88 vp, s. 37.

tällaiselle tapaamisoikeudelle on se, että kyseessä on erityisen läheinen henkilö, johon lapsella on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde.²⁷⁴

3.3.2 Tapaamisoikeus lapsen ja vanhemman oikeutena

Tapaamisoikeus käsitetään nykyisin nimenomaisesti lapsen oikeudeksi. Ennen nykyisen huoltolain voimaantuloa oikeus käsitettiin päinvastaisena eli huollosta erotetun vanhemman oikeutena tavata lastaan.²⁷⁵ Tapaamisoikeuden taustalla ovat lapsen perus- ja ihmisoikeudet. Lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklassa turvataan lapsen oikeus ylläpitää suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Vastaava säännös löytyy myös Euroopan Unionin perusoikeuskirjasta, jonka 24 artiklan 3-kohdan mukaan jokaisella lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, jos se ei ole lapsen edun vastaista. Euroopan Unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa puolestaan turvataan lapsen oikeus nauttia turvattua perhe-elämän suojaa, johon tapaamisoikeus kuuluu.

Tapaamisoikeus lapsen oikeutena tarkoittaa sitä, että tuomioistuimen tulee harkitessaan ja punnitessaan tapaamisoikeutta ottaa huomioon ensisijaisesti lapsen etu. Tapaamisia ei tule määrätä lapsen edun vastaisesti. Tapaamisoikeus on siis lapsen perus- ja ihmisoikeus, mutta ei velvollisuus.²⁷⁶ Tämä konkretisoituu erityisesti tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon yhteydessä, sillä täytäntöönpanoon ei voida ryhtyä, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi sitä vastustaa. Myöskään alle 12-vuotiaan lapsen vastustaessa tapaamisia, täytäntöönpanoon ei voida ryhtyä, mikäli lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota (Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (TpL 619/1996) 2.1 §).

Vaikka lapsen huoltolain sanamuodon mukaan tapaamisoikeus on lapsen oikeus, se on toisaalta myös vanhemman oikeus. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa säädetään jokaisen oikeudesta nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta, johon kuuluu

---

²⁷⁴ HE 88/2018 vp, s. 54. Lain esitöiden mukaan tällainen läheinen suhde voisi muodostua esimerkiksi samassa taloudessa asuneeseen isovanhempaan tai sijaisvanhempaan taikka vanhemman avio- tai avopuolisoon.

²⁷⁵ Vuodelta 1975 voimassa olleesta holhoustoimilain 23 a §:ssä tapaamisoikeus katsottiin lapsen huollosta erotetun vanhemman oikeudeksi. Ks. Rautiala: Avioliitto-oikeus, s. 143.

²⁷⁶ Ks. Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 61 ja Hakalehto: Lapsioikeuden perusteet, s. 204. Vrt. kuitenkin Eriksson – Hester: Violent Men as Good-Enough Fathers? s.779–798. Englantilais-ruotsalaisyhteistyössä kritisoidaan sitä, että käytännössä lapsen oikeus tavata väkivaltaista isää näyttäytyy vanhemman oikeutena ja jopa lapsen velvollisuutena.

vanhemman oikeus pitää yhteyttä muualla asuvaan lapseen.²⁷⁷ Perhe-elämän suojan periaate ei ole ehdoton, vaan sitä voidaan rajoittaa esimerkiksi lapsen edun toteuttamiseksi.

Tapaamisoikeus ei myöskään ole vanhemman velvollisuus, eli vanhempi voi kieltäytyä tapaamasta lastaan voimassa olevasta tapaamissopimuksesta huolimatta. Tapaamisoikeus vanhemman oikeutena näyttäytyy siten, että lapsella itsellään ei ole käytettävissään oikeuskeinoja tapaamisten toteuttamiseksi, toisin kuin vanhemmilla. Lapsi ja lähivanhempi eivät voi vaatia tapaamista koskevan ratkaisun täytäntöönpanoa lapsen tapaamisia laiminlyövää vanhempaa kohtaan.²⁷⁸ Tapaamisoikeutta vaativa vanhempi käyttää asiassa omaa puhevaltaansa eikä edusta lasta. Vaikka täytäntöönpanon hakijana onkin vanhempi, pakkotäytäntöönpanoon ryhdytään kuitenkin lapsen intressien vuoksi, ei vanhemman.²⁷⁹ Se, että tapaamisoikeus on lapsen oikeus tarkoittaa siis sitä, että lapsi on tapaamisoikeuden intressisubjekti ja tapaamisoikeutta on käytettävä lapsen etujen mukaisesti.²⁸⁰

3.4 Tapaamisoikeuden toteuttaminen

3.4.1 Tapaamisoikeuden sisältö ja laajuus

Lapsen huoltolaki ei määrittele tapaamisoikeuden konkreettista sisältöä ja laajuutta, vaan päätös tulee tehdä lapsen yksilöllisen edun mukaisesti ja se voidaan räätälöidä juuri kyseiseen tapaukseen sopivaksi. Tapaamisoikeuden vahvistamista arvioitaessa huomiota tulee kiinnittää lapsen ja vanhempien yksilölliseen elämäntilanteeseen, johon vaikuttavat esimerkiksi lapsen ikä, kehitystaso, luonne sekä lapsen aikaisempi yhteydenpito ja suhde etävanhempaan.²⁸¹ Aikaisemmasta vanhemman ja lapsen yhteydenpidosta riippuen tapaamisten on mahdollista järjestää myös portaittain asteittain laajentuen. Tapaamisten alkamis- ja päättymisaikoja määrittäessä tulee ottaa huomioon lapsen arkirytmi ja rutiinit, erityisesti pienten lasten osalta.²⁸² Pienten lasten osalta onkin tärkeämpää, että tapaamisia on usein mutta kestoiltaan lyhyemmän aikaa ja siten, että ne toteutuvat lapselle tutussa ja turvallisessa ympäristössä. Myös vanhempien arkielämällä ja olosuhteilla on merkitystä tapaamisoikeuteen. Vanhempien olosuhteista esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat sekä väkivaltaisuus vaikuttavat

---

²⁷⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut kantaa vanhemman oikeuteen tavata lastaan oikeuskäytännössään. Ks. Pellonpää: Euroopan ihmisoikeussopimus, s. 807–821 ja siinä mainittu oikeuskäytäntö.

²⁷⁸ Ks. KKO 1991:36. Tapauksessa uhkasakkoa ei voitu asettaa lasta tapaavalle vanhemmalle, velvoittamaan tätä noudattamaan tapaamisoikeutta koskevan päätöksen määräyksiä ja ehtoja.

²⁷⁹ Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 61.

²⁸⁰ Helin: Lapsen huolto, s. 137–138.

²⁸¹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 137.

²⁸² Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 137.

merkittävästi tapaamisoikeuden sisällön ja laajuuden arviointiin sekä sen arviointiin, onko tapaamiset ylipäänsä lapsen edun mukaisia.

Usein tapaamiset määrätään vakiintuneen käytännön mukaisesti siten, että lapsi tapaa etävanhempansa joka toinen viikko viikonlopun ajan. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty kritiikkiä kaavamaisia tapaamisratkaisuja kohtaan, sillä tapaamisoikeuden määräämisessä tulisi pyrkiä yksilöllisesti parhaiten toimivaan ratkaisuun.²⁸³ Säännöllisten viikonlopputapaamisten lisäksi voidaan määrätä myös arkitapaamisista. Päätöksessä tulee kiinnittää huomiota myös siihen, miten lapsen tapaamisoikeus järjestetään juhlapyhinä, merkkipäivinä ja loma-aikoina ja miten tapaamisiin kulkeminen ja tapaamisten kustannukset hoidetaan. Vanhempien asuinpaikkojen välisellä etäisyydellä on merkitystä tapaamisten toteutumiseen. Vanhempien asuessa lähellä toisiaan tapaamisista voidaan sopia joustavammin ja useammin tapahtuviksi ja myös arkitapaamiset ovat mahdollisia. Jos vanhemmat puolestaan asuvat kaukana toisistaan, jopa eri maissa, tulee tapaamisissa harkittavaksi harvemmin tapahtuvat mutta pitkäkestoiset tapaamiset ja ohessa yhteydenpito muilla mahdollisilla tavoilla.

Lähtökohtaisesti tuomioistuimen päätös lapsen tapaamisoikeudesta tulee olla tarvittaessa täytäntöönpantavissa.²⁸⁴ Mitä riittävämpi vanhemmat ovat tapaamisoikeuden sisällöstä ja laajuudesta, sitä tarkempi ja yksityiskohtaisempi tuomioistuimen päätöksen on oltava, jotta tulevia riitoja voitaisiin välttää.²⁸⁵

3.4.2 Valvottujen ja tuettujen tapaamisten ja valvottujen vaihtojen määrääminen

Lapsen huoltolain uudistuksen yhteydessä lakiin kirjattiin jo pitkään oikeuskäytännössä noudatettu menettely lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina (HTL 9 b §). Siinä valvontaa edellyttävät tapaamiset jaetaan kolmeen ryhmään: tuettuihin tapaamisiin, valvottuihin tapaamisiin sekä valvottuihin vaihtoihin. Valvonnan muodoista lievin on valvotut vaihdot ja tiukin muoto puolestaan valvotut tapaamiset.

---

²⁸³ Ks. Helin: Lapsen huolto, s. 140, Aaltonen: Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa, s. 60 ja Peuralahti: Lapsen tapaamisoikeus, s. 40–45. Ks. myös Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa, s. 66. Tutkimuksen aineistossa joka toinen tuomioistuimen tapaamisoikeutta koskeva muutosratkaisu koski kaavamaisen tapaamisoikeusratkaisun muuttamista.

²⁸⁴ Ks. Gottberg: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano, s. 66. Ks. myös KKO 2008:69 ja KKO 2004:118.

²⁸⁵ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 132.

Valvonnasta voidaan määrätä joko tuomioistuimen päätöksellä tai sosiaalitoimen vahvistamalla sopimuksella.

Valvotuilla tapaamisilla tarkoitetaan tapaamista, jossa valvoja on koko ajan näkö- tai kuuloyhteydessä vanhemman ja lapsen tapaamisessa. Valvoja on koko ajan samassa tilassa varmistamassa, että tapaamiset sujuvat lapsen kannalta turvallisesti ja asianmukaisesti sekä varmistaa, ettei lasta viedä tapaamisista pois luvatta.²⁸⁶ *Tuetuissa tapaamisissa* valvoja on tapaamisissa paikalla ja käytettävissä, mutta myötävaikutus tapaamisiin on lievempää kuin valvotuissa tapaamisissa eikä valvojan tarvitse olla jatkuvasti näkö- ja kuuloetäisyydellä. Valvoja tukee ja osallistuu tapaamisiin tarpeen mukaisesti, mutta tuen tarve vaihtelee tapauskohtaisesti. Lisäksi valvoja varmistaa, että tapaamiset alkavat ja päättyvät sovitusti.²⁸⁷ *Valvotuissa vaihdoissa* puolestaan tapaamiset aloitetaan ja lopetetaan valvotusti. Valvotuissa vaihdoissa valvojan tehtävänä on huolehtia, että lapset siirtyvät toiselle vanhemmalle sovitun mukaisesti.²⁸⁸

Tapaamisten järjestäminen tuettuina tai valvottuina edellyttää aina lapsen edun kannalta perusteltua syytä.²⁸⁹ Valvonnan lajiin vaikuttaa vanhempien ja lasten yksilöllinen tilanne, sillä eri tilanteissa tarvitaan eritasoista valvontaa. Valvotut vaihdot voidaan määrätä tilanteessa, jossa ongelmia esiintyy lähinnä lapsen tapaamisen alkamisen tai päättymisen yhteydessä, esimerkiksi vanhempien välisenä riitelynä tai väkivaltana. Tapaamiset voidaan määrätä tuetuiksi puolestaan tilanteissa, joissa lapsi tai vanhempi tarvitsee tukea suhteen ylläpitämiseksi tai luomiseksi. Tuettuja tapaamisia määrätään esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsella ja vanhemmalla ei ole entuudestaan läheistä suhdetta tai jos vanhempi on kokematon pienen lapsen hoidossa taikka vanhemman asuinolosuhteet eivät sovellu tapaamisiin. Myös vanhemman mielenterveysongelmat, jotka eivät vaaranna lapsen hyvinvointia sekä vanhempien välinen luottamuspula voivat olla syitä määrätä tapaamiset tuettuina.²⁹⁰

Tapaamiset voidaan määrätä valvottuina vain, jos tapaamisten määrääminen tuettuina ja valvottuina vaihtoina ei riitä turvaamaan lapsen etua. Tällaisissa tilanteissa lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset voivat aiheuttaa fyysisen tai psyykkisen riskin lapsen turvallisuudessa tai lapsi kokee tapaamiset ahdistaviksi ja turvattomiksi, mutta tapaamisten

---

²⁸⁶ HE 88/2018 vp, s. 51.

²⁸⁷ HE 88/2018 vp, s. 51.

²⁸⁸ HE 88/2018 vp, s. 51.

²⁸⁹ HE 88/2018 vp, s. 21.

²⁹⁰ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 179.

katsotaan kuitenkin olevan lapsen edun mukaisia.²⁹¹ Näin voi olla tilanteissa, joissa vanhemmalla on vakavia mielenterveys- tai päihdeongelmia, lapsikaappausuhka, vanhempi on käyttäytynyt väkivaltaisesti tai jos vanhemmalla on lähestymiskielto lapseen. Lisäksi valvotut tapaamiset voivat tulla kyseeseen tilanteissa, joissa tapaava vanhempi manipuloi lasta siten, että se voi aiheuttaa vaaraa lapsen terveydelle ja kehitykselle.²⁹² Yleisimmät syyt tapaamisten määräämiselle valvottuina ovat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhempien riitaisuus sekä vanhemman väkivaltaisuus lasta tai toista vanhempaa kohtaan.²⁹³

Koska tapaamiset voidaan määrätä tuettuina ja valvottuina vain perustellusta syystä, tapaamisia ei tule jatkaa valvottuina tai tuettuina sen pidempään kuin on välttämätöntä.²⁹⁴

Tästä syystä valvotuista tapaamisista tulee pyrkiä siirtymään mahdollisimman nopeasti tuettuihin tapaamisiin tai valvottuihin vaihtoihin ja näistä taas tapaamisiin ilman valvontaa.

Tarkemmin valvottujen ja tuettujen tapaamisten ja valvottujen vaihtojen järjestämisestä säädetään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Lain 27 §:n mukaan lapsen edun niin vaatiessa valvoja voi päättää, ettei tapaamisia aloiteta, vaihtoa ei suoriteta tai keskeyttää tapaamiset.

3.4.3 Tapaamisten epääminen kokonaisuudessaan

Lapsen huoltolain lähtökohtana on, että lapsen oikeus tavata ja pitää yhteyttä muualla asuvaa vanhempansa on lapsen edun mukaista. Tapaamisoikeus ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan tapaamiset voidaan jättää vahvistamatta tilanteissa, joissa tapaamisoikeuden vahvistaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa lapsen edun kanssa.²⁹⁵ Lapsen edun mukaista ei välttämättä ole sen vanhemman tapamainen, joka on ollut väkivaltainen lapsen toista vanhempaa kohtaan tai lasta itseään kohtaan.²⁹⁶ Tapaamisoikeus voidaan poistaa kokonaisuudessaan, jos tapaava vanhempi käyttäytymisellään tai tapaamisia toistuvasti laiminlyömällä vaarantaa selvästi

---

²⁹¹ Aaltonen: Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa, s. 69.

²⁹² Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 179–182.

²⁹³ Ensi- ja turvakotiliiton selvityksen mukaan synä valvottuihin tapaamisiin oli 27 % tapauksista vanhemman päihdeongelma, 14 % tapauksista huoli lähivanhempaan kohdistuvasta väkivallasta ja 13 % tapauksista taustalla oli vanhemman mielenterveysongelmat. Kalavainen: Valvotut tapaamiset lapsen turvana, s. 17.

²⁹⁴ HE 88/2018 vp, s. 52–53.

²⁹⁵ HE 224/1982 vp, s. 16.

²⁹⁶ Hester: One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark, s. 270.

lapsen tasapainoista tunne-elämän kehityksen ja hyvinvoinnin.²⁹⁷ Kynnys tapaamisten epäämiselle on oikeuskäytännössä asetettu korkealle.²⁹⁸

KKO 2007:71. Tapauksessa oli kysymys siitä, voitiinko 7-vuotiaan lapsen ja hänen isänsä välisiä tapaamisia vahvistaa lainkaan. Lapsen isä oli käyttäytynyt suhteen aikana väkivaltaisesti lapsen äitiä kohtaan ja uhannut viedä lapsen entiseen kotimaahansa kasvatettavaksi ja isä oli määrätty laajennettuun lähestymiskieltoon äitiä kohtaan. Isän ja lapsen välille oli aikaisemmin vahvistettu valvotut tapaamiset, jotka aluksi toteutuivat harvakseltaan ja myöhemmin eivät lainkaan osin isästä johtuvista syistä. Isä ja lapsi eivät olleet tavanneet toisiaan neljään vuoteen ja lapsi oli vieraantunut isästään. Lisäksi lapsi vastusti tapaamisia. Korkein oikeus päätyi ratkaisussaan määräämään tapaamiset toteutumaan valvottuina, sillä on lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta tärkeää pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa.

Tapaamisoikeuden epääminen on siis viimesijainen vaihtoehto, jota ennen tulee selvittää, onko lapsen edun mukaiset tapaamiset mahdollista järjestää tuettuina tai valvottuina tapaamisina.²⁹⁹ Tapaamisen epäämisen syitä on oikeuskäytännössä ollut esimerkiksi vakavat mielenterveys- ja päihdeongelmat, lapsen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsikaappaus sekä lapsen toistuva kieltäytyminen tapaamisista. Tapaamisten epäämisten taustalla on usein lapsen tapaamisten vastustaminen eli lapsen mielipiteellä on ollut merkittävä painoarvo asiaa ratkaistaessa.³⁰⁰

Tapaamisoikeuden taustalla on ajatus siitä, että biologinen vanhemmuus on perustavanlaatuinen osa lapsen identiteetin kehitystä.³⁰¹ Tapaamisten epäämisen korkea kynnystä ja biologisen vanhemmuuden tärkeyden korostamista kohtaan on kuitenkin esitetty myös kritiikkiä.³⁰² Tapaamisoikeuden vahvistamisen tilanteissa, joissa on taustalla väkivaltaa, nähdään mahdollistavan väkivallan jatkumisen lapsen tapaamisoikeuden kautta.³⁰³ Vaikka valvotut tapaamiset suojaavatkin lasta tapaamisten ajan, ne eivät silti poista ongelman juurisyytä eli väkivaltaisen vanhemman toimintamallia.³⁰⁴ Lapsen tapaamisoikeutta harkittaessa on syytä huomioida, että kyseessä on lapsen oikeus eikä sen tule muuttua lapsen

²⁹⁷ HE 224/1982 vp, s. 13.

²⁹⁸ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä Kutvonen: Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä lapsiasioissa, s. 293–295.

²⁹⁹ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 191–192.

³⁰⁰ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 194.

³⁰¹ Ks. Forsberg – Pösö: Pelkoa, hämmennystä ja iloa – lapsen asema valvotuissa tapaamisissa, s. 34–35.

³⁰² Ks. Forsberg – Pösö: Pelkoa, hämmennystä ja iloa – lapsen asema valvotuissa tapaamisissa, s. 36–37.

³⁰³ Ks. Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 93 ja Forsberg – Pösö: Pelkoa, hämmennystä, iloa – lapsen asema valvotuissa tapaamisissa, s. 35.

³⁰⁴ Keskinen: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat, s. 320–321.

velvollisuudeksi.³⁰⁵ Tutkimusten perusteella lapsen kannalta on tärkeämpää, että lapsen elämässä ei ole väkivaltaa kuin se, että lapsi on tekemisissä muualla asuvan vanhempansa kanssa.³⁰⁶

---

³⁰⁵ Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 197.

³⁰⁶ Hester: One step forward and three steps back? Children, abuse and parental contact in Denmark, s. 267–267 ja siinä mainitut lähteet.

4 Lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet tutkimusaineistossa

4.1 Lähisuhdeväkivaltaväitteistä yleisesti tutkimusaineistossa

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu käräjäoikeuksien aikavälillä 1.12.2019-31.3.2020 ratkaisemista lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista päätöksistä, joissa on esitetty väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Erikokoisista ja eri puolella Suomea sijaitsevista käräjäoikeuksista toimitettiin yhteensä 150 huoltoriitoja koskevaa ratkaisua, joista tutkimukseen valikoitui 25 tapausta, joissa on esitetty väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Näin ollen empiirinen tutkimusaineisto käsittää yhteensä 25 ratkaisua (n=25). Tässä luvussa tarkoitukseni on tuoda esille, millaisia väitteitä lähisuhdeväkivallasta tutkimusaineistossa on esitetty. Olen tarkastellut ja luokitellut esitetyt väkivaltaväitteet sen perusteella, kuka on ollut väitetty väkivallan tekijä ja kehen väkivalta on väitetysti kohdistunut sekä väkivallan muodon perusteella eli fyysisestä ja henkisestä väkivallasta esitettyihin väitteisiin. Tuon ilmi kuvauksia ja lainauksia aineistossa esitetyistä väkivaltaväitteistä havainnoidakseni tutkittavaa ilmiötä tarkemmin. Tarkastelen väkivaltaväitteitä aluksi fyysisen ja henkisen lähisuhdeväkivallan osalta erikseen ja tämän jälkeen luvussa 4.3.3 tarkastelen väitteiden limittymistä toisiinsa.

On huomioitavaa, että tutkimuksen kohteena on nimenomaisesti osapuolten ilmi tuomat väitteet lähisuhdeväkivallasta, eikä väitteiden todenperäisyyttä ole kaikissa tapauksissa edes mahdollista arvioida. Esitetty näyttö lähisuhdeväkivallasta vaihtelee tapauksittain. Osassa tapauksissa väitteiden taustalla on vahva näyttö, kuten lainvoimainen tuomio pahoinpitelystä ja osassa tapauksissa näyttönä toimii vain osapuolten toisistaan eriävät kertomukset. Tutkimusaineistossa näyttönä lähisuhdeväkivallasta esitettiin rikosilmoituksia ja tuomioita, lastensuojelun asiakirjoja kuten lastensuojeluilmoituksia olosuhdeselvityksiä, raportteja valvotuista tapaamisista sekä turvakotien lausuntoja. Näyttönä esitettiin osapuolten välisiä viestejä ja puheluita. Osapuolten omien kertomusten lisäksi tapauksissa tuodaan esille myös muiden henkilöiden kertomuksia kuten lasten, isovanhempien, vanhempien uusien kumppaneiden, sukulaisten tai naapureiden kertomuksia. Näytön lisäksi kuvaukset lähisuhdeväkivallan muodosta, laadusta, toistuvuudesta ja seurauksista vaihtelivat runsaasti. Lähisuhdeväkivaltatilanteet voivat olla hyvin yksityiskohtaisesti kuvattuja tai tuotu esille varsin ylimalkaisesti viitaten yksinomaan yleiseen väkivaltaisuuteen.

Tutkimuksessa oli havaittavissa väkivaltaisuuden liittyvä moniongelmaisuus. Useissa aineiston tapauksissa lähisuhdeväkivallan ohella vedottiin myös molempien tai toisen vanhemman alentuneeseen kykyyn toimia huoltajana esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmien seurauksensa. Erityisesti miesten väitetyyn fyysiseen lähisuhdeväkivaltaan liittyi usein alkoholi tai muut päihteet ja äitien väitetyn fyysisen väkivallan osalta nostettiin usein esille mielenterveysongelmat. Vaikka näillä väitteillä on merkitystä tuomioistuimen ratkaisuihin, en keskity tutkimuksessa muihin ongelmiin sen enempää, kuin mitä ne tulevat esille väkivalta väitteiden kuvausten yhteydessä.

4.2 Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet tutkimusaineistossa

4.2.1 Fyysisen lähisuhdeväkivallan väitetyt tekijät ja uhrit

Tutkimusaineiston 25 tapauksesta 20 tapauksessa esiintyi väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta. Väitteet fyysisestä lähisuhdeväkivallasta kohdistuivat aineiston tapauksissa eniten isään. Isä oli väitetty tekijä 16 tapauksessa, joissa 12 ainoa väitetty tekijä. Äidin väitettiin olleen fyysisesti väkivaltainen kuudessa tapauksessa ja ainoa tekijä yhdessä tapauksessa. Äidin ja isän ohella fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijäksi esitettiin aineistossa äidin uutta kumppania. Äidin uusi kumppani oli väitetty fyysisen väkivallan tekijä yhteensä neljässä tapauksessa, joista kahdessa ainoa väitetty tekijä.

Taulukko 1. Väitetyn fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijät aineistossa

Tekijä	Tapausten määrä
Vain isä	12
Vain äiti	1
Isä ja äiti	3
Vain äidin uusi kumppani	2
Äiti ja äidin uusi kumppani	1
Äiti, isä ja äidin uusi kumppani	1
Yhteensä	20

Yhdessä aineiston tapauksessa isän äitiä epäiltiin lapsiin kohdistuneista rikoksista, mutta aineistosta ei selvinnyt oliko kysymyksessä lapsiin kohdistunut fyysinen väkivalta. Kahdessa aineiston tapauksessa isän väitettiin olleen fyysisesti väkivaltainen äitiä kohtaan, mutta käytettävissä olevasta aineistosta ei käynyt täysin selväksi, väitettiinkö myös äidin kohdistaneen isään fyysistä väkivaltaa.

Väitetyn fyysisen lähisuhdeväkivallan uhrina oli aineiston tapauksissa tyypillisesti äiti. Fyysisen lähisuhdeväkivallan väitettiin kohdistuneen äitiin yhteensä 15 tapauksessa, joissa yhdeksässä tapauksessa uhrina oli väitetysti vain äiti. Lapsiin fyysisen lähisuhdeväkivallan väitettiin kohdistuneen kymmenessä tapauksessa, joista neljässä väkivalta oli väitetysti kohdistunut vain lapsiin. Isä oli väitetyn fyysisen lähisuhdeväkivallan uhrina kolmessa tapauksessa, mutta aineisto ei sisältänyt yhtään sellaista tapausta, joissa fyysinen lähisuhdeväkivalta olisi väitetysti kohdistunut vain isään.

Taulukko 2. Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden uhrin aineistossa

Tekijä	Tapausten määrä
Vain äiti	9
Äiti ja lapsi/lapset	3
Äiti, isä ja lapsi/lapset	3
Vain lapsi/lapset	4
Vain muu uhri	1
Yhteensä	20

Muu uhri aineistossa on isän koira, johon isän on väitetty kohdistaneen fyysistä väkivaltaa. Yhdessä tapauksessa äidin lisäksi isän väitetyn fyysisen lähisuhdeväkivallan kohteena on ollut isän lapsi aikaisemmasta suhteestaan. Lisäksi aineistossa nousi useissa tapauksissa esille väitteitä muihin kuin lähisuhteessa oleviin henkilöihin kohdistuneesta fyysisestä väkivallasta.

4.2.2 Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet

Lähdin jaottelemaan fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjä väitteitä sen perusteella, kuka on ollut väitetty väkivallan tekijä, ja kehen väkivalta on väitetysti kohdistunut. Aineistossa esiintyneiden väkivaltaväitteiden perusteella jaoin väitteet väkivallan tekijän ja uhrin perusteella neljään kategoriaan: isän äitiin kohdistamaan väkivaltaan, äidin uuden kumppanin äitiin kohdistamaan väkivaltaan, keskinäiseen parisuhdeväkivaltaan sekä lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Tyypillisin aineistossa esitetty väite fyysisestä lähisuhdeväkivallasta oli isän äitiin kohdistama väkivalta, joita esiintyi yhdeksässä tapauksessa. Isien äiteihin kohdistamaa fyysistä väkivaltaa kuvailtiin tyypillisesti varsin epätarkasti viittaamalla yleisesti isän ”väkivaltaisuuteen”, ”parisuhdeväkivaltaan” sekä ”pahoinpitelyyn”. Tyypillisesti väkivalta oli lyömistä ja tönimistä. Yhdessä tapauksessa esitettiin väitteitä isän äitiin kohdistamasta seksuaalisesta väkivallasta (T2). Väkivallan laatua ja seurauksia ei aineiston tapauksissa yleisesti kuvailtu

tarkasti, mutta väkivallan toistuvuus nousi selkeämmin esille. Fyysisen väkivallan kuvailtiin usein olevan jatkuvaa tai yksittäistapaus. Parisuhteen kuvailtiin useassa aineiston tapauksessa päättyneen väkivaltatilanteeseen, jonka seurauksena äiti ja lapset ovat hakeutuneet turvakotiin. Aikuisiin kohdistuvan ja aikuisten välisen väkivallan osalta kuvattiin myös usein sitä, oliko lapset nähneet tai muutoin olleet aistimassa väkivaltatilanteita.

”Parisuhteen päättymiseen liittyi isän humalapäissään käyttämää väkivaltaa äitiä kohtaan”. ”Isä on harjoittanut äitiä kohtaan koko avioliiton ajan henkistä ja fyysistä väkivaltaa.” (T9)

”Äiti on joutunut isän fyysisen ja henkisen väkivallan kohteeksi, ja hän on hakeutunut turvakotiin (pvm.).” (T18)

Äitiin kohdistui fyysistä väkivaltaa myös äidin uuden kumppanin tekemänä. Äidin uuden kumppanin äitiin kohdistama väkivaltaa on kuvailtu saman suuntaisesti kuin isän äitiin kohdistamaa eli tyypillisesti siihen on viitattu vain yleisesti väkivaltaisuutena ja vain harvemmin on tarkasti kuvattu itse väkivaltatekoa.

”Uutena huolenaiheena äidin olosuhteissa on noussut esille äidin uuden puolison alkoholinkäyttö ja (pvm.) tapahtunut uuden puolison väkivaltainen käyttäytyminen (äitiä) kohtaan viikonloppuna, jolloin kaikki lapset olivat olleet äitinsä luona.” (T5)

”Ensihoitoyksikölle äiti on kertonut miehen kohdistavan häneen sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa. Lapsen väkivaltaa ei ole äidin mukaan kohdistettu.”

”Lastensuojeluilmoituksesta, joka koskee tapahtumaa (pvm.) ilmenee, että äiti on soittanut hätäkeskukseen ja ilmoittanut aviopuolisonsa käyneen hänen kurkkuunsa kiinni. Lapsi on ilmoituksen mukaan ollut nukkumassa.” (T6)

Keskinäiseksi parisuhdeväkivallaksi luokittelin aineistossa sellaiset tapaukset, joissa on esitetty väitteitä molempien vanhempien toisiinsa kohdistamasta tai vanhemman ja vanhemman uuden kumppanin toisiinsa kohdistamasta fyysisestä väkivallasta. Aineiston kolmessa tapauksessa esitettiin väitteitä isän ja äidin toisiinsa kohdistamasta fyysisestä väkivallasta ja yhdessä äidin ja äidin uuden kumppanin keskinäisestä fyysisestä väkivallasta.

”(Äidin) mukaan parisuhde (isän) kanssa oli päättynyt tilanteeseen, jossa he olivat molemmat käyttäytyneet väkivaltaisesti toisiaan kohtaan.” (T23)

Väitteitä lapsiin kohdistuvasta fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esiintyi aineiston 11 tapauksessa. Lapsiin kohdistuvan fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijäksi esitettiin useimmiten

joko vain isää tai vain äitiä. Lisäksi lapsiin kohdistuvan fyysisen väkivallan tekijäksi esitettiin sekä isää että äitiä, vain äidin uutta kumppania sekä äitiä ja äidin uutta kumppania.

Taulukko 3. Lapsiin kohdistuvan fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijät aineistossa

Tekijä	Tapausten määrä
Vain isä	5
Vain äiti	3
Isä ja äiti	1
Vain äidin uusin kumppani	1
Äiti ja äidin uusi kumppani	1
Yhteensä	11

Aineiston tapauksissa lapsiin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa kuvailtiin yleisesti yksityiskohtaisemmin kuin vanhempiin kohdistuvaan väkivaltaan, mutta aineistossa oli myös tapauksia, joissa lapsiin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa kuvailtiin yleisesti ”pahoinpitelynä” ja ”fyysisenä kurittamisena”. Aineistossa väitteet lapsiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta koskivat lapsen nipistämistä, tukistamista, läpsimistä, vauvan ravistamista, suun pesemistä saippualla, lyömistä sekä potkimista. Lapsiin kohdistuvalla fyysisellä väkivallalla oli usein taustallaan lapsen kasvatuksellinen tarkoitus eli kuritusväkivalta. Näissä tapauksissa väkivalta oli tyypillisesti suhteellisen lievää.

”(Isä) on huolissaan kasvatustarpeista äidin luona saatuaan tietää uuden puolison pesseen (lapsen) suun saippualla.” (T5)

”(Lapsi) on myös kertonut saavansa luunappeja sekä (äidiltä) että tämän avopuolisolta.” (T23)

Aineistossa esiintyi väitteitä myös muussa kuin kasvatustarkoituksessa lapseen kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta. Tällöin väkivallan kuvailtiin usein olleen vakavampaa ja väkivaltaa kuvailtiin useammin nimikkeellä pahoinpitely. Vakavimmillaan lapsiin kohdistuvan väkivallan kuvattiin olleen lyömistä, läimimistä ja potkimista. Väitetystä lapsiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta oli aineiston tapauksissa usein tehty rikosilmoitus, joka huoltoriidan ollessa vireillä oli saatettu päättää aiheettomana, olla edelleen tutkinnassa tai siirtynyt syyteharkintaan ja muutamissa tapauksissa taustalla oli lainvoimainen tuomio pahoinpitelystä. Myös lapsiin kohdistuvaan fyysiseen väkivaltaan viitattiin osassa tapauksissa yleisesti väkivaltaisuutena eikä väkivaltatekoja kuvailla.

”(Äidistä) oli tehty rikosilmoitus (pvm.) sen käsittäessä lapsiin kohdistuneen pahoinpitelyepäilyn.” ”(Lapsen) syntymän jälkeen (isä) oli puuttunut sellaisiin tilanteisiin, kun (äiti) oli ravistellut (lasta), oli ollut luunappeja tai käsille läimimistä.” (T16)

”Avioliiton aikana (isä) on lyönyt (äitiä) ja lapsia toistuvasti.” (T24)

”Lastensuojelussa on (vuoden) aikana kerran jouduttu käsittelemään tilannetta, jossa isä on lyönyt lasta, koska isän kertoman mukaan lapsi oli ensin lyönyt isää.” (T25)

Aineistossa esiintyi myös väitteitä isän muihin kuin äitiin tai huoltoriidan kohteena olleisiin lapsiin kohdistuneita väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta, jotka kuitenkin on nostettu tavalla tai toisella esille tuomioistuimen ratkaisuisissa. Tapauksessa T9 isä oli tuomittu myös aikaisemmasta suhteesta syntyneen pojan pahoinpitelystä. Tapauksessa T17 puolestaan isä oli tuomittu rangaistukseen käyttäytyttyään väkivaltaisesti entistä avovaimoaan ja heidän yhteisiä lapsiaan kohtaan ja isä oli määrätty laajennettuun lähestymiskieltoon heitä kohtaan. Tapauksessa T7 nostettiin esille isän käyminen kiinni koiraansa, josta isä oli tuomittu lievästä eläinsuojelurikoksesta. Lisäksi aineistossa oli tapauksia, joissa isällä oli lisäksi tuomioita väkivaltarikoksista, jotka olivat kohdistuneet perheen ulkopuolisiin henkilöihin.

4.3 Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet tutkimusaineistossa

4.3.1 Henkisestä väkivallasta, sen tekijöistä ja uhreista yleisesti

Tutkimusaineiston 25 tapauksesta 21 tapausta sisälsi väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Henkistä lähisuhdeväkivaltaa sisältävät väitteet olivat huomattavasti hankalampia seulottavia tutkimusaineistosta verrattuna väitteisiin fyysisestä lähisuhdeväkivallasta. Henkisen väkivallan muotoja on monia, ja ne ovat usein kytköksissä myös fyysiseen väkivaltaan. Joissain aineiston tapauksissa ei ollut täysin selvää tarkoitettiin ko väkivaltaisuudella fyysistä vai henkistä väkivaltaa vaiko molempia. Tutkimukseen valikoitui lopulta henkisen lähisuhdeväkivallan osalta ne tapaukset, joissa esitettiin väitteitä nimenomaisesti henkisestä väkivallasta. Lisäksi aineistoon valikoitui sellaiset tapaukset, joissa esitettiin väitteitä väkivallalla uhkaamisesta, vieraannuttamisesta, tapaamisoikeuden käyttämättä jättämisestä sekä vainoamisesta. Sisällytin aineistoon myös tapaukset, joissa muiden väkivaltaväitteiden ohella vedottiin myös lapsikaappaukseen tai sillä uhkaamiseen sekä perusteettomien rikosilmoitusten ja lastensuojeluilmoitusten tekoon. Lisäksi yhdessä

tapauksessa esitettiin väitteitä kodin ikkunoiden rikkomisesta, jonka luokittelin aineistossa henkiseksi lähisuhdeväkivallaksi.

Tutkimusaineistossa väitteet henkisestä lähisuhdeväkivallasta jakautuivat huomattavasti tasaisemmin isän ja äidin kesken verrattuna väitteisiin fyysisestä lähisuhdeväkivallasta. Kuudessa tapauksessa väitetty henkisen lähisuhdeväkivallan tekijä oli vain isä ja viidessä vain äiti. Äiti ja isä oli väitetyjä tekijöitä tutkimusaineiston kuudessa tapauksessa. Yhdessä tapauksessa henkisen lähisuhdeväkivallan tekijäksi esitettiin vain äidin uutta kumppania. Lisäksi yhdessä tapauksessa henkisen lähisuhdeväkivallan tekijäksi esitettiin sekä isää että isän uutta kumppania. Fyysisen lähisuhdeväkivallan osalta isän uuteen kumppaniin ei kohdistunut yhtään väitteitä väkivaltaisuudesta.

Taulukko 4. Väitteet henkisen lähisuhdeväkivallan tekijöistä aineistossa

Tekijä	Tapausten määrä
Vain isä	6
Vain äiti	5
Isä ja äiti	6
Isä ja isän uusi kumppani	1
Vain äidin uusi kumppani	1
Yhteensä	21

Tarkastellessa henkisen lähisuhdeväkivallan väitetyjä uhreja, tulkitsin vieraannuttamisen uhriksi sekä lapsen että lapsesta vieraannutettavan vanhemman. Näin tarkasteltuna yleisimmin henkisen lähisuhdeväkivallan väitettynä uhrina olivat sekä isä, äiti että lapset. Isä ja lapset olivat väitetyjä uhreja viidessä tapauksessa ja äiti ja lapset puolestaan neljässä tapauksessa. Vain äidin väitettiin olleen henkisen lähisuhdeväkivallan uhrina viidessä tapauksessa ja vain isän yhdessä.

Taulukko 5. Henkisen lähisuhdeväkivallan väitetyt uhrin aineistossa

Uhri	Tapausten määrä
Vain äiti	5
Vain isä	1
Äiti ja lapsi/lapset	4
Isä ja lapsi/lapset	5
Äiti, isä ja lapsi/lapset	6
Yhteensä	21

Muita väitetyin henkisen lähisuhdeväkivallan uhreja oli tapauksessa T4 äidin ja lapsen lisäksi koko äidin uusi perhe. Tapauksessa T8 äiti oli väitetyistä kohdistanut henkistä väkivaltaa isän lisäksi isän uutta kumppania kohtaan. Tapauksessa T10 äidin väitettiin kohdistaneen henkistä väkivaltaa isän ohella isän sukulaisia kohtaan. Tarkastelen seuraavaksi henkisen lähisuhdeväkivallan muotoja tapauksissa.

4.3.2 Henkisen lähisuhdeväkivallan muodot aineistossa

Aineiston tapauksissa nousi esille väitteitä henkisen lähisuhdeväkivallan eri muodoista. Yleisin väite henkisestä lähisuhdeväkivallasta koski vieraannuttamista. Muita usein aineistossa nousseita väitteitä olivat väitteet uhkailusta sekä väitteet yleisesti henkisestä väkivallasta ilman tarkempaa kuvailua sen ilmenemistavasta. Lisäksi aineistossa esitettiin väitteitä rikosilmoitusten ja lastensuojeluilmoitusten tekemisestä kiusaamistarkoituksessa sekä väitteitä lapsikaappauksesta ja sillä uhkaamisesta. Yksittäisinä tapauksina aineistossa esiintyi henkisen lähisuhdeväkivallan muotona väitteitä tapaamisoikeuden käyttämättä jättämisestä, vainoamisesta sekä kodin ikkunoiden rikkomisesta.

Vieraannuttaminen oli aineistossa yleisin väite henkisestä lähisuhdeväkivallasta, jota esiintyi aineiston neljässätoista tapauksessa. Vieraannuttamista kuvailtiin aineistossa tyypillisesti lapsen tapaamisoikeutta koskevien määräysten noudattamatta jättämisenä, myötävaikutuksen puutteena lapsen ja etävanhemman suhteessa, tapaamisten ja yhteydenpidon estämisenä sekä toisen vanhemman mustamaalaamisena lapselle. Yhdessä tapauksessa äiti vaati isältä rahaa ehtona tapaamisten toteutumiselle (T13). Osassa aineiston tapauksissa lapsi oli jo vieraantunut vanhemmastaan. Vieraannuttamisväitteet kohdistuivat eniten äitiin, jonka väitettiin olevan vieraannuttaja aineiston kymmenessä tapauksessa. Isän puolestaan väitettiin vieraannuttavan lapsia äidistään neljässä tapauksessa. Isän ohella isän uusi kumppani oli väitetty vieraannuttaja yhdessä tapauksessa ja äidin ohella äidin äiti yhdessä tapauksessa. Vanhemman ohella vieraannuttamisen väitettiin useissa aineiston tapauksissa kohdistuvan myös vieraannutettavan vanhemman sukulaisiin.

”Äiti ei ole kyennyt noudattamaan lapsen tapaamisoikeutta koskevia määräyksiä ja myötävaikuttamaan tapaamisten toteutumiseen lapsen edun ja määräysten mukaisesti. Äiti ei kykene ymmärtämään lapsen ja isän välisten myönteisten tapaamisten ja yhteiselon tärkeyttä ja siten lapsen etua. Äidin pyrkii perusteettomasti eristämään lapsen isästä tai ainakin minimoimaan lapsen ja isän väliset tapaamiset. Pitkään jatkuneet rajalliset lapsen ja isän väliset tapaamiset vieraannuttavat lapsen isästä ja (maa) asuvasta lapsen sisarpuolesta.” (T2)

”(Äiti) vieraannuttaa lasta isästä puheillaan, estämällä puhelinyhteydenpidon ja rajoittamalla isätapaamisia.” (T15)

Vieraannuttamisen jälkeen yleisin väite henkisestä lähisuhdeväkivallasta oli väkivallalla uhkaaminen ja uhkailu. Tällaisia väitteitä esitettiin aineiston seitsemässä tapauksessa. Uhkailu oli tyypillisesti tappamisella tai yleisesti väkivallalla uhkaamista. Aineistossa esiintyi tapauksia, joissa isälle oli määrätty lähestymiskielto äitiä tai sekä äitiä että lapsia kohtaan väkivallan uhan takia. Kaikissa aineiston tapauksissa väitettyjä uhkauksia on esittänyt isä ja niiden kohteena on ollut joko vain äiti tai sekä äiti että lapset. Lukuun ottamatta yhtä tapausta, kaikki tappamisella uhkailut ovat kohdistuneet äitiin. Yhdessä tapauksessa isä uhkasi tappaa äidin muut lapset.

”Isä on myös uhannut tappaa äidin ja isälle on tuomittu lähestymiskielto.” (T1)

”Äiti ja lapsi pelkäävät isää, joka on uhannut lasta, äitiä ja äidin perhettä väkivallalla sekä lapsen viemisellä vastoin lapsen tahtoa kodistaan.” ”(Äiti) on joutunut hakemaan lähestymiskieltoa perheensä suojaksi, koska (isä) on uhannut tappaa hänen pienemmät lapsensa ja viedä (lapsen) pois Suomesta. (Isä) on muun muassa rikkonut (äidin) kodin ikkunoita.” (T4)

Henkisen lähisuhdeväkivallan osalta oli myös tyypillistä viittaaminen henkiseen väkivaltaan yleisesti avaamatta tarkemmin, millaisesta henkisestä väkivallasta on ollut kyse. Aineistossa esiintyi henkisen lähisuhdeväkivallan osalta väitteitä myös kokonaisvaltaisesta kontrolloinnista, perusteettomien rikosilmoitusten ja lastensuojeluilmoitusten tekemistä, vainoamisesta ja lähestymiskiellon rikkomisesta sekä yhdessä tapauksessa taloudellista ja sosiaalista väkivaltaa. Lisäksi yhdessä tapauksessa henkisen väkivallan muotona esitettiin tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen tilanteessa, jossa isä ei ollut tullut sovittuihin tapaamisiin (T21).

”(Isä) on harjoittanut häntä kohtaan koko avioliiton ajan henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Fyysiseen väkivaltaan on liittynyt alkoholinkäyttö, sen sijaan henkistä väkivaltaa on käytetty muutoinkin.” (T9)

”(Isän) toiminta perheessä oli ollut kokonaisvaltaisesti alistavaa ja kontrolloivaa.” (T15)

”Äiti kuitenkin tekee isästä ja tämän puolisoista rikos- ja lastensuojeluilmoituksia ja mustamaalaa isää lapselle. Oikeudessa on todettu lainvoimaa vailla olevalla ratkaisulla, että äiti on vainonnut isää ja hänen puolisoaan.” (T8)

Myös lapsikaappaus ja sillä uhkaaminen nousivat aineistossa esille, vaikka lapsikaappaukset eivät varsinaisesti olleet tutkimuksen kohteena. Sisällytin kuitenkin lapsikaappaukset aineistoon, jos tapauksessa oli viitteitä myös muista lähisuhdeväkivallan muodoista. Lapsikaappaus oli tapahtunut yhdessä aineiston tapauksessa ja siitä oli annettu lainvoimainen tuomio (T2). Yhdessä tapauksessa puolestaan väitettiin toisen vanhemman uhanneen viedä lapset pois maasta laittomasti (T24). Yhdessä tapauksessa puolestaan ei ollut varsinaisesti kyse lapsikaappauksesta, sillä ulkomaille lapsen kanssa muuttanut vanhempi oli lapsen yksinhuoltaja. Huoltajuusriita on kuitenkin ollut samanaikaisesti vireillä Suomessa (T18).

4.4 Henkisen ja fyysisen lähisuhdeväkivallan välinen suhde

Useissa aineiston tapauksissa esiintyi väitteitä sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Osassa tapauksissa väitteet olivat kytköksissä toisiinsa ja näiden erottaminen toisistaan oli vaikeaa, jopa mahdotonta. Usein väkivaltaan viitattiin yleisesti väkivaltaisuutena, jolloin jäi osin epäselväksi, tarkoitettiinko väkivaltaisuudella fyysistä vai henkistä väkivaltaa vaiko molempia. Valtaosassa tapauksista esitettiin väitteitä sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta.

Taulukko 6. Tapauksissa esitetyt väitteet fyysisestä ja henkisestä lähisuhdeväkivallasta

Väkivallan muoto	Tapausten määrä
Vain fyysistä väkivaltaa	4
Vain henkistä väkivaltaa	6
Fyysistä ja henkistä lähisuhdeväkivaltaa	15
Yhteensä	25

Aineistoa analysoidessa kiinnitin erityistä huomiota fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden suhteeseen väkivallalla uhkaamiseen ja vieraannuttamisväitteisiin. Väkivallalla uhkailua esiintyi tutkimusaineiston seitsemässä tapauksessa, joissa kaikissa väitetty uhkailija oli isä ja uhrina äiti, äiti ja lapset ja yhdessä tapauksessa muut äidin perheenjäsenet. Näistä tapauksista viidessä isä oli uhkailun lisäksi väitetysti kohdistanut fyysistä väkivaltaa äitiin tai äitiin ja lapsiin. Yhdessä tapauksessa ei tullut yksiselitteisesti ilmi, oliko isä uhkailun lisäksi kohdistanut äitiin myös fyysistä väkivaltaa, mutta isä oli tuomittu lukuisista väkivaltarikoksista ja isä oli määrätty lähestymiskielto äitiä kohtaan väkivallan uhan vuoksi. Yhdessä tapauksessa äitiä uhannut isä oli kohdistanut fyysistä väkivaltaa entistä avovaimoan ja heidän yhteisiä lapsiaan kohtaan. Kaikki aineiston

tapaukset, joissa esitettiin väitteitä uhkailusta, sisälsivät myös väitteitä uhkailijan fyysisestä väkivaltaisuudesta joko lähisuhteissa oleviin henkilöihin tai ulkopuolisiin.

Aineiston tapauksista nousi myös esille väitetyn fyysisen lähisuhdeväkivallan suhde vieraannuttamisväitteisiin. Neljästätoista vieraannuttamisväitteitä sisältävistä tapauksista kahdeksassa toisen tai molempien vanhemman väitettiin käyttäytyneen fyysisesti väkivaltaisesti ja fyysisen väkivallan uhrin puolestaan väitettiin vieraannuttavan lasta toisesta vanhemmastaan. Näistä tapauksista viidessä väitetty fyysisen väkivallan tekijä oli isä ja vieraannuttaja äiti. Kahdessa tapauksessa sekä äitiin että isään kohdistui väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta ja toisessa lisäksi äidin uuteen kumppaniin. Molemmissa tapauksissa isä oli väitetty vieraannuttaja. Lisäksi yhdessä tapauksessa äidin väitettiin käyttäytyneen fyysisesti väkivaltaisesti ja isän vieraannuttavan lapsia äidistään.

4.5 Tulkintoja ja havaintoja lähisuhdeväkivaltaväitteistä aineistossa

Käräjäoikeuksien 150 huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista ratkaisuista 25 tapausta piti sisällään väitteitä lähisuhdeväkivallasta eli noin 16,7 % tapauksista.

Väkivaltaväitteitä sisältävien riitojen prosenttiosuus on korkeampi, mitä aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, sillä Auvisen huoltoriitoja koskevassa tutkimuksessa väitteitä väkivallasta vähän esiintyi vähän yli 10 % tapauksista.³⁰⁷ Eroa selittää osittain se, että tutkimuksessani lähisuhdeväkivaltaan laskettiin myös henkinen väkivalta, kun taas Auvisen tutkimuksessa oli mukana vain väitteet fyysisestä väkivallasta. Lisäksi laajentamalla väkivallan tekijöitä ja uhreja lähisuhdeväkivaltaan tutkimuksessani oli mukana myös vanhempien uusien kumppanien tekemä väkivalta, kun Auvisen ja Hautasen tutkimuksissa tutkimus oli rajattu vanhempien väliseen väkivaltaan ja vanhempien lapsiin kohdistamaan väkivaltaan.

Aineistossa fyysisen lähisuhdeväkivallan väitetty tekijä oli useimmin isä ja isän väitetyn fyysinen väkivallan uhri äiti. Lapsiin kohdistuvan fyysisen lähisuhdeväkivallan osalta tekijäksi väitettiin äitiä ja isää lähes yhtä usein. Tutkimusaineiston tapauksissa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa kuvailtiin huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin aikuisiin kohdistuvaa ja aikuisten välistä väkivaltaa. Henkisen lähisuhdeväkivallan osalta väitetyt tekijät jakautuivat tasaisemmin äidin ja isän välillä, mutta henkisen lähisuhdeväkivallan

---

³⁰⁷ Ks. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 275.

muotojen osalta oli eroja väitetyssä tekijässä. Aineiston tapauksissa väkivallalla uhkaaja oli poikkeuksetta lasten isä, kun taas äitiin kohdistui selvästi enemmän väitteitä vieraannuttamisesta verrattuna isään.

Aineiston tapauksissa valtaosassa esitettiin väitteitä sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Tämä tukee aikaisempia tutkimustuloksia siitä, että fyysinen ja henkinen väkivalta tyypillisesti kietoutuvat toisiinsa.³⁰⁸ Aineiston tapauksissa väitteisiin väkivallalla uhkaamisesta sisältyi jokaisessa tapauksessa myös väitteitä jonkinlaisesta fyysisestä väkivaltaisuudesta, joko lähisuhteessa olevaan henkilöön kohdistuvaa tai ulkopuoliseen. Aineiston tapauksista noin puolissa vieraannuttamisväitteitä sisältävissä tapauksissa esitettiin väitteitä toisen vanhemman fyysisestä väkivaltaisuudesta.

---

³⁰⁸ Ks. Kaitue - Noponen – Slåen: Yleistä muttei yksityistä s. 21 ja Piispa: Parisuhdeväkivalta, s. 56. Naisuhritutkimuksen mukaan väkivallalla uhkailu on tyypillisintä niissä suhteissa, joissa mies on käyttänyt fyysistä väkivaltaa pitkään ja väkivalta on jatkuvaa.

5 Tutkimusaineiston huoltoriitojen lopputulokset

5.1 Taustatietoa aineiston huoltoriidoista

Tässä luvussa tarkoitukseni on tuoda esille tietoa aineiston huoltoriitojen taustoista sekä tuomioistuimen päätöksistä huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden osalta. Tutkimuksessa kaikki huoltoriidat ovat tulleet vireille tuomioistuimissa joko lapsen äidin tai isän hakemuksesta. Tutkimusaineistossa vanhempien väliset huoltoriidat kohdistuivat lapsen huoltomuotoon, asuinpaikkaan ja tapaamisoikeuteen. Vanhempien väliset erimielisyydet voivat kohdistua näihin kaikkiin tai vain osaan. Tutkimusaineiston tapauksista huoltoriidan kohteena oli lapsen huolto 56 % tapauksista, lapsen asuminen 60 % tapauksista ja tapaamisoikeus 88 % tapauksista.³⁰⁹

Suurin osa aineiston tapauksista koski aiemmin annetun sopimuksen tai päätöksen muuttamista, sillä 68 % aineiston tapauksista olivat muutosratkaisuja ja 32 % puolestaan ensiratkaisuja.³¹⁰ Ensiratkaisulla tarkoitetaan sitä, ettei lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta ole aikaisemmin annettu tuomioistuimen päätöstä tai sosiaalitoimen vahvistamaa sopimusta. Muutosratkaisulla taas tarkoitetaan tuomioistuimen antaman päätöksen tai sosiaalitoimen vahvistaman sopimuksen muuttamista (HTL 12 §). Hieman yli puolessa aineiston tapauksista tuomioistuin oli antanut väliaikais määräyksen.³¹¹

Olosuhdeselvitys puolestaan oli kahta tapausta lukuun ottamatta pyydetty kaikissa aineiston tapauksissa.³¹²

Lapsen vanhempien välisen konfliktin taso vaihteli aineistossa tapauskohtaisesti.

Väkivaltaväitteitä sisältävistä huoltoriidoista enemmistö tapauksista oli luokiteltavissa patologisoituneiksi riidoiksi ja näiden riitojen osuus aineistosta oli 52 %. Psykososiaalisia riitoja puolestaan oli aineiston tapauksista 28 % ja tasapeliriitoja 20 %.³¹³

³⁰⁹ Tutkimusaineiston 25 tapauksesta 14 koski lapsen huoltoa, 16 lapsen asumista ja 22 lapsen tapaamisoikeutta.

³¹⁰ Ensiratkaisusta oli kysymys aineiston kahdeksassa tapauksessa ja muutosratkaisusta 17 tapauksessa.

³¹¹ Väliaikais määräys annettu tutkimusaineiston 14 tapauksessa (56 %).

³¹² Tuomioistuin ei toisessa tapauksessa pitänyt olosuhdeselvityksen laatimista tarpeellisena erikseen Suomessa, sillä olosuhdeselvitystä vastaava selvitys oli jo aikaisemmin laadittu ulkomailla käydyn huoltoriidan yhteydessä (T2). Toisen tapauksen osalta tuomioistuin ei ratkaisussaan perustellut, miksi olosuhdeselvitystä ei pyydetty. Kärjääoikeus oli kuitenkin muutamaa kuukautta aiemmin antanut ratkaisun tapaamisoikeuden osalta, joten on mahdollista, että sen yhteydessä oli hankittu olosuhdeselvitys (T19).

³¹³ Aineiston 25 tapauksesta 13 oli luokiteltavissa patogosoituneiksi riidoiksi, 7 psykososiaalisiksi riidoiksi ja 5 tasapeliriidoiksi. Ks. lisää huoltoriitojen riitatyypeistä luku 2.3.

5.2 Tuomioistuimen päätökset

5.2.1 Tuomioistuimen päätös huoltomuodosta

Tutkimusaineistossa oli 14 tapausta, joissa vanhempien välisen riidan kohteena oli lapsen huoltomuoto. Tutkimusaineistossa osapuolet vaativat ensisijaisesti joko molemmat yksinhuoltoa tai toinen vanhemmista yksinhuoltoa ja toinen yhteishuoltoa. Yhdessä tapauksessa toinen vanhemmista vaati yhteishuoltoa työnjakomääräyksen ja yhdessä tapauksessa puolestaan vanhempien lapsille vaadittiin eri huoltomutoja. Puolessa aineiston tapauksista tuomioistuin määräsi yksihuollon äidille, kahdessa tapauksessa yksinhuollon isälle ja neljässä tapauksissa vanhemmille yhteishuollon. Yhdessä tapauksessa osa lapsista määrättiin yhteishuoltoon ja osa yksinhuoltoon. Tutkimusaineistossa ei ollut yhtään tapausta, joissa tuomioistuin olisi määrännyt yhteishuollon työnjakomääräyksen erimielistä olevien vanhempien välille. Huollosta erotetulle vanhemmalle määrättiin tiedonsaantioikeus seitsemässä tapauksessa ja tiedonsaantioikeutta ei myönnetty yhdessä tapauksessa.

Aineiston neljästätoista huoltomuotoa koskevasta riidasta kymmenessä esitettiin väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta. Kun väitetty fyysinen lähisuhdeväkivalta oli isän tekemää, tuomioistuin päätyi huoltomuodon osalta yksinhuoltoon äidille kuudessa tapauksessa, yhteishuoltoon yhdessä tapauksessa ja yhdessä tapauksessa isän yksinhuoltoon. Äidin ollessa väitetty fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijä yhdessä tapauksessa, osa lapsista määrättiin äidin yksinhuoltoon ja yksi vanhempien yhteishuoltoon. Kun väitetty tekijä oli äidin uusi kumppani, vanhemmille määrättiin yhteishuolto.

Taulukko 7. Tuomioistuimen ratkaisu huoltomuodosta, kun taustalla on väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta

Tekijä	Yhteishuolto	Yksinhuolto äidille	Yksinhuolto isälle	Yhteishuolto/yksinhuolto	Yhteensä
Vain isä	1	6	1		8
Vain äiti				1	1
Äidin uusi kumppani	1				1
Yhteensä	2	6	1	1	10

Kahdessaatoista huoltomuotoa koskevassa riidassa esitettiin väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Kun väitetty henkisen lähisuhdeväkivallan tekijä oli vain isä, tuomioistuin määräsi äidille yksinhuollon neljässä tapauksessa, yhdessä yhteishuollon ja yhdessä tapauksessa kolme lapsista määrättiin äidin yksinhuoltoon ja yksi lapsista

yhteishuoltoon. Kun väitetty henkisen lähisuhdeväkivallan tekijä oli vain äiti, kahdessa tapauksessa tuomioistuin päätyi ratkaisussaan äidin yksinhuoltoon ja yhdessä yhteishuoltoon. Kun sekä äitiä että isää väitettiin henkisen väkivallan tekijäksi, tuomioistuin määräsi äidille yksinhuollon yhdessä tapauksessa ja kahdessa isälle.

Taulukko 8. Tuomioistuimen ratkaisu huoltomuodosta, kun taustalla on väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta

Tekijä	Yhteishuolto	Yksinhuolto äidille	Yksinhuolto isälle	Yhteishuolto/yksinhuolto	Yhteensä
Vain isä	1	4		1	6
Vain äiti	1	2			3
Isä ja äiti		1	2		3
Yhteensä	2	7	2	1	12

Yksinhuolto on määrätty aineiston tapauksissa selvästi useammin äidille niin henkisiä kuin fyysisiä lähisuhdeväkivaltaväitteitä sisältävissä tapauksissa. Erityisesti isästä esitetyillä väkivaltaväitteillä näyttäisi olevan aineiston perusteella merkitystä huoltomuodon valintaan. Äidistä esitetyillä väittämillä ei vaikuttaisi olevan yhtä selvää yhteyttä huoltomuodon lopputulokseen ratkaisuisissa. Kun äiti on ollut väitetty fyysisen väkivallan tekijä, osa lapsista on määrätty äidin yksinhuoltoon ja yksi lapsista yhteishuoltoon. Kun äiti on ollut väitetty henkisen lähisuhdeväkivallan tekijä, yhdessä tapauksessa on päädytty lapsen yhteishuoltoon ja kahdessa äidin yksinhuoltoon. Toisaalta taas aineiston kolmessa tapauksessa, jossa esitettiin sekä äidin että isän olleen henkisesti väkivaltaisista, kahdessa tapauksessa isälle määrättiin yksinhuolto ja yhdessä äidille.

5.2.2 Tuomioistuimen päätös lapsen asuinpaikasta

Lapsen asuinpaikka oli huoltoriidan kohteena aineiston kuudessatoista tapauksessa. Lapset asuivat äitinsä luona aineiston kahdeksassa tapauksessa, joissa isä vaati lasten asuinpaikan muuttamista luokseen ja kuudessa aineiston tapauksessa lapset asuivat isänsä luona ja äiti vaati lapsia asumaan luokseen. Lisäksi aineistossa oli kaksi vuoroasumista koskevaa tapausta, jossa molemmat vanhemmat vaativat vuoroasumisen päättämistä ja lasta asumaan luokseen. Osassa tapauksissa lapsen asuinpaikasta ei ollut aikaisemmin annettu päätöstä, mutta lapsi tosiasiansa asui toisen vanhemman luona tai lapsen asuinpaikasta oli annettu väliaikainen määräys. Lähisuhdeväkivaltaväitteitä sisältävistä tapauksista tuomioistuin määräsi lapset asumaan äidin luokse yhdeksässä tapauksessa ja isän luokse kuudessa tapauksessa eli äidin

luokse hieman useammin kuin isän luokse. Aineistossa ei ollut yhtäkään tapausta, jossa tuomioistuimien olisi määrännyt lapsen asumisen toteutettavaksi vuoroasumisena.

Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettiin väitteitä kahdessa tapauksessa, jossa vanhempien välillä oli erimielisyyttä lapsen asuinpaikasta. Näistä tapauksista tuomioistuin määräsi lapsen asumaan äidin luokse kahdeksassa tapauksessa ja isän luokse neljässä tapauksessa. Isän ollessa väitetty fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijä, lapset määrättiin asumaan äidin luokse viidessä tapauksessa ja isän luokse yhdessä tapauksessa. Äidin ollessa väitetty fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijä, lapset määrättiin asumaan äidin luokse. Kun väitteitä fyysisestä väkivaltaisuudesta kohdistui sekä isään että äitiin, lapset määrättiin yhtä usein kummankin vanhemman luokse asumaan. Väitetyn tekijän ollessa äidin uusi kumppani, lapset määrättiin asumaan isän luokse.

Taulukko 9. Tuomioistuimen päätös lapsen asuinpaikasta, kun taustalla on väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta

Tekijä	Äidin luokse	Isän luokse	Yhteensä
Vain isä	5	1	6
Vain äiti	1		1
Äiti ja isä	1	1	2
Äidin uusi kumppani	1	1	2
Äiti, isä ja äidin uusi kumppani		1	1
Yhteensä	8	4	12

Asuinpaikkaa koskevilla erimielisyyksillä taustalla oli väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta aineiston kolmessa tapauksessa. Näistä tapauksista kahdeksassa lapsen määrättiin asumaan äidin luokse ja viidessä isän luokse. Vain isän ollessa väitetty tekijä, lapset on määrätty asumaan äidin luokse kolmessa tapauksessa ja yhdessä isän. Kun väitetty tekijä on ollut äiti, lapset on kolmessa tapauksessa määrätty asumaan isän luokse ja kahdessa äidin. Kun sekä isää että äitiä on esitetty henkisen väkivallan tekijäksi, lapset on määrätty kahdessa tapauksessa asumaan äitinsä luokse ja yhdessä isän. Lisäksi aineistossa oli yksi tapaus, jossa äidin uuden kumppanin väitettiin olleen henkisesti väkivaltainen ja lapset määrättiin asumaan äidin luokse.

Taulukko 10. Tuomioistuimen päätös lapsen asuinpaikasta, kun taustalla on väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta

Tekijä	Äidin luona	Isän luona	Yhteensä
Vain isä	3	1	4
Vain äiti	2	3	5
Äiti ja isä	2	1	3
Äidin uusi kumppani	1		1
Yhteensä	8	5	13

Aineiston perusteella erityisesti isän väitetyllä fyysisellä väkivallalla vaikuttaisi olevan merkitystä tuomioistuimen päätöksen lapsen asuinpaikan osalta. Tapauksissa, joissa esitettiin väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta, lapsen asuinpaikka määrättiin useammin äidin luokse verrattuna kaikkiin asumisesta annettuihin ratkaisuihin. Tulos antaa viitteitä siitä, että fyysisestä väkivallasta esitetyillä väitteillä on merkitystä lapsen asuinpaikan valintaan. Myös henkisen lähisuhdeväkivallan väitteillä näyttäisi aineiston tapauksissa olevan yhteys siihen, kumman vanhemman luokse lapsen asuinpaikka määrätään. Yhteys ei kuitenkaan näyttäydä yhtä selkeänä kuin fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta.

5.2.3 Tuomioistuimen päätös lapsen tapaamisoikeudesta

Tapaamisoikeus oli riidan kohteena 22 aineiston tapauksista eli vanhempien väliset erimielisyydet koskivat aineistossa useimmin tapaamisoikeutta. Tapaamisoikeuden osalta vanhemmat esittivät vaatimuksia tapaamisten toteuttamisesta valvottuina, tuettuina sekä valvottuina vaihtoina, tapaamisten vähentämisestä ja tapaamisten lisäämisestä, tapaamisten epäämisestä kokonaisuudessaan sekä tapaamisoikeuden toteuttamisesta vuoroasumisena. Osassa tapaamisissa ei sinänsä ollut erimielisyyttä tapaamisoikeuden toteuttamisesta, vaan erimielisyys koski lähinnä lapsen asuinpaikan valintaa, jolla on merkittävä vaikutus siihen, kumpi vanhemmista on lasta tapaava vanhempi. Lisäksi vanhempien välillä oli riitaa tapaamisten kustannuksista ja tapaamisiin kuljettamisesta sekä etävanhemman ja lapsen välisestä muusta yhteydenpidosta.

Kahdessatoista eli suurimmassa osassa tutkimusaineiston tapauksista lapsen ja etävanhemman väliset tapaamiset määrättiin toteutettavaksi ilman minkäänlaista valvontaa. Valvomattomiin tapaamisiin sisältyi niin tavanomaisia viikonlopputapaamisia kuin sitä harvempia tai laajempia tapaamisia. Jonkinasteista valvontaa puolestaan vahvistettiin tutkimusaineiston yhdeksässä tapauksessa. Valvonnan taso vaihteli tapauksittain. Osassa tapauksissa tapaamisoikeus määrättiin toteutettavaksi toistaiseksi valvottuina tai tuettuina tapaamisina ja osassa puolestaan tapaamisten määrättiin toteutettavaksi portaittain laajentuen alkaen

valvotuista tapaamisista, siirtyen tuettujen tapaamisten kautta päivätapaamisiin ja valvottuihin vaihtoihin ja osassa tapauksissa päätyen tapaamisiin ilman valvontaa. Lapsen ja isän tapaamiset määrättiin toteutettaviksi valvottuina aineiston viidessä tapauksessa ja äidin ja lapsen välille kahdessa tapauksessa. Yhdessä tapauksessa isän ja lapsen väliset tapaamiset määrättiin toteutettaviksi portaittain laajentuen alkaen tuetuista tapaamisista. Aineistossa oli yksi tapaus, jossa lapsen ja äidin välisiä tapaamisia ei vahvistettu laisinkaan.

Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettiin väitteitä seitsemässätoista tapaamisoikeutta koskevassa tapauksessa. Näissä tapauksissa tuomioistuimien määräsi tapaamiset ilman valvontaa yhdeksässä tapauksessa ja jonkintasoista valvontaa kahdeksassa tapauksessa. Kun väitetyn fyysisen lähisuhdeväkivallan tekijäksi esitettiin vain isää, tuomioistuimien määräsi kuudessa tapauksessa jonkintasoista valvontaa ja kahdessa tapaamiset ilman valvontaa. Yhdessä tapauksessa äidille määrättiin valvontaa. Äidin ollessa väitetty fyysisen väkivallan tekijä sekä äidille että isälle määrättiin tapaamiset ilman valvontaa. Kun molempien vanhempien väitettiin käyttäneen fyysistä väkivaltaa, tapaamiset vahvistettiin ilman valvontaa. Kun väitetty tekijä oli äiti ja äidin uusi kumppani, äidille määrättiin valvontaa ja tekijän ollessa isä äiti ja äidin uusi kumppani tapaamiset vahvistettiin äidille ilman valvontaa.

Taulukko 11. Tuomioistuimen päätös tapaamisoikeudesta, kun on esitetty väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta

Väkivallan tekijä	Isälle tapaamiset ilman valvontaa	Äidille tapaamiset ilman valvontaa	Isälle määrätään valvotut tai tuetut tapaamiset sekä valvotut vaihdot	Äidille määrätään valvotut tai tuetut tapaamiset tai valvotut vaihdot	Yhteensä
Vain isä	2		6	1	9
Vain äiti	1*	1*			2
Isä ja äiti	2	1			3
Äidin uusi kumppani	1	1			2
Äiti ja äidin uusi kumppani				1	1
Äiti, isä ja äidin uusi kumppani		1			1
Yhteensä	6	4	6	2	18

Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettiin väitteitä 18 aineiston tapaamisoikeutta koskevista riidoista. Puolissa tapauksista, joissa esitetään väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta, määrätään lapsen ja etävanhemman tapaamisiin jonkintasoista valvontaa. Kahdeksassa

tapauksessa tapaamiset määrättiin ilman valvontaa ja yhdessä tapauksessa äidin ja lapsen väliset tapaamiset evättiin kokonaisuudessa

Taulukko 12. Tuomioistuimen päätös tapaamisoikeudesta, kun taustalla on väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta

Väkivallan tekijä	Tapaamisoikeus isälle	Tapaamisoikeus äidille	Valvotut tai tuetut tapaamiset tai valvotut vaihdot isälle	Valvotut tai tuetut tapaamiset tai valvotut vaihdot äidille	Tapaamisten epääminen
Vain isä	2	2	4	1	
Vain äiti	2	2	2		
Isä ja äiti			1	1	1
Vain äidin uusi kumppani	1				
Yhteensä	5	4	7	2	1

5.3 Kokoavia havaintoja osapuolten vaatimuksista ja huoltoriitojen lopputuloksista

Aineiston väkivaltaväitteitä sisältävissä huoltoriidoissa 22 tapauksessa riidan kohteena oli lapsen tapaamisoikeus eli kolmea tapausta lukuun ottamatta kaikissa aineiston tapauksissa. Lapsen huolto oli vanhempien välisen kiistan kohteena 13 tapauksessa ja asuminen puolestaan 16 tapauksessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuun verrattuna tapaamisoikeutta koskevien riitojen osuus on aineistossa aikaisempia tutkimuksiin verrattuna selvästi suurempi.³¹⁴ Tämä antaa viitteitä siitä, että lähisuhdeväkivaltaväitteitä sisältävissä huoltoriidoissa tapaamisoikeus on riidan kohteena useammin kuin huoltoriidoissa yleisesti.

Tutkimusaineistossa olosuhdeselvitys pyydettiin kahta tapausta lukuun ottamatta kaikissa tapauksissa eli 88 % tapauksista. Olosuhdeselvitys pyydetään keskimäärin 55 % tapauksista, joten tutkimusaineiston tapauksissa olosuhdeselvitys pyydettiin huomattavasti useammin kuin keskimäärin.³¹⁵ Tutkimusaineiston tapauksista 52 % huoltoriidoista oli luokiteltavissa patologisoituneiksi riidoiksi, 28 % psykososiaalisiksi riidoiksi ja tasapeliriidoiksi puolestaan

³¹⁴ Vrt. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa, s. 38–39 ja 82. Tutkimuksessa lapsen huoltomuotoa koskevien riitojen osuus oli tutkimusaineiston tapauksista 68 %, lapsen asuinpaikkaa koskevien riitojen osuus oli 60 % ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen osuus 37 %.

³¹⁵ Vrt. Valkama – Litmala: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa, s. 46.

20 % aineiston tapauksista.³¹⁶ Verrattuna Auvisen tutkimustuloksiin, riitatyyppeiden määrät ovat päinvastaiset, sillä Auvisen tutkimuksessa suurin ryhmä olivat tasapeliriidat, joita oli noin 50 % aineiston tapauksista, psykososiaalisten riitoja 41 % ja pienin ryhmä patologiset riidat, joita oli noin 9 % riidoista.³¹⁷ Tutkimusaineiston perusteella siis lähisuhdeväkivaltaa sisältävät riidat ovat yleisimmin patologisoituneita kuin riidat keskimäärin.

Huoltomuodon osalta erityisesti isästä esitetyillä väitteillä lähisuhdeväkivallasta niin henkisestä kuin fyysisestä näyttäisi olevan vaikutusta huoltomuodon valintaan. Selvää yhteyttä puolestaan ei ole äidistä esitetyillä väitteillä. Äitien fyysisestä väkivaltaisuudesta esitettiin väitteitä vain tutkimusaineiston yksittäisissä tapauksissa, joten aineiston perusteella tästä ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Lapsen asuinpaikka on riitaisissa asioissa jakautunut suhteellisen tasaisesti vanhempien välillä, mutta lapsen asuinpaikka määrättiin äidin luokse hieman useammin kuin isän luokse. Lapsen asumisen osalta erityisesti fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyillä väitteillä näyttäisi olevan vaikutusta lapsen asuinpaikan valinnassa. Henkisen lähisuhdeväkivallan osalta yhteys ei ole näin selvä. Tuomioistuimien ei aineiston yhdessäkään tapauksessa määrännyt lapsen asumista toteutettavaksi vuoroasumisenä.

Tapaamisoikeuden osalta määrättiin jonkin asteista valvontaa lähes puolessa tapauksista, joissa oli esitetty väitteitä fyysisestä lähisuhdeväkivallasta. Tapauksissa, joissa esitettiin väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta, tuomioistuimien on määrännyt jonkinasteista valvontaa puolissa tapauksista. Lisäksi yhdessä tapauksessa, jossa esitettiin väitteitä henkisestä lähisuhdeväkivallasta, tapaamisoikeus evättiin kokonaan. Sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta tarkasteltuna isälle määrättiin tapaamisoikeus jonkin asteisella valvonnalla useammin kuin äidille. Yhdessä tapauksessa tapaamisoikeutta ei vahvistettu lainkaan äidin ja lapsen välille.

---

³¹⁶ Aineiston 25 tapauksesta 13 oli luokiteltavissa patologisoituneiksi riidoiksi, 7 psykososiaalisiksi riidoiksi ja 5 tasapeliriidoiksi.

³¹⁷ Vrt. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 285–259.

6 Lähisuhdeväkivalta tuomioistuimen päätösten perusteluissa

6.1 Yleistä

Tässä luvussa tarkastelen tuomioistuimen kannanottoja esitettyihin väkivaltaväitteisiin ja niiden todenperäisyyteen. Tarkoitukseni on selvittää, ottaako tuomioistuin perusteluissaan huomioon lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet ja millainen vaikutus näillä väitteillä on lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen tuomioistuimen perusteluissa. Tarkastelen aluksi tuomioistuimen kannanottoja esitettyihin väkivaltaväitteisiin ja näiden väitteiden todenperäisyyteen. Tarkastelen kannanottoja sekä arvioita väitteiden todenperäisyydestä myös henkisten ja fyysisten väkivaltaväitteiden osalta erikseen. Tämän jälkeen tarkastelen, millaisen painoarvon tuomioistuin antaa väkivaltaväitteille tuomioistuimensa päätöksen perusteluissa. Tarkastelen lopuksi niiden tapausten perusteluja, joissa tuomioistuin on pitänyt lähisuhdeväkivallasta esittämiään väitteitä totena. Tarkastelen erikseen niitä tapauksia, joissa tuomioistuin on perusteluissaan antanut lähisuhdeväkivallasta esitetuille väitteille painoarvoa ratkaisuperusteina ja toisaalta taas niitä tapauksia, joissa tuomioistuin on perustellut, ettei lähisuhdeväkivallalla ole ollut vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen.

6.2 Tuomioistuimen kannanotot esitettyihin väkivaltaväitteisiin

Tuomioistuimen kannanotot esitettyihin väitteisiin lähisuhdeväkivallasta vaihtelivat tapauksittain. Valtaosassa aineiston tapauksista esitetään väitteitä sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta, minkä lisäksi lähisuhdeväkivaltaväitteitä kohdistui useampaan tekijään ja väitettyjä uhreja saattoi olla samassa tapauksessa useampia. Tällöin tuomioistuin ei tyypillisesti ota kantaa jokaiseen väkivaltaväitteeseen erikseen vaan vain osaan esitetyistä väitteistä. Tässä luvussa tarkoitukseni on selvittää, miten usein tutkimusaineiston tapauksissa tuomioistuin on ylipäänsä esittänyt kannanoton esitettyihin väitteisiin ja eroaako tuomioistuimen kannanottojen määrät fyysisestä ja henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta.

Tutkimusaineiston päätösten perusteluista oli havaittavissa, että tuomioistuin otti väkivaltaväitteisiin kantaa usein varsin epäsuorasti ja varauksellisesti. Tulkitsin tuomioistuimen kannanotoksi esitettyihin väkivaltaväitteisiin sellaiset suorat ja epäsuorat kannanotot, joista on luontevasti pääteltävissä kyseessä olevan viittaus esitettyihin väkivaltaväitteisiin. Osapuolten kertomuksien, olosuhdeselvitysten ja muiden todisteiden referointia puolestaan en tulkinnut väkivaltaväitteisiin liittyväksi kannanotoksi.

Tutkimusaineistoni koostuu 25 huoltoriidasta, joissa on esitetty väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Näistä tapauksista valtaosassa eli 22 tapauksessa tuomioistuin on esittänyt jonkinasteisen kannanotot ainakin johonkin aineistossa esitettyyn väitteeseen lähisuhdeväkivallasta (88 %). Tutkimusaineistossa oli kolme tapausta, joissa tuomioistuin ei puolestaan ottanut lainkaan kantaa esitettyihin väitteisiin lähisuhdeväkivallasta (12 %). Tarkastellessa tuomioistuimen kannanottoja erikseen fyysisen ja henkisen lähisuhdeväkivallan osalta, on havaittavissa, että tuomioistuimen kannanotot vaihtelevat jonkin verran väkivallan ilmenemismuodon mukaisesti.

Taulukko 13. Tuomioistuimen kannanotot aineistossa esitettyihin lähisuhdeväkivaltaväitteisiin

N=25	Vain fyysistä	Vain henkistä	Fyysistä ja henkistä	Yhteensä
Kannanotto	4	4	4	12
Ei kannanottoa	-	2	1	3
Kannanotto vain fyysiseen	-	-	4	4
Kannanotto vain henkiseen	-	-	6	6
Yhteensä	4	6	15	25

Tutkimusaineiston tapauksissa, joissa esitettiin väitteitä ainoastaan fyysisestä lähisuhdeväkivallasta, tuomioistuin otti kantaa fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteeseen jokaisessa tapauksessa. Vain henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta tuomioistuin otti kantaa väitteisiin neljässä tapauksessa ja kahdessa puolestaan ei ottanut lainkaan kantaa väitteisiin. Valtaosassa tutkimusaineiston tapauksista esitettiin väitteitä sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Näissä tapauksissa tuomioistuin tyypillisesti otti kantaa vain fyysisestä tai henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin. Neljässä tapauksessa tuomioistuin otti kantaa molemmista väkivallanmuodoista esitettyihin väitteisiin ja yhdessä puolestaan ei kumpaankaan. Neljässä tapauksessa tuomioistuin otti kantaa vain fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin ja kuudessa taas vain henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin.

Tarkastelen fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjä kannanottoja siten, että jaottelen väitteet sen väitetyt tekijän ja uhrin mukaisesti, kuten luvussa 4.2.2. Jaoin fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet isän äitiin kohdistamaan väkivaltaan, äidin uuden kumppanin äitiin kohdistamaan väkivaltaan, keskinäiseen parisuhdeväkivaltaan sekä lapsen kohdistuvaan väkivaltaan.

Tarkastellessa tuomioistuimen kannanottoja fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta väkivallan tekijän ja uhrin mukaan eroteltuna, tuomioistuin ottaa kantaa väitteisiin yli puolissa tapauksissa (15/27). Kuitenkin merkittävässä osassa tapauksissa tuomioistuin ei oteta kantaa lainkaan fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin lainkaan (12/27). Eniten tuomioistuin otti kantaa väitteisiin lapsen kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta (8/10). Isän äitiin kohdistaman fyysisen lähisuhdeväkivallan väitteiden osalta tuomioistuin otti kantaa väitteisiin neljässä tapauksessa ja viidessä tapauksessa puolestaan ei ollut lainkaan kannanottoa. Äidin uuden kumppanin äitiin kohdistaman väkivallan osalta tuomioistuin otti molemmissa tapauksissa kantaa väitteisiin. Kun kyseessä oli väitteet keskinäisestä parisuhdeväkivallasta, tuomioistuin otti kantaa väitteisiin yhdessä tapauksessa ja kolmessa puolestaan ei ottanut lainkaan kantaa väitteisiin. Lisäksi aineistossa oli kaksi tapausta, joissa fyysisen lähisuhdeväkivallan uhrina oli muu lähisuhteessa oleva henkilö. Molemmissa tapauksissa isän väitettiin kohdistaneen fyysistä väkivaltaa aikaisemmasta suhteesta oleviin lapsiinsa ja toisessa lisäksi entistä avovaimoan kohtaan. Tuomioistuin ei ottanut kantaa kummassakaan tapauksessa väitteisiin aikaisemmasta väkivaltaisuudesta.

Taulukko 14. Tuomioistuimen kannanotot fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin väitetyn tekijän ja uhrin mukaan tarkasteltuna

Väkivallan tekijä ja uhri	Kannanotto	Ei kannanottoa	Yhteensä
Isän äitiin kohdistama väkivalta	4	5	9
Äidin uuden kumppanin äitiin kohdistama väkivalta	2	-	2
Keskinäinen parisuhdeväkivalta	1	3	4
Lapsen kohdistuva väkivalta	8	2	10
Muu	-	2	2
Yhteensä	15	12	27

Tutkimusaineistossa tuomioistuin ottaa selvästi useammin kantaa väitteisiin huoltoriidan kohteena oleviin lapsiin kohdistuvista fyysisistä väkivaltaväitteistä. Isän äitiin kohdistama fyysinen väkivalta ja keskinäinen parisuhdeväkivalta puolestaan jäävät yli puolissa tapauksissa ilman minkäänlaisia kannanottoja. Lisäksi huomionarvoista on se, että aineistossa oli kaksi tapausta, joissa isä oli väitetyksi kohdistanut fyysistä väkivaltaa omiin lapsiinsa aikaisemmista suhteista, eikä näihin otettu mitään kantaa tuomioistuimen päätöksissä.

Tarkastelen tuomioistuimen kannanottoja henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin erikseen eri henkisen väkivallan muotojen osalta. Vieraannuttamisesta esitettiin väitteitä tutkimusaineiston 14 tapauksessa, joista 13 tapauksessa tuomioistuin otti kantaa

esitettyihin väkivaltaväitteisiin. Tapauksessa, jossa tuomioistuin ei ottanut kantaa vieraannuttamisväitteisiin oli kysymys isän väitetystä vieraannuttamisesta. Väkivallan uhasta tai uhkailusta esitettiin väitteitä tutkimusaineiston seitsemässä tapauksessa. Näistä neljässä tapauksessa tuomioistuin ei ottanut lainkaan kantaa väitteisiin ja kolmessa tapauksessa otti. Aineiston tapauksissa, joissa esitettiin väitteitä yleisesti henkisestä lähisuhdeväkivallasta avaamatta tarkemmin, millaisesta henkisestä väkivallasta on ollut kysymys, tuomioistuin ei pääsääntöisesti ottanut kantaa väitteisiin, ellei henkinen väkivalta ollut kytköksissä fyysiseen väkivaltaan. Väitteisiin perusteettomista lastensuojeluilmoitusten ja rikosilmoitusten tekemisistä tuomioistuin otti kantaa yhdessä tapauksessa. Tutkimusaineistossa oli yksittäisiä väitteitä tapaamisoikeuden käyttämättä jättämisestä, vainoamisesta, lapsikaappauksesta ja sillä uhkaamisesta ja näihin tuomioistuin otti kantaa perusteluissaan.

Tarkastellessa tuomioistuimen kannanottoja henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin, on havaittavissa, että henkisen lähisuhdeväkivallan muodolla näyttäisi olevan vahva vaikutus siihen, ottaako tuomioistuin kantaa väitteisiin vai ei. Tuomioistuin on ottanut kantaa lähes kaikkiin vieraannuttamisesta esitettyihin väitteisiin sekä yksittäisiin väitteisiin henkisen lähisuhdeväkivallan erityisistä ilmenemismuodoista kuten vainoamisesta, lapsikaappauksesta sekä tapaamisoikeuden käyttämättä jättämiseen. Väkivallan uhkaan ja uhkailuun tuomioistuin otti kantaa alle puolissa tapauksissa ja yleisiin väitteisiin henkisestä lähisuhdeväkivallasta tuomioistuin otti harvoin kantaa ja lähinnä vain muiden väitteiden yhteydessä.

6.3 Tuomioistuimen arviot lähisuhdeväkivaltaväitteiden todenperäisyydestä

Tutkimusaineiston tapauksissa tuomioistuimen arviot lähisuhdeväkivaltaväitteiden todenperäisyydestä vaihtelivat tapauksittain. Osassa tapauksissa tuomioistuin ottaa kantaa väitteiden todenperäisyyteen yksiselitteisesti pitäen väitteitä joko tosina tai epätosina tai ottaa kantaa väitteiden todenperäisyyteen epäselkeästi. Useissa tapauksissa tuomioistuin ei ottanut ratkaisunsa perusteluissa lainkaan kantaa väitteiden todenperäisyyteen. Väkivaltaväitteistä esitetty näyttö vaihteli myös tapauskohtaisesti, ja esitetyllä näytöllä oli vahva vaikutus siihen, miten tuomioistuin suhtautui väitteiden todenperäisyyteen. Samassa tapauksessa esitettiin usein väitteitä niin fyysisestä kuin henkisestä lähisuhdeväkivallasta ja väitettyjä tekijöitä ja uhreja saattoi olla useampia. Tuomioistuin on näissä tapauksissa voinut ottaa kantaa vain osan väitteiden todenperäisyydestä. Tarkastelen tuomioistuimen arvioita väitteiden

todenperäisyydestä erikseen fyysisestä ja henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta.

Taulukko 15. Tuomioistuimen arviot fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden todenperäisyydestä

N=20	Tapausten määrä
Väite on ainakin osin totta	11
Ei pysty arvioimaan, epäselvää	3
Ei arviota	6

Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettiin väitteitä tutkimusaineiston 20 tapauksessa, joista tuomioistuin piti väitteitä ainakin osittain totena 11 tapauksessa. Näissä tapauksissa väkivallasta esitettiin näyttönä usein lainvoimaisia tuomioita pahoinpitelyistä sekä lähestymiskielloista sekä muuta väitteitä tukevaa näyttöä kuten olosuhdeselvityksiä, lastensuojeluilmoituksia, rikosilmoituksia, osapuolten välisiä viestejä ja puheluita sekä osapuolten kertomuksia. Kun taustalla oli lainvoimainen tuomio, tuomioistuin tyypillisesti lyhyesti totesi väkivallan näytetyksi toteen viitaten esitettyyn näyttöön. Lisäksi aineisto piti sisällään tapauksia, joissa väitetty tekijä on ainakin osittain myöntänyt teon, jolloin tuomioistuin piti väitteitä totena ainakin myönnettyiltä osilta.

”...asiassa on selvitetty, että isä on tuomittu äitiin kohdistuneesta pahoinpitelystä. Riidatonta on, että isä on määrätty lähestymiskieltoon äitiä kohtaan.” (T1)

Tutkimusaineistossa oli kolme tapausta, joissa tuomioistuin totesi, ettei pysty arvioimaan väitteiden todenmukaisuutta, sillä väitteiden käsittely rikosasiaana on vielä kesken.

”(Äitiin) kohdistunut rikosepäily ei siten vaikuta tässä asiassa ratkaisevasti kumpaankaan suuntaan rikosasian käsittelyn ollessa kesken.” (T16)

Muissa tapauksissa tuomioistuin ei ota lainkaan kantaa väkivaltaväitteiden todenperäisyyteen tai tekee sen hyvin epäsuorasti ja monitulkintaisesti. Huomionarvoista on, että aineisto ei pitänyt sisällään yhtään tapausta, joissa tuomioistuin olisi kuvaillut väitteet fyysisestä lähisuhdeväkivallasta paikkansapitämättömiksi.

Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettiin väitteitä tutkimusaineiston 21 tapauksessa, joista 13 tapauksessa tuomioistuin tuo perusteluissaan ilmi kantansa väitteiden todenperäisyyteen. Tuomioistuin piti ainakin osaa henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyistä väitteistä totena kymmenessä tapauksessa ja seitsemässä tapauksessa puolestaan ainakin osaa esitettyistä

väitteistä paikkansapitämättöminä tai sellaisina, joista ei ole esitetty näyttöä. Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden todenperäisyyden arvioinnissa oli tyypillistä, että saman tapauksen sisällä osaa väitteistä pidettiin totena ja osaa paikkansa pitämättöminä.

Eniten tuomioistuimien otti kantaa vieraannuttamisesta esitettyjen väitteiden todenperäisyyteen. Tutkimusaineiston 14 vieraannuttamisväitteitä sisältävästä tapauksesta, tuomioistuimien toi ilmi kantansa väitteiden todenperäisyydestä 13 tapauksessa. Tuomioistuimien tulkitsevat vieraannuttamisväitteet ainakin osittain todeksi viidessä tapauksessa ja seitsemässä tapauksessa tuomioistuimien ei katsonut vieraannuttamista tapahtuneen. Yhdessä tapauksessa tuomioistuimen kannanotto vieraannuttamisen todenperäisyyteen oli epäselvä. Tuomioistuimien pitäessä vieraannuttamisväitteitä ainakin osin totena, taustalla oli usein toisen vanhemman määrätietoinen ja jatkuva tapaamisten ja yhteydenpidon estäminen toisen vanhemman ja lapsen välillä ilman hyväksyttävää perustetta.

”Oikeudenkäynnin aikana on käynyt selkeästi ilmi, ettei (isä) ole myötävaikuttanut väliaikais määräyksen mukaisten viikonlopputapaamisten toteutumiseen millään tavoin. Päinvastoin näyttää siltä, että hän pyrkinyt varsin määrätietoisesti estämään ne.” (T11)

Tutkimusaineiston seitsemässä tapauksessa tuomioistuimien ei katso vieraannuttamista tapahtuneen. Tuomioistuimien perusteluiden mukaan vieraannuttamisena ei pidetty yksittäistä ylilyöntiä, jossa lapselle on puhuttu epäasiallisesti toisesta vanhemmasta tai kun vieraannuttamistilanne on ollut välittömässä yhteydessä vanhempien eroon ja tapaamiset sekä yhteydenpito vanhemman ja lapsen välillä ovat kuitenkin pääasiassa onnistuneet. Vieraannuttamisena ei pidetty myöskään sellaista lapsen vieraantumista, joka on aiheutunut vanhemman ja lapsen keskinäisestä suhteesta. Tuomioistuimien ei myöskään pitänyt vieraannuttamisena sellaisia väitteitä, joiden tueksi ei ollut esitetty mitään näyttöä.

”(Lapsen) haluttomuus tavata isäänsä on todennäköisesti eniten seurausta heidän keskinäisestä suhteestaan.” (T14)

”Käräjäoikeudelle todistelusta syntyneen käsityksen mukaan äiti on pyrkinyt tukemaan lapsen ja isän välistä suhdetta, eikä vieraannuttamaan lasta isästään.” (T21)

Aineistossa oli yksi tapaus, jossa isä väittää äidin vieraannuttavan lapsia itsestään perusteettomilla rikosilmoituksilla ja lähestymiskiellon hakemisella. Tuomioistuimien ei pitänyt isän väitettä muuhun esitettyyn selvitykseen nähden uskottavana. (T24)

Tapauksessa, jossa tuomioistuimen käsitys vieraannuttamisen todenperäisyydestä jäi epäselväksi, isä väitti äidin vieraannuttavan lasta isästään ja äiti puolestaan väitti isän kohdistaneen häneen fyysistä väkivaltaa parisuhteen aikana ja oli kertonut lapselle isän lyöneen häntä. Tuomioistuin ei ottanut kantaa fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden todenperäisyyteen eikä siihen, oliko lapsi vieraantunut isästään äidin toimien takia. Tuomioistuin toteaa perusteluissaan, että lapsi on vieraantunut isästään ja suhtautuu isän tapaisiin kielteisesti. Tuomioistuimen mukaan ”varsin todennäköistä on, että (äidin) (isän) menneisyydestä esille lapsen kuullen tuomat seikat ovat muokanneet lapsen käsitystä isästään. Vastaavasti on selvää, että (äidin) oma kielteinen asenne (isää) kohtaan heijastuu suoraan lapsen asenteeseen.” (T3)

Tapauksessa tuomioistuin näkee äidin kielteisen suhtautumisen isään ongelmana kuten myös sen, että äiti on kertonut lapselle isän lyöneen äitiä. Käräjäoikeus ei käsittele isän väitetyn väkivaltaisuuden ongelmallisuutta, eikä sitä, että lapsen negatiivinen suhtautuminen isään voi olla peräisin isän omasta käytöksestä. Tapauksessa äiti ikään kuin nähdään syyllisenä pelon lietsomiseen, mutta itse syy äidin pelkoon eli isän väkivaltaisuus jää näkymättömäksi.³¹⁸

Väkivallan uhasta ja uhkailusta esitettiin väitteitä tutkimusaineiston seitsemässä tapauksessa, joista tuomioistuin pitää ratkaisunsa perusteluissa ainakin osin totena väitteitä kolmessa tapauksessa. Näiden tapausten osalta on pidetty totena myös väitteitä isän muusta väkivaltaisuudesta (T9, T21, T24). Kolmessa aineiston tapauksessa esitettiin väitteitä lapsikaappauksesta tai sillä uhkaamisesta. Tapauksessa T2 äiti oli tuomittu lapsikaappauksesta ja käräjäoikeus suhtautui väitteisiin totena. Tapauksessa T18 tuomioistuin ei pitänyt äidin muuttamista ulkomaille lapsikaappauksena, sillä äidillä oli tuolloin lapsen yksinhuolto. Tapauksessa T24 äidin mukaan isä oli uhkaillut lapsen ulkomaille viemisellä. Käräjäoikeus toteaa perusteluissaan, ettei ”kaappausuhan käsilläolosta ole esitetty sellaista näyttöä, että tapaamiset tulisi sen vuoksi määrätä valvottuina”.

Tapauksissa, joissa esitettiin väitteitä yleisestä henkisestä väkivaltaisuudesta, tuomioistuin ei tyypillisesti ottanut kantaa lainkaan väitteiden todenperäisyyteen. Tuomioistuin piti henkistä väkivaltaa totena tutkimusaineistossa lähinnä niissä tapauksissa, joissa oli esitetty väitteitä niin fyysisestä kuin henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Ne tapaukset, joissa tuomioistuimen

---

³¹⁸ Ks. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 143.

mukaan henkistä väkivaltaa ei ollut tapahtunut tai siitä ei ollut näyttöä, oli kyse yksinomaan vieraannuttamisväitteistä.

Osassa tutkimusaineiston tapauksista on havaittavissa, että väkivallan todenperäisyydestä ei puhuta suoraan ja tuomioistuin käsittelee asiaa vanhempien välisenä vuorovaikutusongelmana. Lisäksi on havaittavissa, että vaikka äiti on esittänyt väitteitä yksipuolisesta isän äitiin kohdistamasta fyysisestä väkivallasta ja uhkauksista, tuomioistuin käyttää perusteluissaan usein termiä vanhempien välinen väkivalta (T21). Tapauksessa T4 isän yksipuoliseen äitiin kohdistamaan fyysiseen ja henkiseen lähisuhdeväkivaltaan viitataan vanhempien riitaisina ja huonoina väleinä.³¹⁹

6.4 Lähisuhdeväkivallan vaikutus huoltoriidan lopputulokseen tuomioistuimen päätöksen perusteluissa

Tutkimusaineistossa tuomioistuimen lähisuhdeväkivallalle antama painoarvo päätöksensä perusteluissa vaihteli tapauksittain. Osassa tapauksista lähisuhdeväkivallalle annettiin ratkaiseva merkitys ja osassa tapauksissa taas tuomioistuin piti väkivallasta esitettyjä väitteitä ainakin osin totena, mutta perusteluissaan totesi, ettei väkivallalla ole vaikutusta käsillä olevaan huoltoriitaan. Tarkastelen nyt lähemmin niitä tapauksia, joissa tuomioistuin on perustellut huoltoriidassa antamaansa ratkaisua lähisuhdeväkivallalla eli lähinnä niitä tapauksia, joita tuomioistuin on pitänyt väitteitä lähisuhdeväkivallasta ainakin osin totena.

Tutkimusaineistossa oli yhteensä 17 tapausta, joissa esitettyjä lähisuhdeväkivaltaväitteitä tuomioistuin piti ainakin osin totena. Näistä 16 tapauksesta tuomioistuin arvioi perusteluissaan lähisuhdeväkivallan vaikutusta käsitteillä olevan huoltoriidan lopputulokseen. Lisäksi aineistossa oli yksi tapaus, jossa tuomioistuimen arvio väkivaltaväitteiden todenperäisyydestä oli epäselvä, mutta tuomioistuin perusteluissaan arvioi lähisuhdeväkivallan vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen.

Taulukko 16. Tuomioistuimen perustelut lähisuhdeväkivallan vaikutuksesta huoltoriidan lopputulokseen

N=17	Tapausten määrä
Lähisuhdeväkivallalla on vaikutusta	12
Lähisuhdeväkivallalla ei ole vaikutusta	5
Yhteensä	17

³¹⁹ Ks. Hautanen: Väkiältä ja huoltoriidat, s. 127. Väkiältä nähdään vuorovaikutusongelmana.

Kahdessatoista tutkimusaineiston tapauksessa tuomioistuim on antanut lähisuhdeväkivallalle painoarvoa huoltoriidan ratkaisussa ja viidessä tapauksessa puolestaan tuomioistuimen mukaan lähisuhdeväkivaltaa on tapahtunut, mutta sillä ei ole vaikutusta huoltoriitaan. Tarkastelen luvussa 6.5 tarkemmin tapauksia, joiden perusteluissa tuomioistuim on katsonut lähisuhdeväkivallalla olevan painoarvoa huoltoriidan lopputulokseen. Tarkastelen perusteluita erikseen lapsen huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden osalta. Luvussa 6.6 tarkastelen puolestaan niitä tapauksia, joissa tuomioistuimen mukaan lähisuhdeväkivallalla ei ole ollut vaikutusta tuomioistuimen lopputulokseen.

6.5 Tuomioistuimen perustelut lähisuhdeväkivallan vaikuttaessa huoltoriidan lopputulokseen

6.5.1 Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen huoltomuotoon ja tiedonsaantioikeuteen

Osassa tutkimusaineiston tapauksista tuomioistuim on antanut välitöntä merkitystä lähisuhdeväkivallalle lapsen huoltomuodosta antamissaan ratkaisuissa. Tutkimusaineiston neljässä tapauksessa tuomioistuim perusteli huoltomuodosta antamaansa ratkaisua väkivallalla. Tuomioistuim on huoltomuodosta antamiensa ratkaisujen perusteluissa katsonut, että väkivalta muodostaa esteen huoltajien väliselle yhteistyölle. Muita tuomioistuimen perusteluita väkivallan vaikuttavuudelle olivat väkivaltaisen käyttäytymisen jatkuvuus sekä yhteishuollon mahdollistama kontrolli.

Taulukko 17. Tuomioistuimen perustelut lähisuhdeväkivallan vaikuttaessa huoltomuodon valintaan

Tuomioistuimen perustelut	Tapausten määrä
Väkivalta esteenä yhteistyölle	4
Väkivallan jatkuvuus	1
Kontrollin mahdollistaminen	1

Kaikissa tapauksissa, joissa tuomioistuim on perustellut lähisuhdeväkivallan vaikutusta yhteishuollon valintaan, perusteena on ollut se, että lähisuhdeväkivalta on este vanhempien väliselle yhteistyölle lasta koskevissa asioissa.

”Vanhempien välinen suhde on selvityksen perusteella aikaisemmin sisältänyt sellaista väkivaltaa, uhkauksia ja turvattomuutta, että toimivalle yhteistyölle on jos sen puolesta objektiivisesti arvioiden huonot edellytykset.” (T21)

”(Isän) (äitiin) kohdistaman fyysisen ja henkisen väkivallan sekä uhkausten vuoksi käräjäoikeus pitää täysin poissuljettuna, että vanhemmilla olisi

mahdollisuutta toimia lasten asioissa yhdessä yhteishuoltajuuden edellyttämällä tavalla. Lasten huolto on määrättävä yksin äidille.” (T9)

Yhdessä tutkimusaineiston tapauksessa perusteena lähisuhdeväkivallan merkitykselle huoltomuotoa valittaessa oli väkivallan jatkuvuus. Väkivaltainen käytös oli jatkunut samanlaisena saaduista rikostuomioista huolimatta. Lisäksi kahdessa tutkimusaineiston tapauksessa väkivallan katsotaan muodostavan esteen myös rajoitetulle yhteishuollolle.

”Käräjäoikeus katsoo, ettei pelko lapsen viemisestä ulkomaille ole tässä tapauksessa perusteltu syy antaa isälle oikeutta päättää yhteishuoltajana lapsen asumisesta. Isälle tulisi mahdollisuus kontrolloida sen kautta äidin ja lapsen elämää, mitä äiti on pelännyt.” (T21)

Lisäksi aineistossa oli yksi tapaus (T9), jossa tuomioistuin ei myöntänyt isälle tiedonsaantioikeutta. Käräjäoikeuden perusteina tiedonsaantioikeuden epäämiselle oli isän äitiin kohdistama fyysinen ja henkinen väkivalta, oikeusprosessin aikana esitetyt uhkaukset, mahdollisuus tietojen väärinkäytölle sekä äidin suojelemisen tärkeys, jolla lasten hyvinvointi sekä turvallista kasvua ja kehitystä voidaan tukea.

Kaikissa tuomioistuimen tapauksissa, joissa oli kysymys lapsen huoltomuodosta, tuomioistuin perusteli sitä lapsen isän äitiin kohdistamalla väkivallalla tai vanhempien välisellä väkivallalla. Tuomioistuin ei perustellut huoltomuodon valintaa yhdessäkään tapauksessa lapsiin kohdistuvalla väkivallalla.

6.5.2 Lähisuhdeväkivallan vaikutus lapsen asuinpaikkaan tuomioistuimen ratkaisuisissa

Tutkimusaineistossa oli seitsemän tapausta, joissa tuomioistuin perusteli lapsen asuinpaikasta tekemäänsä ratkaisua väkivallalla. Perusteluina lähisuhdeväkivallan vaikutukselle tuomioistuin käytti lapsen fyysiseen koskemattomuuteen liittyvää huolta, aikaisempien tapaamisten estämistä ja rajoittamista, arviota tapaamisoikeuden toteutumisesta jatkossa, myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntiä sekä lapsen mielipiteen manipulointia.

Taulukko 18. Käräjäoikeuden perustelut väkivallan vaikuttaessa lapsen asuinpaikan valintaan

Tuomioistuimen perustelut	Tapausten määrä
Lapsen fyysiseen koskemattomuuteen liittyvä huoli	3
Tapaamisten estäminen ja rajoittaminen	3
Tapaamisoikeus ei toteutuisi jatkossakaan	2
Myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti	2
Lapsen mielipiteen manipulointi	1

Kolmessa tapauksessa tuomioistuin perusteli lapsen fyysiseen koskemattomuuteen liittyvällä huolella lapsen asuinpaikkaa koskevaa ratkaisua. Näissä kaikissa tapauksissa väkivalta oli kohdistunut lapsiin.

”(Isän) aikaisempi menettely synnyttää huolen siitä, kykeneekö hän haastavissa kasvatustilanteissa toimimaan siten, ettei (lapsen) fyysinen turvallisuus ja turvallisuuden tunne sekä siten hyvinvointi vaarannu.” (T15)

Muita perusteita lähisuhdeväkivallan merkitykselle lapsen asuinpaikan valinnassa oli lapsen ja etävanhemman aikaisempien tapaamisten estäminen ja rajoittaminen, tuomioistuimen arvio siitä, että tapaamisoikeus ei toteutuisi jatkossakaan, lähivanhemman myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti sekä lapsen mielipiteen manipulointi. Nämä kaikki perusteet olivat yhteydessä vieraannuttamisesta esitettyihin väitteisiin.

Tapauksessa T13 äiti on ilman mitään hyväksyttävää perustetta ryhtynyt estämään lapsen ja isän välistä yhteydenpitoa ja estänyt tapaamiset.

”Käräjäoikeus pitää ilmeisenä, ettei tapaamisoikeus toteutuisi jatkossakaan.” (T11)

”Isä pystyy varmasti myötävaikuttamaan siihen, että lapsella säilyy hyvä ja läheinen suhde myös toiseen vanhempaansa. Äiti on sitä vastoin toiminut räikeästi tämän velvollisuutensa vastaisesti.” (T18)

Vaikka käräjäoikeus on päätenyt antamaan yllä esitellyissä tapauksissa painoarvoa lähisuhdeväkivallasta esitetuille väitteille lapsen asuinpaikan valinnassa, tuomioistuin on myös punninnut väkivallan merkitystä vastaan puhuvia seikkoja. Kahdessa tapauksessa käräjäoikeus toi esille sen, että rikosasian käsittely on vielä kesken, jolloin täsmällisten johtopäätösten tekeminen ei ole vielä mahdollista. Lisäksi väkivallan merkitystä vastaan puhuvina seikkoina mainittiin ongelmista avoimesti kertominen, avun hakeminen sekä väkivaltaisen käytöksen katuminen.

Kaikkiaan tutkimusaineiston tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivallalla on tuomioistuimen perusteluiden mukaan ollut vaikutusta lapsen asuinpaikan valinnassa, perusteena on ollut joko lapsiin kohdistunut fyysinen väkivalta tai lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta. Aikuisten välinen fyysinen väkivalta tai muu henkinen väkivalta kuin vieraannuttaminen ei ole tutkimusaineiston tapauksissa katsottu vaikuttavan tuomioistuimen päätökseen lapsen asuinpaikan osalta.

6.5.3 Lähisuhdeväkivallan vaikutus tapaamisoikeuteen tuomioistuimen ratkaisuisissa

Tutkimusaineistossa oli kuusi tapausta, joissa tuomioistuin perusteli tapaamisoikeudesta antamaansa ratkaisua väkivallalla. Näissä kaikissa tapauksissa lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin määrättiin jonkin tasoista valvontaa, joko toistaiseksi tai portaittain laajentuen. Viidessä tapauksessa tapaamiset määrättiin toteutuvan joko toistaiseksi valvottuina tai aluksi valvottuina portaittain laajentuen. Yhdessä tapauksessa lapsen ja etävänhemman väliset tapaamiset määrättiin toteutettavaksi valvotuin vaihdoin ja tapaamisten toteutumisen tehosteeksi määrättiin juokseva uhkasakko. Tuomioistuin perusteli aineiston tapauksissa valvonnan tarvetta sillä, että valvomattomat tapaamiset ovat uhka lapsen turvallisuudelle, lapsella on kielteisiä tunteita tapaamisiin liittyen, etävänhempi ei ole sitoutunut aikaisempiin tapaamisiin, käynnissä olevalla rikosprosessilla sekä lähivanhemman tapaamisten estämisellä.

Taulukko 19. Tuomioistuimen perustelut valvonnalle

Perustelut	Tapausten määrä
Tapaamiset uhka lapsen turvallisuudelle	3
Lapsen kielteiset tunteet	2
Tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen	1
Rikosepäily	1
Tapaamisten estäminen	1

Yleisin syy aineistossa tapaamisten määräämiseksi valvottuina oli se, että valvomattomat tapaamiset ovat uhka lapsen turvallisuudelle. Uhkaa lapsen turvallisuudelle aiheutti riski siitä, että vanhemman ja tämän uuden kumppanin välillä voi edelleen olla väkivaltaa ja lapsen edun mukaista ei ole olla läsnä tällaisissa tilanteissa (T10). Tapauksessa T19 uhkaa lapsen turvallisuudelle aiheutti isän väkivalta äitiä kohtaan, isän rikostausta, isän hallitseva ja aggressiivinen käytös sekä isän äitiin kohdistama uhkailu. Tapauksessa T18 puolestaan uhka lapsen turvallisuudelle oli riski siitä, että äiti ei palauta lasta takaisin valvomattomista tapaamisista.

Kahdessa tutkimusaineiston tapauksessa tuomioistuin perustelee valvonnan tarvetta lapsen kielteisillä tunteilla. Tapauksessa T10 lapsi on pelännyt äidin ja tämän uuden kumppanin välistä riitelyä ja väkivaltaa. Tapauksessa T21 perusteena valvotuille tapaamisille mainitaan lapsen vakava oirehdinta ja erityiset haasteet, haluamattomuus tavata isäänsä sekä pettymykset liittyen aikaisempiin tapaamisiin. Pettymysten syynä oli se, että isä ei ollut saapunut sovittuihin tapaamisiin, minkä johdosta kärjäoikeus määräsi valvottujen tapaamiset toteutettavaksi harvemmin kuin aikaisemmassa päätöksessä. Tapauksessa T24 kärjäoikeus perusteli valvottujen tapaamisten määräämistä isään kohdistuvan keskeneräisen rikosepäilyä takia.

Yhdessä aineiston tapauksessa tuomioistuin määräsi lasten ja etävanhemman tapaamiset toteutettavaksi valvotuun vaihdoin ja tapaamisten toteutumisen tueksi juoksevan uhkasakon. Kärjäoikeus perusteli päätöstään sillä, että äiti oli aikaisemmin perusteettomasti estänyt isän ja lapsen väliset tapaamiset (T20). Lisäksi aineistossa oli tapaus, jossa oli kysymys lapsen yhteydenpidosta etävanhempaan. Kärjäoikeus ei päätöksessään vahvistanut yhteydenpitoa, sillä katsoi perusteluissaan, että isän äitiin kohdistamien uhkausten vuoksi olisi kohtuutonta edellyttää äidiltä myötävaikutusta puhelinyhteyden toteutumiseen (T9).

Tuomioistuin pohti tapauksissa myös niitä tekijöitä, jotka puoltavat tapaamisten toteuttamista ilman valvontaa. Yleisimmin perusteena oli se, että tapaamiset ovat onnistuneet ja lapset tapaavat etävanhempaa mielellään (3). Lisäksi painoarvoa annettiin sille, jos lapsi ei pelkää vanhempansa (1) sekä vanhemman tärkeys lapselle (1). Yhdessä tapauksessa valvottuja tapaamisia vastaan puhuvana seikkana mainittiin se, että isän lapsia kohtaan määrätty lähestymiskielto kumottiin ja yhdessä se, että väkivalta oli painottunut menneisyyteen.

Tutkimusaineiston tapauksissa, joissa väkivalta väitteillä oli vaikutusta tapaamisoikeuden toteutumiseen, oli kysymys lapsen altistumisesta aikuisten väliselle väkivallalle, äitiin kohdistuvasta väkivallan uhasta tai rikosepäilystä, kaappausriskistä, tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen sekä vieraannuttamisesta.

6.6 Tuomioistuimen perustelut, kun lähisuhdeväkivallan ei katsota vaikuttaneen huoltoriidan lopputulokseen

Tutkimusaineistossa oli viisi tapausta, joissa tuomioistuin piti esitettyjä väitteitä väkivallasta ainakin osin totena, mutta katsoi päätöksensä perusteluissa, ettei väkivallalla ole vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen. Perusteluina sille, miksi lähisuhdeväkivallasta esitetyillä väitteillä

ei ollut tuomioistuimen mukaan merkitystä huoltoriidan lopputulokseen oli olosuhteiden muuttuminen väkivaltatilanteesta, ongelmien käsittely ammattilaisen avulla, väkivaltatilanteen yhteys erokriisiin, yksittäistilanne, onnistuneet tapaamiset sekä se, että lapseen ei ole kohdistunut uhkailua.

Taulukko 20. Tutkimusaineistossa esiintyneet lähisuhdeväkivallan merkitystä vastaan puhuvista seikoista perustelut

Tuomioistuimen perustelut	Tapausten määrä
Olosuhteet muuttuneet väkivaltatilanteesta	3
Ongelmia käsitelty ammattilaisten avulla	3
Erokriisi	1
Yksittäistilanne	1
Tapaamiset onnistuneet	1
Lapseen ei ole kohdistunut uhkailua	1

Yleisempinä perusteina aineistossa väkivallan vaikutusta vastaan puhuvina seikkoina nousi esille olosuhteiden muuttuminen sekä ammattiavun käyttäminen. Molempia perusteluita ilmeni kolmessa tutkimusaineiston tapauksissa.

Tapauksessa T7 käräjäoikeuden mukaan isän olosuhteet ovat muuttuneet aikaisemmat päätöksen jälkeen. Tuomioistuimella pitää äidin huolenaiheita isän menneisyydestä ja heidän parisuhteestaan ymmärrettävinä, mutta huolet eivät saa tukea nykytilannetta koskevasta selvityksestä.

Tapauksessa T6 äiti ja tämän puoliso olivat hakeneet ammattiapua parisuhteeseensa.

Tapauksessa T25 isä oli työstänyt omia ongelmiaan ja saanut tukea vanhemmuuteen sekä hakenut lapselle apua eri tahoilta.

Aineistossa esiintyi paljon yksittäisiä perusteluita sille, miksi lähisuhdeväkivallalla ei ole merkitystä huoltoriidan lopputulokseen. Näitä olivat erokriisi, yksittäinen ylilyönti sekä se, että tapaamiset olivat onnistuneet eikä lapsiin ollut kohdistunut uhkailua.

Tapauksessa T2 äidin katsottiin syyllistyneen lapsikaappaukseen, mutta koska kyseinen tapahtuma liittyi välittömästi erokriisiin, ei käräjäoikeus antanut sille merkitystä huoltomuotoa päättäessään.

Tapauksessa T17 käräjäoikeuden mukaan valvotuista tapaamista portaittain siirtyminen kohti normaaleja ja laajempia tapaamisia puolsi se, että valvotuissa tapaamisissa ei ole selvitetty olleen erityisiä ongelmia eikä isä ollut käyttäytynyt niissä uhkaavasti lasta kohtaan. Tapaamiset määrättiin portaittain laajentuviksi.

Vaikka tuomioistuin päätyikin tapauksissa siihen lopputulokseen, että lähisuhdeväkivallalla ei ollut vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen, tuomioistuin on kuitenkin perusteluissaan punninnut lähisuhdeväkivallan merkityksen puolesta puhuvia seikkoja. Tuomioistuin on perusteluissaan nostanut esille toisen vanhemman ongelmat kyvyssä myötävaikuttaa lapsen ja etävanhemman suhteeseen, tapaamismääräämisten osittaisen noudattamattomuuden sekä huolensa väkivaltatilanteista.

Tapauksessa T6 tuomioistuimen mukaan äidin luona on käynyt ilmi huolestuttavia seikkoja koskien äidin kykyä suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta ja pitää äidin luona tapahtuneita perheväkivaltatilanteita lapsen kannalta vakavina ja äidin kodin olosuhteita huolta herättävinä.

On huomioitavaa, että tapauksissa lähisuhdeväkivaltalta ei ole ainoa huomioon otettava seikka huoltoriitoja koskevassa päätöksenteossa, vaan arvioitavana on useita muitakin seikkoja. Esimerkiksi tapauksessa T6 muita lopputulokseen vaikuttaneista perusteluja olivat lapsen olosuhteiden vakiintuminen äidin luokse, äidin ja lapsen erityisen läheinen suhde, äidin mielenterveysongelmien lieventyminen sekä se, ettei äidillä ollut enää havaittavissa päihdeongelmaa. Tapauksessa 17 puolestaan isän psyykkisen terveydentilan näytettiin muuttuneen parempaan suuntaan, joka puolsi isän ja lapsen välisten tapaamisten laajentumista ja valvonnan poistamista.

Lisäksi tutkimusaineistossa oli neljä tapausta, joissa tuomioistuin on pitänyt esitettyjä lähisuhdeväitteitä ainakin osin totena, ja niillä on ollut vaikutusta lapsen huoltomuotoon, asuinpaikkaan ja tapaamisoikeuteen, mutta väkivaltaa ei ole kuitenkaan pidetty esteenä tiedonsaantioikeuden antamiselle etävanhemmalle. Käräjäoikeus on perusteluissaan korostanut sitä, että tiedonsaantioikeus voi vahvistaa huollosta erotetun vanhemman vanhemmuutta eikä pelkkä riski tiedonsaantioikeuden väärinkäyttöön vielä estä oikeuden määräämistä, vaan perusteen tulee olla osoitettavissa konkreettisin seikoin.

6.7 Keskeisiä havaintoja ja pohdintaa lähisuhdeväkivallasta tuomioistuimen päätösten perusteluissa

Tutkimusaineiston tapauksissa tuomioistuin otti kantaa ainakin osaan esitetystä väkivaltaväitteistä 88 % tapauksista ja 12 % tapauksissa tuomioistuin ei ottanut lainkaan kantaa esitettyihin väitteisiin. Hautasen huoltoriitoja ja väkivaltaa käsittelevän väitöskirjan tutkimustuloksiin verrattuna tuomioistuin otti kantaa esitettyihin väitteisiin tässä tutkimuksessa huomattavasti useammin. Hautasen tutkimuksessa tuomioistuimen kannanotto

sisältyi vain noin puoleen aineiston tapauksista.³²⁰ Fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta tuomioistuimien otti kantaa lapseen kohdistuvasta fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin 80 % tapauksista, kun taas väitteisiin isän äitiin kohdistamasta fyysisestä väkivallasta ja keskinäisestä parisuhdeväkivallasta tuomioistuimien otti kantaa alle puolissa tapauksissa. Tämä tukee aikaisempia tutkimushavaintoja siitä, että huoltoriidoissa esiintyvä väkivalta, joka ei kohdistu suoraan lapseen jää usein näkymättömäksi tuomioistuinten ratkaisuisissa.³²¹ Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta oli havaittavissa, että henkisen väkivallan ilmenemismuodolla oli tutkimuksen tapauksissa merkittävä vaikutus siihen, ottaako tuomioistuin kantaa väitteisiin. Vieraannuttamisväitteisiin otettiin kantaa lähes kaikissa tutkimusaineiston tapauksissa, kun taas yleisiin väitteisiin henkisestä lähisuhdeväkivallasta ja uhkailuun lähinnä niissä tapauksissa, joissa se on osa myös fyysistä lähisuhdeväkivaltaa.

Tuomioistuimen arvion mukaan hieman yli puolissa tapauksissa fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet olivat ainakin osin paikkaansa pitäviä.³²² Tuomioistuin ei arvioinut yhdessäkään tapauksessa fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjä väitteitä paikkansapitämättömiksi.³²³ Henkisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjen väitteiden osalta tuomioistuin otti kantaa väitteiden todenperäisyyteen 57 % tapauksista.

Vieraannuttamisväitteiden todenperäisyyteen tuomioistuin otti kantaa yhtä tapausta lukuun ottamatta ja piti näistä väitteistä totena viittä väitettä ja seitsemässä tapauksessa puolestaan katsoi, ettei vieraannuttamista ollut tapahtunut. Uhkailua pidettiin totena vähän alle puolissa tapauksissa ja väitteitä yleisestä henkisestä väkivaltaisuudesta pidettiin totena vain, jos myös fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyjä väitteitä pidettiin totena.

Tutkimusaineiston 25 tapauksesta tuomioistuin on 17 tapauksessa katsonut, että lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet pitävät ainakin osittain paikkaansa. Kahdessatoista tutkimusaineiston tapauksista tuomioistuin on perustellut lapsen huoltomuodosta,

---

³²⁰ Vrt. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 118–124. Hautasen tutkimusaineisto piti sisällään 139 tapausta, joissa esitettiin väitteitä fyysisestä väkivallasta ja kannanotto sisältyi 68 tapaukseen eli vähän alle puoleen tapauksista.

³²¹ Ks. Oranen: Perheväkivallan varjossa, s. 44–48, Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 274–281, Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 67 sekä Mattila: Huoltoriidat ja perheväkivalta, s. 125.

³²² Tuomioistuin piti tutkimusaineiston 20 fyysisiä lähisuhdeväkivaltaväitteitä sisältävistä ratkaisuisista ainakin osin totena 11 tapausta.

³²³ Vrt. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 125–126. Hautasen tutkimuksessa tuomioistuin piti 41 tapauksessa fyysisestä väkivallasta ja väkivallan uhasta esitettyjä väitteitä totena ja puolestaan 26 tapauksessa todettiin, etteivät väitteet pidä paikkaansa.

asuinpaikasta ja tapaamisoikeudesta antamaansa ratkaisua lähisuhdeväkivallalla.

Suurimmassa osassa tapauksista, joissa tuomioistuin on pitänyt ainakin osaa lähisuhdeväkivallasta esitettyjä väitteitä totena, väkivaltaväitteillä on ollut myös merkitystä huoltoriidan lopputulokseen.³²⁴ Viidessä tapauksessa puolestaan tuomioistuin on pitänyt lähisuhdeväkivallasta esitettyjä väitteitä ainakin osin totena, mutta perustellut ratkaisuisiaan, ettei lähisuhdeväkivallalla ole vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen.

Lapsen huoltomuodon osalta tuomioistuin on perustellut huollon määräämistä yksin toiselle vanhemmalle sillä perusteella, että väkivallan takia vanhemmilla ei ole edellytyksiä toimia lasta koskevissa asioissa yhdessä. Lisäksi tuomioistuin perusteli väkivallan vaikutusta väkivallan jatkuvuudella sekä yhteishuollon mahdollistamalla kontrollilla. Kaikissa tapauksissa, joissa väkivallalla katsottiin olleen vaikutusta lapsen huoltomuotoon, kysymys oli isän äitiin kohdistamasta väkivallasta tai vanhempien välisestä väkivallasta.

Lähisuhdeväkivallan vaikutusta lapsen asuinpaikkaan perusteltiin lapsen fyysiseen koskemattomuuteen liittyvällä huolella, kun taustalla oli esitetty väitteitä lapsen kohdistuneesta fyysisestä väkivallasta. Lisäksi vieraannuttamisväitteillä oli vaikutusta lapsen asuinpaikan valintaan ja tuomioistuin perusteli asuinpaikan valintaa aikaisemmalla tapaamisten epäamisellä, arviolla siitä, ettei tapaamiset toteudu jatkossakaan, myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnillä sekä lapsen mielipiteeseen vaikuttamisella.

Väkivallan vaikuttaessa tutkimusaineiston tapauksissa tapaamisoikeuteen, tapaamisiin määrättiin kaikissa tapauksissa jonkin asteista valvontaa toistaiseksi tai portaittain laajentuen lievempään valvontaan. Perusteina valvonnalle oli lapsen fyysiseen turvallisuuteen kohdistuva uhka, lapsen kielteiset tunteet, tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen, rikosepäily sekä tapaamisten estäminen. Tutkimusaineiston tapauksissa, joissa väkivaltaväitteillä oli vaikutusta tapaamisoikeuden toteutumiseen, oli kysymys lapsen altistumisesta aikuisten väliselle väkivallalle, äitiin kohdistuvasta väkivallan uhasta tai rikosepäilystä, kaappausriskistä, tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen sekä vieraannuttamisesta.

---

³²⁴ Vrt. Hautanen: Väkipalta ja huoltoriidat, s. 133–135. Hautasen tutkimuksessa 47 tapauksesta tuomioistuin oli 21 tapauksessa väkivaltaväitteillä oli ollut vaikutusta tuomioistuimen lopputulokseen, kun taas 26 tapauksessa eli suurimmassa osassa tapauksissa tuomioistuimen mukaan väkivallalla ja sen uhalla ei ole ollut vaikutusta huoltoriidan lopputulokseen.

Pääsääntöisesti tiedonsaantioikeus on aineiston tapauksissa sitä vaadittaessa myönnetty huollosta erotetulle vanhemmalle, vain yhdessä tapauksessa tiedonsaantioikeutta ei myönnetty vanhemmalle. Kynnys tiedonsaantioikeuden poistamiselle on asetettu varsin korkealle. Aineistossa oli yksi tapaus, jossa äidin ja lapsen väliset tapaamiset poistettiin kokonaan, mutta äidille vahvistettiin silti tiedonsaantioikeus lasta koskevissa asioissa, vaikka äiti oli aikaisemmin käyttänyt tiedonsaantioikeutta väärin. (T8)

Viidessä tutkimusaineiston tapauksessa tuomioistuin katsoi, että lähisuhdeväkivaltaväitteet pitivät ainakin osin paikkansa, mutta näillä väitteillä ei ollut merkitystä käsillä olevassa huoltoriidassa. Perusteluina sille, ettei väkivallalla ollut merkitystä olivat perusteluissa olosuhteiden muuttuminen, avun hakeminen, erokriisi, yksittäistapaus, tapaamisten onnistuminen sekä se, että lapseen ei ole kohdistunut uhkailua. Tapauksissa tuomioistuin on kuitenkin arvioinut lähisuhdeväkivallan merkityksen puolesta puhuvia seikkoja sekä muita huoltoriitaan vaikuttaneita seikkoja.

Verrattuna Hautasen vuoden 2010 tutkimukseen, tuomioistuin on antanut tutkimusaineiston perusteella useammin painoarvoa esitetyille väitteille lähisuhdeväkivallasta ja selvästi harvemmin perustellut, että väkivallalla ei ole merkitystä huoltoriitoihin. Hautasen tutkimuksessa tuomioistuin on antanut painoarvoa esitetyille lähisuhdeväkivaltaväitteille 21 tapauksessa, kun taas 26 tapauksessa tuomioistuin on pitänyt väitteitä ainakin osin totena, mutta on perustellut, ettei väkivallalla ole merkitystä huoltoriitaan. Hautasen tutkimuksessa väkivallan kieltämisen merkitys oli näkyvämpää ja selkeämpää kuin väkivallan painoarvon myöntäminen.³²⁵ Tutkimustulosten perusteella lähisuhdeväkivallasta on tullut näkyvämpi osa tuomioistuimen päätöksen perusteluissa ja tuomioistuin antaa ratkaisuisaan enemmän välitöntä painoarvoa lähisuhdeväkivallasta esitetyille väitteille. Edelleen kuitenkin lähisuhdeväkivalta jää usein täysin näkymättömäksi tuomioistuimen päätöksen perusteluissa erityisesti aikuisten välisen väkivallan osalta. Lapseen kohdistuva väkivalta sekä henkisen väkivallan muodoista erityisesti vieraannuttaminen kuitenkin otetaan hyvin huomioon tuomioistuinten perusteluissa.

---

³²⁵ Ks. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 133.

7 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on huoltoriidat ja lähisuhdeväkivalta.

Tutkimustehtävänäni oli selvittää lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisen normipohja, kun taustalla on väkivaltaa sekä selvittää, miten tuomioistuin ottaa lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet huomioon lapsen huoltomuotoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevan asian päätöksessä. Käytin tutkimusongelman selvittämisessä apunani yhteyshakuista lainopillista metodologiaa sekä sisällönanalyysia.

Keskeinen säädös lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyen on lapsen huoltolaki. Sen 1 § määrittellään hyvän huollon tavoitteet, 2 § säädetään tapaamisoikeudesta ja 10 § lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisesta tuomioistuimessa. Kaikissa lapsia koskevissa ratkaisuissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun toteutuminen edellyttää kaikkien lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Lapsen perusoikeuksiin kuuluu oikeus saada suojelua myös perheissä tapahtuvalta väkivallalta. Lasta suojellaan väkivallalta niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla, joista merkittävimpiä ovat LOS 19 artikla ja HTL 1.2 §, joiden mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lisäksi HTL 1.3 § kielletään lapsen fyysinen kurittaminen. Tehdessään päätöstä lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa, tuomioistuimen on HTL 10.3 § mukaan otettava huomioon erityisesti vanhemman kyky suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta.

Tehdessään päätöstä lapsen huoltomuodon osalta, tuomioistuimella on tehtävä päätös yhteishuollon, rajoitetun yhteishuollon tai toisen vanhemman yksinhuollon välillä ja päätöstä tehdessään tuomioistuimen on otettava huomioon väkivalta. Väkivallan merkitys arvioidaan tapauskohtaisesti ja sen arviointiin vaikuttaa väkivallan luonne, vakavuus sekä toistuvuus. Väkivaltaisuus voi alentaa vanhemman kykyä toimia huoltajana ja lähtökohtaisesti vanhemman kohdistama väkivalta toista vanhempaa kohtaan muodostaa esteen yhteishuoltajuudelle. Asuinpaikan osalta puolestaan tuomioistuimen on ratkaistava, kumman vanhemman luokse lapsi määrätään asumaan. Asuminen on mahdollista toteuttaa myös vuoroasumisena. Vanhempien välinen väkivalta on lähtökohtaisesti este vuoroasumiselle, sillä vuoroasuminen edellyttää vanhemmilta poikkeuksellisen hyvää yhteistyökykyä. Vanhemman väkivaltainen käyttäytyminen, riippumatta siitä kehen väkivalta on kohdistunut, muodostaa lähtökohtaisesti esteen lapsen lähivanhemmuudelle. Väkivalta tulee ottaa huomioon myös

lapsen tapaamisoikeutta koskevassa päätöksenteossa. Väkivalta voi olla syy määrätä lapsen ja etävanhemman tapaamiset toteutettavaksi valvottuina, tuettuina tai valvottuina vaihtoina, jotta lapsen tai lähivanhemman turvallisuus voidaan varmistaa. Lähtökohtaisesti lapsella on oikeus tavata etävanhempaansa, mutta poikkeuksellisissa tilanteissa tapaamiset voidaan evätä kokonaan, jos tapaamiset eivät ole lapsen edun mukaisia.

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui 25:stä käräjäoikeuden päätöksestä, joissa ratkaistiin lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva riitainen asia ja joissa esitettiin väitteitä lähisuhdeväkivallasta. Tutkimusaineiston perusteella noin 16,7 % käräjäoikeuksien ratkaisemista huoltoriidoista esitetään väitteitä fyysisestä tai henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Aikaisempiin tutkimukseen verrattuna lähisuhdeväkivaltaväitteitä esiintyi aineistossa aikaisempaa useammassa tapauksessa.³²⁶ Huoltoriidoissa vedottiin yleisesti väitteisiin sekä fyysisestä että henkisestä lähisuhdeväkivallasta ja useimmiten samassa tapauksessa esitettiin väitteitä molemmista väkivallan muodoista. Väitetty fyysisen väkivallan tekijä oli aineistossa useimmin isä ja isän väitetty väkivalta kohdistui eniten äitiin. Lapsiin kohdistuvasta fyysisestä lähisuhdeväkivallan osalta väitteet jakautuivat tasaisemmin äidin ja isän välillä.

Vieraannuttajaksi esitettiin aineistossa useammin äitiä ja uhkailusta esitetyt väitteet kohdistuivat yksinomaan isään. Erityisesti uhkailusta ja vieraannuttamisesta esitetyt väitteet olivat tutkimusaineistossa vahvasti yhteydessä myös fyysisestä lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin.

Tutkimusaineiston tapauksissa tuomioistuimien otti kantaa lähisuhdeväkivallasta esitettyihin väitteisiin huomattavasti useammin mitä aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, sillä tutkimuksessa tuomioistuimien otti kantaa ainakin johonkin esitettyyn väitteeseen lähisuhdeväkivallasta 88 % tapauksista.³²⁷ Niissä tapauksissa, joissa tuomioistuimien on pitänyt esitettyjä väitteitä lähisuhdeväkivallasta ainakin osin totena, tuomioistuimien on suurimmassa osassa tapauksissa antanut väitteille välitöntä painoarvoa huoltoriidan lopputuloksessa. Tutkimusaineiston huoltomuotoa koskevien tapausten perusteluissa tuomioistuimien perusteli toisen vanhemman yksinhuoltoa sillä, että vanhempien välinen tai isän äitiin kohdistama väkivalta muodostaa esteen huoltajien väliselle yhteistyölle ja siten yhteishuollolle. Lapsen asuinpaikan valintaa puolestaan perusteltiin lapsen kohdistuneella fyysisellä väkivallalla sekä

---

³²⁶ Vrt. Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 275. Auvisen tutkimuksessa väkivaltaväitteitä sisältyi vähän yli 10 % tapauksista.

³²⁷ Vrt. Hautanen: Väkivalta ja huoltoriidat, s. 118–124.

toisen vanhemman vieraannuttavalla käyttäytymisellä. Tapaamisiin määrättävän valvonnan taustalla taas oli lapsen altistuminen väkivallalle, äitiin kohdistuva väkivallan uhka, rikosepäily, kaappausriski, tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen sekä vieraannuttaminen.

Osassa tapauksissa tuomioistuimien tulkitseminen lähisuhdeväkivallasta esitetyt väitteet todeksi, mutta perusteluissaan katsoi, ettei väitteillä ole vaikutusta huoltoriidan päätöksen. Tuomioistuimen perusteluita sille, ettei lähisuhdeväkivallalla ole merkitystä huoltoriidan lopputulokseen oli olosuhteiden muuttuminen, avun hakeminen, erokriisi, yksittäistapaus, tapaamisten onnistuminen sekä se, ettei uhkailu kohdistunut lapseen. Näissä tapauksissa tuomioistuimien kuitenkin punnitsi väkivallan vaikutuksen puolesta puhuvia seikkoja.

Kaiken kaikkiaan tutkimusaineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että lähisuhdeväkivallasta on tullut aiempaa näkyvämpää tuomioistuimien huoltoriitoja koskevien päätösten perusteluissa. Erityisesti lapsiin kohdistuva väkivalta ja vieraannuttaminen olivat päätösten perusteluissa näkyviä, sillä tuomioistuimien otti väitteisiin pääasiassa kantaa sekä antoi väitteille välitöntä painoarvoa huoltoriidan päätöksessä. Tutkimuksessa kuitenkin vanhempien välinen väkivalta sekä muihin lähisuhteissa oleviin henkilöihin kohdistuva väkivalta, oli se sitten yksipuolista väkivaltaa tai molemminpuolista, jäi tutkimuksessa varsin näkymättömäksi. Yksi syy näkymättömyyteen on se, ettei aikuisten välisen väkivallan negatiiviset vaikutukset lapseen ole riittävän hyvin tiedossa. Tällöin tilannetta voidaan korjata kouluttamalla huoltoriitojen kanssa työskenteleviä. Oikeuskirjallisuudessa on myös pohdittu mahdollisen asiantuntija-avustajan määräämistä tuomioistuimien valmisteluistuntoihin tuomarin avuksi, kuten psykologin tai muuta lapsen kasvuun ja kehitykseen perehtynyttä asiantuntijaa. Tällä hetkellä asiantuntija-avustajaa on mahdollista käyttää riita-asioissa lapsen kuulemiseen sekä huoltoriitojen sovittelussa.³²⁸

---

³²⁸ Auvinen: Huoltoriidat tuomioistuimissa, s. 537 ja Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, s. 383–388 ja 487–488.